

Rapport

SOCIAAL-CULTURELE ACHTERGRONDEN VAN VOORZIENINGENGEBRUIK

Provincie Zuid-Holland

Definitief rapport

COLOFON

Uitgave

I&O Research
Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede

Rapportnummer

2019/113

Datum

18 juli 2019

Opdrachtgever

Provincie Zuid-Holland

Auteurs

Laurens Klein Kranenburg
Jaap Bouwmeester
Lisa Nannes

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Samenvatting en conclusies

ACHTERGROND VAN HET ONDERZOEK

Aanleiding

De provincie Zuid-Holland vindt het belangrijk dat voorzieningen op het gebied van wonen, werken en recreëren toegankelijk zijn voor verschillende groepen inwoners. Met andere woorden: voorzieningen moeten sociaal inclusief zijn. Sociale inclusiviteit is een wezenlijk onderdeel van de Ambitienotitie 'Zuid-Holland vernieuwt'. De Ambitienotitie is gericht op het creëren van een meerkernig stedelijk netwerk in Zuid-Holland waarin stad en platteland zijn verbonden. Het vermoeden bestaat dat behalve regio, locatie en 'klassieke' demografische factoren zoals opleiding en leeftijd ook sociaal-culturele factoren een rol spelen bij voorzieningengebruik. Om meer zicht te krijgen op de invloed van sociaal-culturele factoren op het voorzieningengebruik heeft de provincie Zuid-Holland aan I&O Research gevraagd dit verder te onderzoeken.

Doel- en vraagstelling

Dit onderzoek beoogt inzicht te geven in de mate waarin sociaal-culturele factoren van invloed zijn op het voorzieningengebruik van volwassen inwoners van Zuid-Holland. De centrale vraag luidt als volgt:

In hoeverre wordt het voorzieningengebruik van inwoners van Zuid-Holland (van 18 jaar en ouder) bepaald door respectievelijk de feitelijke nabijheid, persoonlijke factoren en sociaal-culturele factoren?

Opzet

Het onderzoek is uitgevoerd in twee fasen. De eerste fase bestond uit deskresearch en aansluitend een aantal expertinterviews. Op basis hiervan is een lijst opgesteld van relevante sociaal-culturele factoren die de keuze voor en het gebruik van voorzieningen beïnvloeden. Deze factoren zijn verwerkt in een conceptueel model dat vervolgens in een vragenlijst verder is geoperationaliseerd. In de tweede fase is een online onderzoek uitgevoerd onder 5.044 inwoners van Zuid-Holland van 18 jaar en ouder. Over de uitkomsten van dit onderzoek wordt in dit rapport gerapporteerd.

Afbakening

Bij de keuze van voorzieningen die nader zijn onderzocht, zijn in overleg met de provincie twee criteria gehanteerd: een substantieel bereik (voldoende inwoners die ervan gebruikmaken) en de aard van de voorziening, waarbij zowel basisbehoeften als hogere behoeften vertegenwoordigd zijn. Op basis hiervan zijn de volgende zes exemplarische voorzieningen onderzocht:

- 1 Culturele voorzieningen (podiumkunsten, bioscoop/filmhuis, museum/tentoonstelling, bibliotheek en culturele vereniging/school)
- 2 Sportvoorzieningen (sportvereniging en sportschool/fitnesscentrum)
- 3 Betaald werk
- 4 Onderwijs
- 5 Supermarkt
- 6 Openbaar vervoer

Het onderzoek beperkt zich tot volwassen inwoners van Zuid-Holland (van 18 jaar en ouder) en richt zich op voorzieningen waarvoor een (fysieke) verplaatsing nodig is. We hebben geen onderzoek gedaan naar het gebruik door kinderen en jongeren, hoewel zij soms wel een belangrijke doelgroep vormen.¹

¹ Wel is in enkele gevallen, zoals bij de vragen over onderwijs- en cultuurdeelname, gevraagd naar activiteiten namens het hele huishouden.

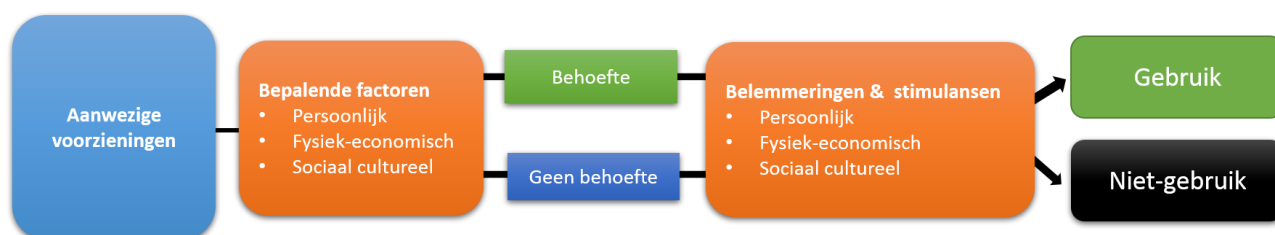
Ook het gebruik van voorzieningen via internet (zoals e-books, streamingdiensten, e-learning en online boodschappen doen) valt buiten het bereik van dit onderzoek. Ten slotte kunnen we op basis van dit onderzoek geen conclusies trekken met betrekking tot de verschillen naar migratieachtergrond en taalbeheersing, omdat deze groepen minder goed vertegenwoordigd zijn in dit online uitgevoerde onderzoek.

Model voorzieningengebruik

Om het voorzieningengebruik te verklaren is onderscheid gemaakt tussen fysieke, persoonlijke en sociaal-culturele factoren (figuur 1). Het gebruik wordt daarbij primair opgevat als een dichotome (binaire) keuze: wel of geen gebruik.

Figuur 1

Verklaringsmodel voor het gebruik van voorzieningen

Bij de fysieke factoren gaat het om de afstand tot een voorziening (op basis van CBS-nabijheidsstatistieken) en de stedelijkheid van de gemeente. Bij de persoonlijke factoren gaat het om kenmerken van de persoon en zijn/haar huishouden, zoals geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.

De **sociaal-culturele factoren** zijn onderverdeeld in drie dimensies:

- *Vaardigheden en kennis*: zelfredzaamheid, informatievaardigheid, mediagebruik, de perceptie van de afstand naar een voorziening.
- *Waarden en normen*: onder meer vertrouwen, saamhorigheid, kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering, zelfbeeld en onzekerheid.
- *Sociale omgeving*: hulpstructuur, het belang van sociale normen, sociale cohesie.

BELANGRIJKSTE UITKOMSTEN EN CONCLUSIES

Naast de afstand spelen persoonlijke en sociaal-culturele factoren een rol bij het gebruik voorzieningen

De afstand tot een voorziening is slechts een van de verklarende factoren voor het gebruik van voorzieningen. Persoonlijke en sociaal-culturele factoren bieden bij verschillende typen voorzieningen een sterkere verklaring voor het gebruik ervan.

- Zo hangt het al dan niet hebben van (betaald) werk vooral samen met persoonlijke kenmerken als leeftijd, geslacht en het bezit van een rijbewijs. Ook zien we dat werkenden relatief gezond zijn, zelfredzamer zijn en een positiever zelfbeeld en meer sociale contacten hebben. Dit wil overigens niet zeggen dat afstand er helemaal niet toe doet. De nabijheid van banen bepaalt uiteraard wel degelijk hoeveel moeite men moet doen om bij het werk te komen (bijvoorbeeld qua afstand en reistijd) en de hoeveelheid passende banen die bereikbaar zijn.
- De invloed van sociaal-culturele factoren is het grootst bij voorzieningen voor niet-dagelijkse behoeften, zoals culturele voorzieningen.
- Basisvoorzieningen zoals een supermarkt worden door vrijwel iedereen gebruikt. Hierbij spelen persoonlijke of sociaal-culturele verschillen tussen bevolkingsgroepen vrijwel geen rol. Ook de afstand is geen bepalende factor voor het feitelijke gebruik.

Hiervoor geldt net als bij het hebben van een baan de nuancering dat de afstand tot een supermarkt uiteraard wel van invloed is op het dagelijks leven, bijvoorbeeld door de moeite die men moet doen om er te komen.

- Bij het gebruik van het openbaar vervoer is de invloed van afstand (tot het dichtstbijzijnde treinstation) het grootst. Naarmate men dichterbij een treinstation woont, maakt men meer gebruik van het openbaar vervoer. Sociaal-culturele en persoonlijke factoren spelen een minder grote rol.

De invloed van specifieke sociaal-culturele factoren op het voorzieningengebruik verschilt per voorziening

De manier waarop sociaal-culturele factoren van invloed zijn op het gebruik van voorzieningen verschilt per type voorziening. De invloed van de drie verschillende sociaal-culturele dimensies is hierin terug te zien.

- In termen van vaardigheden en kennis komt uit het onderzoek naar voren dat inwoners die in sterkere mate zelfredzaam zijn, in goede gezondheid verkeren en een positief zelfbeeld hebben, vaker gebruikmaken van culturele voorzieningen als theater, museum en bioscoop. Ook hebben zij vaker een betaalde baan en is de behoefte aan een opleiding of training groter. Verder is er een verband tussen personen die vaker traditionele media (zoals kranten en tv) raadplegen en het bezoek aan de genoemde voorzieningen.
- Bij enkele specifieke voorzieningen zien we het omgekeerde. Mensen die afhankelijker zijn van de overheid of naasten, maken meer gebruik van een bibliotheek, een culturele vereniging voor onder meer zang, muziek en toneel en het openbaar vervoer. Dit sluit aan bij de maatschappelijke, laagdrempelige functie van dit type voorzieningen.
- Het sociale netwerk van mensen is in meerdere of mindere mate van invloed op het gebruik van voorzieningen. Personen met relatief veel sociale contacten hebben in het algemeen vaker betaald werk, maken vaker gebruik van culturele voorzieningen, zoals het theater en museum, doen meer aan sport en reizen frequenter met het openbaar vervoer. Verder zien we dat het vertrouwen in andere mensen, bedrijven en instituties doorgaans samengaat met een hoger voorzieningengebruik.
- Verschillen in het gebruik van voorzieningen zijn eveneens te verklaren door religie en levensovertuiging. Inwoners met een protestants-christelijke of gereformeerde achtergrond gaan minder vaak naar een theater of bioscoop en bezoeken minder vaak een sportvereniging. Daar staat tegenover dat deze groep naar verhouding vaker bibliotheken en culturele verenigingen bezoeken.

Leeftijd, opleiding en gezinssituatie belangrijkste persoonlijke factoren

Van de persoonlijke factoren zijn leeftijd, opleidingsniveau en gezinssituatie de belangrijkste voorspellers van het voorzieningengebruik.

- In het algemeen geldt dat het gebruik van voorzieningen afneemt, naarmate men ouder is. Dit is vooral te zien bij sportvoorzieningen, openbaar vervoer en het bezoek aan een bioscoop. Ook de behoefte om een (vervolg-)opleiding of training te volgen, is onder 50-plussers lager dan onder jongeren. Verder maken hoger opgeleiden doorgaans vaker gebruik van voorzieningen dan lager opgeleiden.
- Alleenstaanden gaan in vergelijking met andere huishoudens minder vaak naar een bioscoop, bibliotheek, sportvereniging en culturele vereniging. Ook komen zij minder frequent in een supermarkt. Huishoudens met thuiswonende kinderen bezoeken vaker een bibliotheek en sportvereniging.
- Inwoners van Zuid-Holland die moeite hebben om rond te komen, gaan minder vaak naar een theater of museum. Dit zijn voorzieningen met een toegangsprijs. Dit effect is echter niet zichtbaar bij de bioscoop.
- Ten slotte zien we dat vrouwen in het algemeen vaker gebruikmaken van culturele voorzieningen, terwijl mannen frequenter naar een sportvereniging gaan en vaker betaald werk hebben.

Regionale verschillen in voorzieningengebruik soms te verklaren vanuit afstand tot de voorziening, maar soms ook door de bevolkingssamenstelling

Zuid-Holland is een divers samengestelde provincie met grote regionale en lokale verschillen in onder meer bevolkingsdichtheid en -samenstelling, stedelijkheid, bereikbaarheid en sociaal-culturele kenmerken van de inwoners. Deze verschillen zijn terug te vinden in het voorzieningengebruik.

- Zo gaan inwoners van zuidelijke delen van de provincie minder vaak naar een theater of schouwburg dan inwoners in de rest van de provincie. De bevolkingssamenstelling en culturele aspecten als religieuze oriëntatie zijn, naast de feitelijke afstand tot deze voorzieningen, van invloed op het gebruik.
- Er zijn ook duidelijke regionale en lokale verschillen in het bioscoopbezoek, gebruik van een sportschool en het openbaar vervoer. Zo ligt in stedelijke gebieden het ov-gebruik hoger dan in de rest van Zuid-Holland. Ook hier spelen demografische en sociaal-culturele factoren een rol, maar in vergelijking met culturele voorzieningen is de nabijheid van deze voorziening van groter belang.

Belang dat men hecht aan voorziening hangt samen met gebruik

In het algemeen zien we dat het gebruik van een voorziening en het belang dat mensen eraan hechten met elkaar samenhangen. Iets wat men veel gebruikt, is ook om die reden wellicht belangrijk. Zo zien we dat in stedelijke gebieden waar men veel met het openbaar vervoer reist, het gepercipieerde belang het grootst is. Deels zal dit te maken hebben met selectieve verhuismobiliteit: degenen die een voorziening het meest belangrijk vinden, zullen zich vestigen in gebieden waar deze voorziening goed bereikbaar is. Andersom zullen mensen voor wie dit minder van belang is, minder geneigd zijn om vanwege deze redenen te verhuizen. Daarbij spelen ook andere factoren een rol. De mate waarin men wel of niet in aanraking komt met voorzieningen en/of mensen die ze gebruiken, kan bijvoorbeeld van invloed zijn op het eigen gebruik.

Behoeftte aan (meer) gebruik

De behoefte om een voorziening vaker te gebruiken, is met name aanwezig bij degenen die al van een voorziening gebruikmaken. Zo bestaat de groep die (vaker) gebruik wil maken van een cultuurvoorziening naar verhouding iets meer uit vrouwen (52%), 18-49 jarigen, middelbaar en hoger opgeleiden en inwoners uit (zeer) sterk stedelijke gebieden. Dit zijn ook de groepen die meer gebruikmaken van een culturele voorziening.

Risico op uitsluiting bepaald door stapeling van factoren

Het onderzoek wijst niet één specifieke groep aan voor wie de toegankelijkheid van voorzieningen in het geding is en die dus mogelijk zijn buitengesloten. Er is sprake van meerdere factoren die op elkaar ingrijpen of elkaar zelfs kunnen versterken. Zo maken ouderen minder vaak gebruik van het openbaar vervoer, maar geldt dit in sterkere mate voor ouderen die in relatief slechte gezondheid verkeren. Ook moet hierbij rekening worden gehouden met de afstand tot voorzieningen. Bij dit aandachtspunt geldt wel de kanttekening dat de meest kwetsbare groepen, zoals laaggeletterden of oudere mensen die minder digitaal vaardig zijn, minder goed vertegenwoordigd zijn in dit onderzoek. Voor een scherp inzicht hierin is nader onderzoek nodig.

AANDACHTSPUNTEN VOOR BELEID

Dit onderzoek heeft een verkennend karakter en heeft een algemene vraagstelling. Het onderzoek is dus niet gericht op toetsing van beleid en meet ook niet de tevredenheid over voorzieningen. Toch kunnen we op basis van dit onderzoek enkele aandachtspunten formuleren die relevant kunnen zijn voor de provincie Zuid-Holland bij het vormgeven van beleid gericht op een inclusieve samenleving c.q. om voorzieningen voor een zo groot mogelijke groep toegankelijk te maken.

1 Om het gebruik van voorzieningen voor grotere groepen mogelijk te maken, is het belangrijk om rekening te houden met het samenspel van alle factoren die het gebruik bepalen

Het onderzoek laat zien dat het voorzieningengebruik niet alleen wordt beïnvloed door de feitelijke afstand tot een voorziening, maar ook – en vaak in sterkere mate – door persoonlijke en sociaal-culturele factoren, zoals leeftijd, opleiding, mediagebruik en (zelf)vertrouwen. Het stimuleren van het gebruik van voorzieningen dient dus op de specifieke bepalende factoren in te spelen. Soms is dat het verbeteren van de bereikbaarheid, maar in andere gevallen zal dat nauwelijks invloed hebben en zijn andere maatregelen nodig. Zeker wanneer het gebruik te maken heeft met persoonlijke voorkeuren of specifieke waarden of overtuigingen van inwoners is het de vraag of stimulering van het gebruik überhaupt zinvol of wenselijk is.

2 Voorziningengebruik laat zich niet eenvoudig sturen: de mate van sturing hangt onder meer af van het type voorziening en de doelgroep

Als mensen geen gebruikmaken van een voorziening, is dat niet per definitie een probleem. Soms zijn er alternatieven voorhanden; denk in het geval van een bibliotheek aan e-books. Ook kan het belang dat men hecht aan een bepaalde voorziening laag zijn. Uit het onderzoek komt naar voren dat een hoger gebruik van voorzieningen vaak samengaat met een hoger belang dat hieraan wordt gehecht. Er zijn meerdere verklaringen voor deze samenhang denkbaar. Een mogelijke verklaring is selectieve verhuismobiliteit: degenen die het belangrijk vinden om een bepaalde voorziening te gebruiken, zullen zich vestigen in gebieden waar deze voorziening goed bereikbaar is. Andersom zullen mensen voor wie dit minder van belang is, minder geneigd zijn om vanwege deze redenen te verhuizen. De mate waarin men wel of niet in aanraking komt met voorzieningen en/of mensen die ze gebruiken, kan eveneens van invloed zijn op het eigen gebruik. Dit mechanisme werkt zowel in sociale als ruimtelijke zin. Een derde verklaring is psychologisch van aard: mensen rechtvaardigen achteraf hun keuzes. Een voorziening wordt niet of nauwelijks gebruikt, omdat deze op grote afstand ligt of moeilijk bereikbaar is. Dit kan ertoe leiden dat men deze voorziening minder belangrijk gaat vinden en er minder op georiënteerd is. Wel moet worden opgemerkt dat deze mechanismen vooral gelden voor voorzieningen waarbij een keuze kan worden gemaakt om ze wel of niet te gebruiken. Bij sommige voorzieningen is het gebruik noodzakelijk en/of is er geen alternatief beschikbaar, zoals een huisarts of een ziekenhuis. In dit onderzoek zien we dat de supermarkt – als basisvoorziening – slechts in zeer beperkte mate wordt beïnvloed door feitelijke, persoonlijke en sociaal-culturele factoren. Bij voorzieningen met een groter element van keuzevrijheid, zoals een theater, museum of het hebben van betaald werk, is deze invloed groter. Bij het maken van beleid moet dus rekening worden gehouden met de aard van de voorziening en de doelgroep.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting en conclusies	3
1. Inleiding	11
1.1 Aanleiding	11
1.2 Doel- en vraagstelling	11
1.3 Afbakening onderzoek.....	12
1.4 Uitvoering van het onderzoek	12
1.5 Analyse en rapportage	13
1.6 Leeswijzer	14
2. Verklarende factoren voor voorzieningengebruik	16
2.1 Het belang van de onderzochte voorzieningen.....	16
2.2 De relatie tussen de afstand, het belang en het gebruik van voorzieningen	17
2.3 Verklaringsmodel voorzieningengebruik	20
2.4 De invloed van sociaal-culturele factoren op het gebruik van voorzieningen	22
2.5 Belangrijkste bevindingen.....	23
3. Culturele voorzieningen	25
3.1 Inleiding.....	25
3.2 Algemeen beeld	25
3.3 Ruimtelijke patronen in voorzieningengebruik	27
3.4 Persoonlijke factoren	29
3.5 Sociaal-culturele factoren	31
3.6 Bereikbaarheid.....	32
3.7 Belemmeringen	34
3.8 Behoeftte aan (meer) gebruik	36
3.9 Belangrijkste bevindingen.....	37
4. Sportvoorzieningen	40
4.1 Inleiding.....	40
4.2 Algemeen beeld	40
4.3 Ruimtelijke patronen in voorzieningengebruik	40
4.4 Persoonlijke factoren	41
4.5 Sociaal-culturele factoren	42
4.6 Bereikbaarheid.....	44
4.7 Belemmeringen	45
4.8 Behoeftte aan (meer) gebruik	46
4.9 Belangrijkste bevindingen.....	47

5.	Betaald werk	49
5.1	Inleiding.....	49
5.2	Algemeen beeld	49
5.3	Ruimtelijke patronen in betaald werk.....	50
5.4	Persoonlijke factoren	52
5.5	Sociaal-culturele factoren	53
5.6	Bereikbaarheid.....	54
5.7	Belemmeringen.....	55
5.8	Belangrijkste bevindingen.....	55
6.	Onderwijs	57
6.1	Inleiding.....	57
6.2	Algemeen beeld	57
6.3	Ruimtelijke patronen in onderwijs- en opleidingsbehoefte.....	58
6.4	Persoonlijke factoren	59
6.5	Sociaal-culturele factoren	60
6.6	Redenen schoolkeuze.....	62
6.7	Belemmeringen.....	64
6.8	Belangrijkste bevindingen.....	64
7.	Supermarkt	66
7.1	Inleiding.....	66
7.2	Algemeen beeld	66
7.3	Ruimtelijke patronen in spreiding supermarkten.....	67
7.4	Persoonlijke factoren	68
7.5	Sociaal-culturele factoren	69
7.6	Bereikbaarheid.....	71
7.7	Stimulansen en belemmeringen	71
7.8	Belangrijkste bevindingen.....	72
8.	Openbaar vervoer	74
8.1	Inleiding.....	74
8.2	Algemeen beeld	74
8.3	Ruimtelijke patronen in openbaar vervoer	76
8.4	Persoonlijke factoren	77
8.5	Sociaal-culturele factoren	78
8.6	Stimulansen en belemmeringen	81
8.7	Behoefte aan (meer) gebruik	84
8.8	Belangrijkste bevindingen.....	85
Bijlage 1.	Respons.....	87
Bijlage 2.	Overzichtskaart regio's	91
Bijlage 3.	Overzicht expertinterviews	93
Bijlage 4.	Overzicht schaalconstructen	95

HOOFDSTUK

Inleiding

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De toegang tot voorzieningen voor alle bevolkingsgroepen is een belangrijk element van het overheidsbeleid en dat geldt ook voor de provincie Zuid-Holland. De mate waarin een voorziening daadwerkelijk toegankelijk is, hangt niet alleen af van de feitelijke bereikbaarheid. In gelijke omstandigheden qua bereikbaarheid van voorzieningen maken inwoners uiteenlopende keuzes, bijvoorbeeld samenhangend met hun budget, vervoersmogelijkheden en persoonlijke omstandigheden. Daarnaast spelen echter ook sociaal-culturele factoren een rol, zoals gewoonten, gedrag van anderen in de sociale omgeving en persoonlijke waarden en attituden.

De provincie Zuid-Holland vindt het belangrijk dat voorzieningen op het gebied van wonen, werken en recreëren toegankelijk zijn voor verschillende groepen inwoners. Met andere woorden: voorzieningen moeten sociaal inclusief zijn. Sociale inclusiviteit is een wezenlijk onderdeel van de Ambitienotitie 'Zuid-Holland vernieuwt'. De Ambitienotitie is gericht op het creëren van een meerkernig stedelijk netwerk in Zuid-Holland waarin stad en platteland zijn verbonden.

Om meer zicht te krijgen op de invloed van sociaal-culturele factoren op het voorzieningengebruik heeft de provincie Zuid-Holland aan I&O Research gevraagd dit verder te onderzoeken.

1.2 Doel- en vraagstelling

Dit onderzoek beoogt inzicht te geven in de mate waarin sociaal-culturele factoren van invloed zijn op het voorzieningengebruik van volwassen inwoners (18+). De centrale vraag luidt als volgt:

In hoeverre wordt het voorzieningengebruik van inwoners van Zuid-Holland (van 18 jaar en ouder) bepaald door respectievelijk de feitelijke nabijheid, persoonlijke factoren en sociaal-culturele factoren?

Uit de doelstelling en de centrale vraag zijn de volgende onderzoeksvragen af te leiden:

- 1 Wat is het feitelijke gebruik van een aantal (basis)voorzieningen in de provincie Zuid-Holland?
- 2 Welke verschillen in het voorzieningengebruik tussen regio's zijn waarneembaar?
- 3 Welke verschillen in het voorzieningengebruik tussen bevolkingsgroepen zijn waarneembaar?
- 4 Welke verschillen in de behoeften aan voorzieningen zijn zichtbaar tussen bevolkingsgroepen?
- 5 Hoe verhoudt het feitelijke gebruik zich tot het belang van de voorziening en de feitelijke nabijheid?
- 6 Welke belemmeringen en stimulansen spelen een rol bij het voorzieningengebruik? Welk deel hiervan is te beschouwen als sociaal-cultureel?

De uitkomsten van dit onderzoek leveren inzicht op in de mate waarin verschillende groepen inwoners gebruikmaken van voorzieningen en welke sociaal-culturele factoren een belemmering of stimulans vormen. Ook is daarbij aandacht voor het schaalniveau en het bereik van voorzieningen.

1.3 Afbakening onderzoek

Voorzieningen

Het onderzoek heeft zich om praktische redenen beperkt tot een aantal voorzieningen. Bij de keuze van deze voorzieningen zijn twee criteria gehanteerd:

- 1 **Substantieel bereik:** de voorziening wordt door een substantieel deel van de inwoners van Zuid-Holland gebruikt.
- 2 **De aard van de voorziening:** de te onderzoeken voorzieningen hebben betrekking op zowel hogere behoeften als basisbehoeften. Met basisbehoeften worden primaire (levens)behoeften bedoeld, zoals het verkrijgen van eten en drinken (supermarkt) en het verwerven van inkomen door middel van werk. Ook openbaar vervoer wordt doorgaans als een basisvoorziening gezien. Andere behoeften gelden als 'hogere behoefte'.

Op basis van deze criteria zijn we tot een zestal voorzieningen gekomen. Zie hiervoor tabel 1.1.

Tabel 1.1

Classificatie van voorzieningen op basis van aard en bereik

VOORZIENING	AARD	BEREIK
Werk	Basisbehoefte	Hoog
Supermarkt	Basisbehoefte	Hoog
Openbaar vervoer	Basisbehoefte	Hoog
Vervolgopleiding of -training	Hogere behoefte	Lager
Sportvoorzieningen	Hogere behoefte	Lager
Culturele voorzieningen	Hogere behoefte	Lager

Verklarend model

In overleg met de provincie Zuid-Holland hebben we een lijst met factoren opgesteld die tezamen mogelijk verband houden met het voorzieningengebruik. Deze factoren zijn ontleend aan een documentstudie naar eerder onderzoek naar bepalende factoren voor voorzieningengebruik en interviews met deskundigen. Op basis hiervan is een model ontwikkeld bestaande uit fysieke, persoonlijke en sociaal-culturele factoren die van invloed zijn op het gebruik van voorzieningen. In hoofdstuk 2 wordt het model verder toegelicht.

1.4 Uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek bestond uit twee delen:

- 1 **Deskresearch en expertinterviews** (fase 1): het doel was om een (voorlopige) lijst op te stellen van relevante sociaal-culturele factoren die de keuze voor en het gebruik van voorzieningen beïnvloeden. Deze inzichten zijn door middel van expertinterviews verder aangevuld. Ook leverden de expertinterviews aandachtspunten op voor de uitvoering van de kwantitatieve toetsing.
- 2 **Kwantitatieve toetsing onder inwoners** (fase 2): in deze fase is een online onderzoek uitgevoerd onder 5.044 inwoners van Zuid-Holland van 18 jaar en ouder. De vragenlijst bestond uit een aantal vraagblokken over het gebruik van verschillende typen voorzieningen (onderwijs, werk, openbaar vervoer, sport en cultuur), ervaren belemmeringen, sociaal-culturele kenmerken en de persoonlijke situatie.

De verschillende onderdelen van het onderzoek zijn hieronder in meer detail beschreven.

Deskresearch

Voor de deskresearch is een eerste scan gemaakt van relevante bronnen. Daarbij zijn verschillende websites en zoekmachines geraadpleegd. Daarnaast zijn in het startoverleg (en ook daarna) relevante bronnen, zoals rapporten en notities, door de provincie aangedragen. Verder is de bronnenlijst via de sneeuwbaltechniek aangevuld met andere relevante bronnen.

Bij het analyseren van de bronnen lag de focus op deze twee vragen:

- 1 Toetsen of het lijstje met sociaal-culturele factoren uit het initiële model juist en compleet was. Het doel hiervan was om tot een zo volledig mogelijke lijst van factoren te komen.
- 2 Operationaliseren van de sociaal-culturele factoren, zodat zij konden worden opgenomen in de vragenlijst (bijv. hoe kan zelfredzaamheid in relatie tot voorzieningengebruik worden uitgevraagd?).

Expertinterviews

Er zijn in totaal vier expertinterviews afgenomen in januari 2019. Eén interview betrof een duo-interview met twee onderzoekers van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). De drie andere interviews zijn gehouden met beleidsmedewerkers van de provincie Zuid-Holland (zie bijlage 3). Vooraf is een gespreksleidraad opgesteld die de basis vormde voor elk interview. Gemiddeld duurde elk interview ongeveer een uur. Van elk gesprek is een interviewverslag gemaakt.

Enquête

Na de deskresearch en expertinterviews hebben we een vragenlijst opgesteld om het gebruik van verschillende typen voorzieningen te meten. Daarnaast zijn vragen opgenomen over persoonlijke en sociaal-culturele factoren die een rol spelen bij het voorzieningengebruik.

Respons

Deze vragenlijst is uitgezet onder alle leden (18 jaar en ouder) van het online I&O Research Panel die in de provincie Zuid-Holland wonen. Van de 8.326 uitgenodigde panelleden deden er 4.130 mee; een respons van 50 procent. Aanvullend hebben we via PanelClix 915 respondenten geworven ter aanvulling van de 18-34 jarigen. Op de data is een weging toegepast, zodat de uitkomsten representatief zijn voor geslacht, leeftijd, opleiding en regio. Bij de uitkomsten op regioniveau is per regio een weging berekend op geslacht, leeftijd en opleiding.

In bijlage 1 is de netto-respons op regio- en gemeenteniveau weergegeven. Uitkomsten van gemeenten met minder dan 50 respondenten moeten als indicatief worden beschouwd. Bijlage 2 bevat een overzichtskaart van de regio's. In bijlage 4 is een overzicht van de schaalconstructen opgenomen die in dit onderzoek zijn gebruikt.

1.5 Analyse en rapportage

Bij de analyse en rapportage zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- de categorie "Niet van toepassing" wordt buiten beschouwing gelaten. De categorie "weet niet / geen mening" is wél als geldige categorie opgenomen
- door afrondingsverschillen telt de som van de percentages soms niet op tot 100 procent
- waar meerdere antwoorden mogelijk waren, is dat bij de desbetreffende figuur of tabel vermeld

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de verschillende factoren die van invloed zijn op het voorzieningengebruik. Deze factoren zijn samengebracht in een model dat de behoefte aan en het gebruik van een voorziening verklaart. In hoofdstuk 3 tot en met 8 wordt per type voorziening bekeken welke factoren hierop specifiek van invloed zijn. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met de belangrijkste bevindingen. In de bijlagen is een overzicht opgenomen van de respons op gemeente- en regioniveau (bijlage 1), een overzichtskaart van de regio's (bijlage 2), de expertinterviews (bijlage 3) en de schaalconstructen die in dit onderzoek zijn gebruikt (bijlage 4).

HOOFDSTUK

Verklarende factoren voor voorzieningengebruik

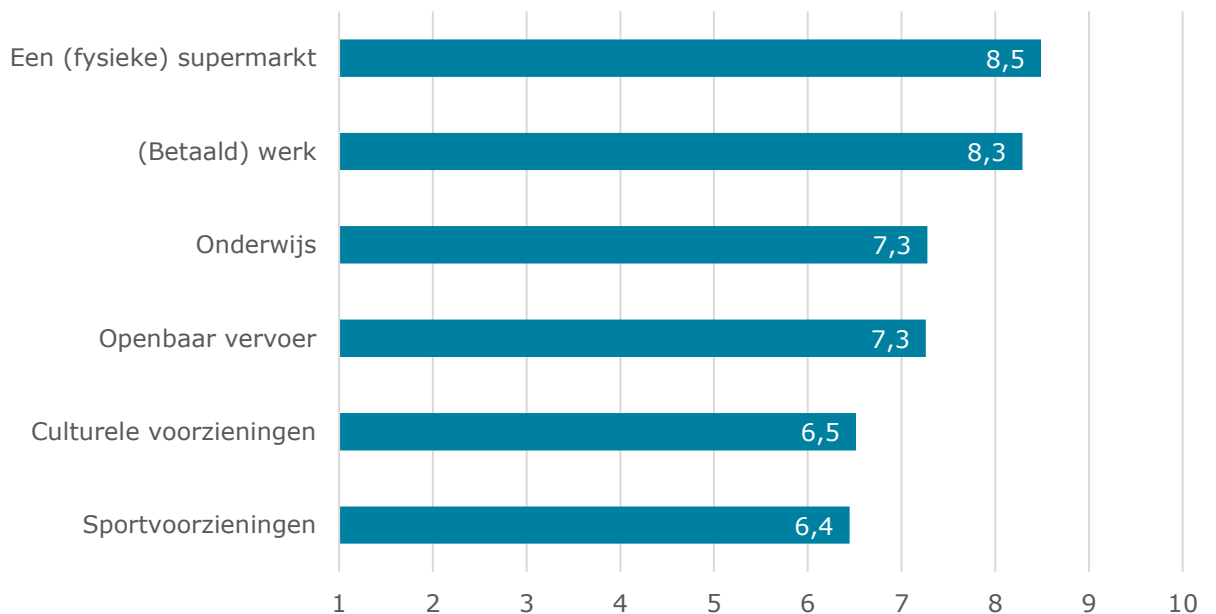
2. Verklarende factoren voor voorzieningengebruik

2.1 Het belang van de onderzochte voorzieningen

De voorzieningen die in dit onderzoek centraal staan verschillen in het belang dat zij voor de inwoners van Zuid-Holland hebben. Hoe belangrijk zijn voorzieningen voor inwoners persoonlijk en voor hun huishouden? Van de zes voorzieningen die centraal staan in dit onderzoek, staat de supermarkt (8,5) bovenaan. Ook (betaald) werk (8,3) wordt door veel inwoners belangrijk gevonden. Op enige afstand volgen onderwijs (7,3) en openbaar vervoer (7,3). Cultuur (6,5) en sport (6,4) zijn naar verhouding iets minder belangrijk (figuur 2.1). Bovenaan staan de twee voorzieningen (werk en supermarkt) die mensen in de eerste plaats in staat stellen om in hun levensonderhoud te voorzien (basisbehoeften). Onderaan staan sport en cultuur die sterker zijn gericht op zelfrealisatie, die gelden als hogere behoefte. Ook kan het gebruik van deze voorzieningen voortkomen uit de behoefte aan sociaal contact.

Figuur 2.1

Belang van voorzieningen volgens inwoners (1= helemaal niet belangrijk, 10=heel belangrijk, exclusief n.v.t.)

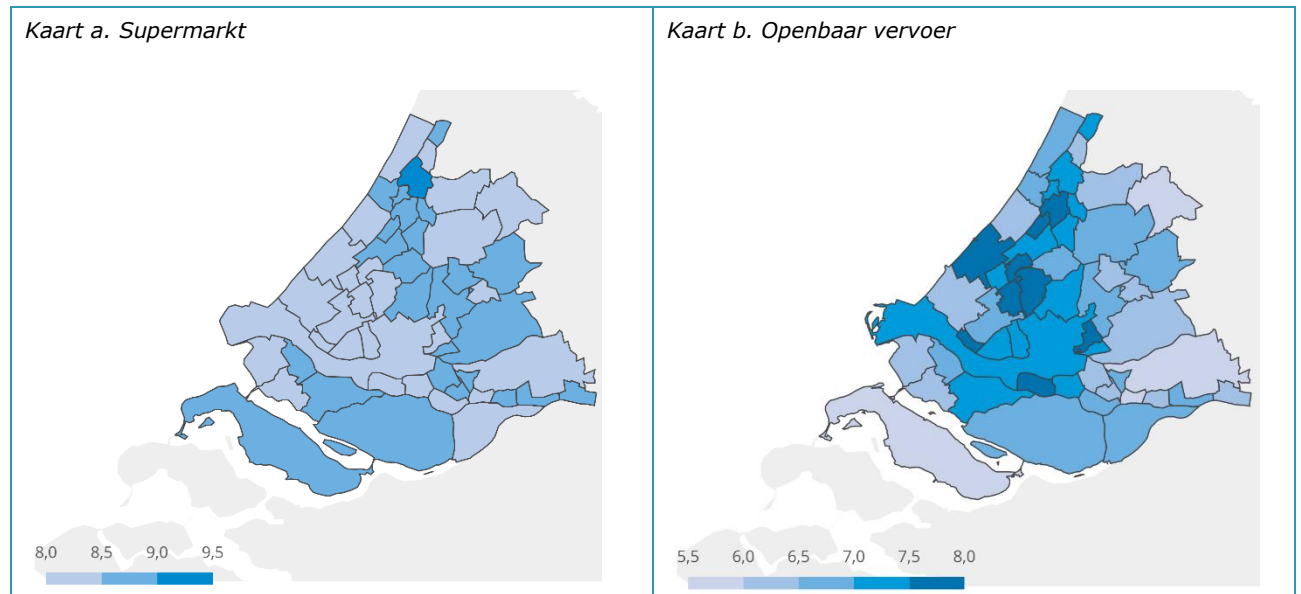

Regionale verschillen in belang van voorzieningen

De mate waarin inwoners van de provincie Zuid-Holland deze voorzieningen belangrijk vinden, verschilt per regio en gemeente. De voorzieningen met het hoogste belang (supermarkt en werk) zijn tevens de voorzieningen waarvan het belang het minst uiteenloopt tussen gemeenten. Dit geldt met name voor de supermarkt. Het belang dat aan de supermarkt wordt toegekend, varieert van gemiddeld 8,1 in Papendrecht en Rotterdam tot 9,1 in Teylingen. De spreiding bij deze basisvoorziening is dus beperkt. Het belang op gemeenteniveau is het meest gevarieerd waar het gaat om openbaar vervoer. Het openbaar vervoer is voor inwoners het belangrijkste in de meest verstedelijkte gebieden en aangrenzende (forenzen)gemeenten (figuur 2.2), zoals Voorschoten, Albrandswaard, Maassluis, Delft, Capelle aan den IJssel en Den Haag (7,8 of hoger). Het belang is minder groot in een aantal landelijke gebieden.

Figuur 2.2

Voorbeelden van regionale verschillen in belang van voorzieningen
(1= helemaal niet belangrijk, 10=heel belangrijk, exclusief n.v.t.)

2.2 De relatie tussen de afstand, het belang en het gebruik van voorzieningen

Het is een bekend gegeven dat de meeste voorzieningen niet gelijkmatig verspreid zijn over de provincie. Met name culturele voorzieningen zoals musea, theaters, bioscopen en poppodia zijn in de (grote) steden te vinden. Verder zijn ook bijvoorbeeld knooppunten van openbaar vervoer, werkgelegenheid en onderwijsvoorzieningen in de stedelijke gebieden geconcentreerd. Sportverenigingen en basisvoorzieningen als supermarkten daarentegen kennen een veel gelijkmatiger spreiding over de provincie. De vraag is nu wat precies de relatie is tussen de nabijheid van de voorziening, het gebruik dat men ervan maakt en het belang dat men aan de voorziening hecht. We bekijken deze relatie aan de hand van drie voorbeelden: podiumkunsten, supermarkten en de bibliotheek.

Voorbeeld 1 Podiumkunsten

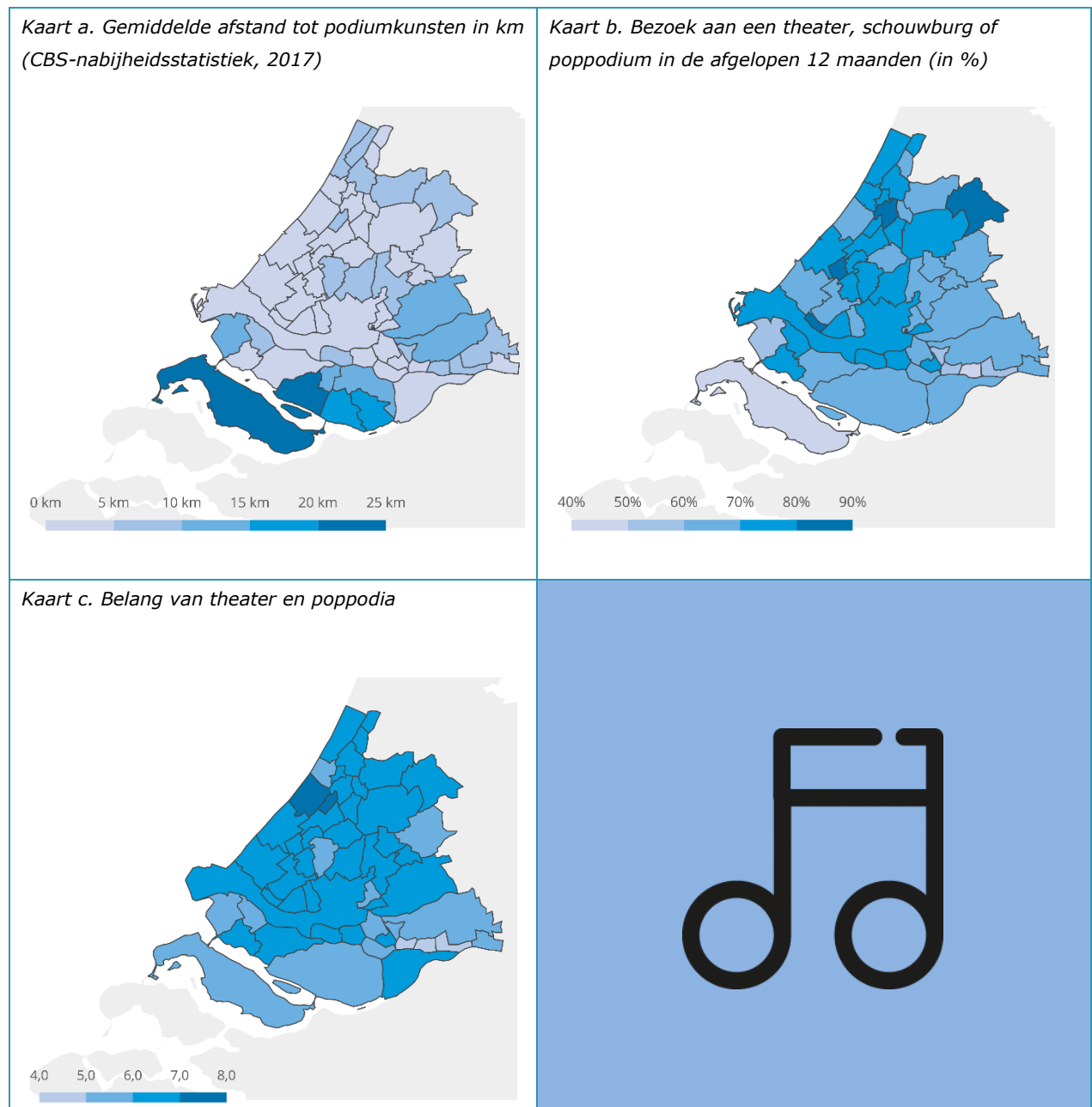
Onder podiumkunsten vallen in het kader van dit onderzoek theaters, schouwburgen en poppodia. We bekijken eerst de afstand die inwoners gemiddeld moeten afleggen tot de dichtstbijzijnde locatie van podiumkunst.² Inwoners van Goeree-Overflakkee en de gemeente Hoeksche Waard moeten het verst reizen om bij een schouwburg of poppodium te komen (figuur 2.3).³

² Onder podiumkunsten verstaat het CBS kunstvormen die worden uitgevoerd door professionele acteurs en actrices voor een levend publiek. De professionele podiumkunsten vinden plaats op locaties als schouwburgen en concertgebouwen, maar ook in buurtcentra en op poppodia. Locaties met podiumkunsten als nevenactiviteit zijn wel opgenomen in de cijfers. Festivals tellen niet mee (bron: CBS).

³ Hierbij wordt uitgegaan van CBS-cijfers uit 2017, inclusief de toen geldende gemeente-indeling.

Figuur 2.3

Afstand, belang en gebruik van podiumkunsten

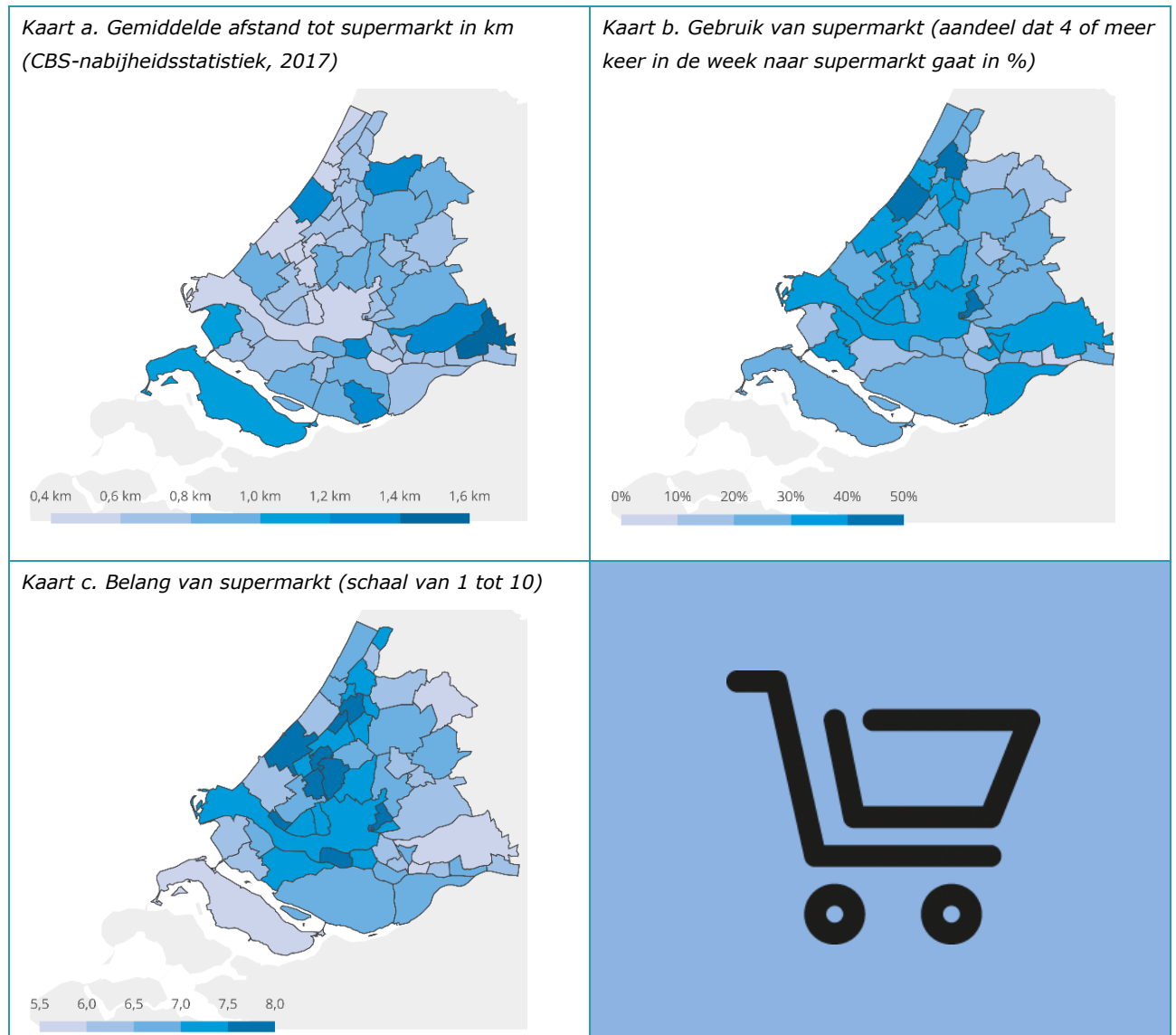
Ook is te zien dat inwoners van de Zuid-Hollandse eilanden minder vaak podiumkunsten bezoeken. In stedelijke gebieden is het gebruik juist hoog. Er zijn echter tal van uitzonderingen op dit algemene patroon. We zien bijvoorbeeld dat in een aantal landelijke c.q. perifere gebieden niet alleen het gebruik, maar ook het belang van de podiumkunsten laag is. Tegelijk zijn er ook landelijk gelegen gemeenten waar het gebruik en/of belang wel hoog is. De afstand verklaart dus niet volledig het gebruik. De vraag is nu door welke bevolkingskenmerken of sociaal-culturele factoren het patroon wordt verklaard. Daarover meer in hoofdstuk 3.

Voorbeeld 2 Supermarkten

In vergelijking met de podiumkunsten zijn de afstanden die inwoners moeten overbruggen om bij een supermarkt te komen gemiddeld veel kleiner. Belangrijker nog is dat de verschillen tussen gemeenten veel geringer zijn. In de steden Delft, Den Haag, Rotterdam en Schiedam is de gemiddelde afstand tot een supermarkt 500 meter. In de voormalige gemeente Giessenlanden (nu onderdeel van de gemeente Molenlanden) is de afstand tot de supermarkt met gemiddeld 1,6 kilometer het grootst (figuur 2.4).

Figuur 2.4

Afstand, belang en bezoek supermarkt

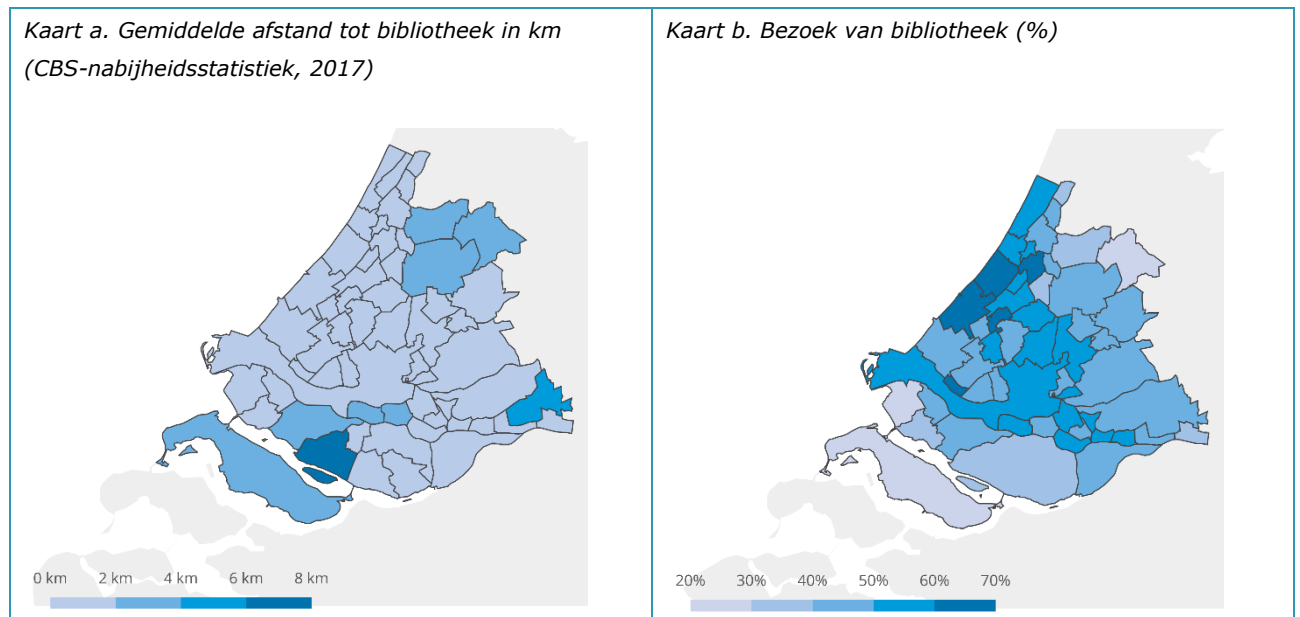
Bij supermarkten zijn er geen duidelijke relaties tussen de afstand, belang en (frequent) gebruik. Uiteraard heeft dat te maken met de relatieve nabijheid die voor grote delen van de provincie geldt. Het belang van supermarkten vertoont geen samenhang met stedelijke of minder stedelijke gebieden. Wel is er veel variatie tussen gemeenten: het belang varieert van een 5,5 tot een 8 (op een schaal van 1 tot 10).

Voorbeeld 3 Bibliotheek

Een bibliotheek bevindt zich op maximaal 1 kilometer afstand in Gouda, Midden-Delfland, Schiedam, Den Haag en Hardinxveld-Giessendam. Uitschieters naar boven zijn Kaag en Braassem, Albrandswaard, Goeree-Overflakkee en de voormalige gemeenten Giessenlanden en Korendijk met een gemiddelde afstand tussen 3 en 7 kilometer (figuur 2.5).

Figuur 2.5

Afstand en bezoek bibliotheek⁴

Op de Zuid-Hollandse eilanden is sprake van een relatief grote afstand tot de dichtstbijzijnde bibliotheken in combinatie met een relatief laag gebruik. In andere delen van de provincie, onder andere in Den Haag, Wassenaar en Leiderdorp zien we bovengemiddeld gebruik, terwijl de gemiddelde afstand daar niet afwijkt van de meeste andere plaatsen. Het gebruik wordt daar en op andere plaatsen verklaard door andere factoren, zoals opleidingsniveau en het aandeel niet-werkzame personen.

2.3 Verklaringsmodel voorzieningengebruik

Algemene uitgangspunten

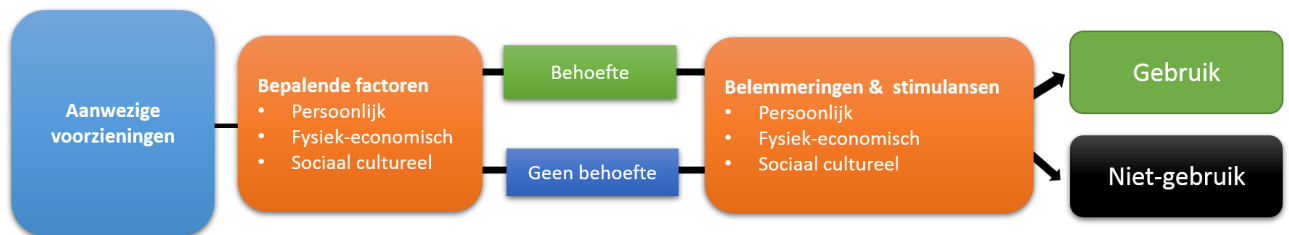
Op basis van de literatuurstudie en expertinterviews is een algemeen verklaringsmodel opgesteld voor het gebruik van voorzieningen (figuur 2.6). Het gebruik wordt daarbij primair opgevat als een dichotome (binaire) keuze: wel of geen gebruik.⁵ Het model gaat uit van twee belangrijke stappen. In de eerste plaats wordt gekeken naar de factoren die de behoefte aan een voorziening verklaren. Deze factoren kunnen persoonlijk, fysiek-economisch en sociaal-cultureel van aard zijn. In de tweede plaats wordt gekeken wat de relatie is tussen behoefte en gebruik. Het idee is dat er belemmeringen kunnen zijn die het gebruik van een bepaalde voorziening in de weg staan of stimulansen die het gebruik van een voorziening juist bevorderen. Zowel de belemmeringen als de stimulansen kunnen persoonlijk, fysiek en sociaal-cultureel van aard zijn.

⁴ Hier is gevraagd naar bezoek, al dan niet met kinderen.

⁵ Bij het openbaar vervoer wordt ook gekeken naar frequentie van gebruik.

Figuur 2.6

Verklaringsmodel voor het gebruik van voorzieningen

De volgende **fysieke factoren** zijn in dit onderzoek meegenomen:

- de afstand tot een voorziening (op basis van CBS-nabijheidsstatistieken)
- de stedelijkheid van de gemeente

De volgende **persoonlijke factoren** (kenmerken van de persoon en zijn/haar huishouden) zijn meegenomen:

- geslacht
- leeftijd
- opleidingsniveau
- huishoudensamenstelling
- werksituatie (wel of geen betaald werk)
- bezit van een rijbewijs
- financiële draagkracht (geoperationaliseerd als moeite met rondkomen)

De **sociaal-culturele factoren** zijn onder te verdelen in drie dimensies:

- vaardigheden en kennis: zelfredzaamheid, informatievaardigheid, mediagebruik, de perceptie van de afstand naar een voorziening
- waarden en normen: onder meer vertrouwen, saamhorigheid, kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering, zelfbeeld en onzekerheid
- sociale omgeving: hulpstructuur, het belang van sociale normen, sociale cohesie⁶

In bijlage 4 is een overzicht van de schaalconstructen opgenomen om de sociaal-culturele factoren te meten.

⁶ Er is een construct gemaakt voor 'veiligheid en overlast', inclusief het rapportcijfer 'prettig wonen in de buurt'. Deze correleert echter tamelijk sterk (+0,6) met sociale cohesie. Om die reden is deze variabele niet opgenomen in het uiteindelijke model.

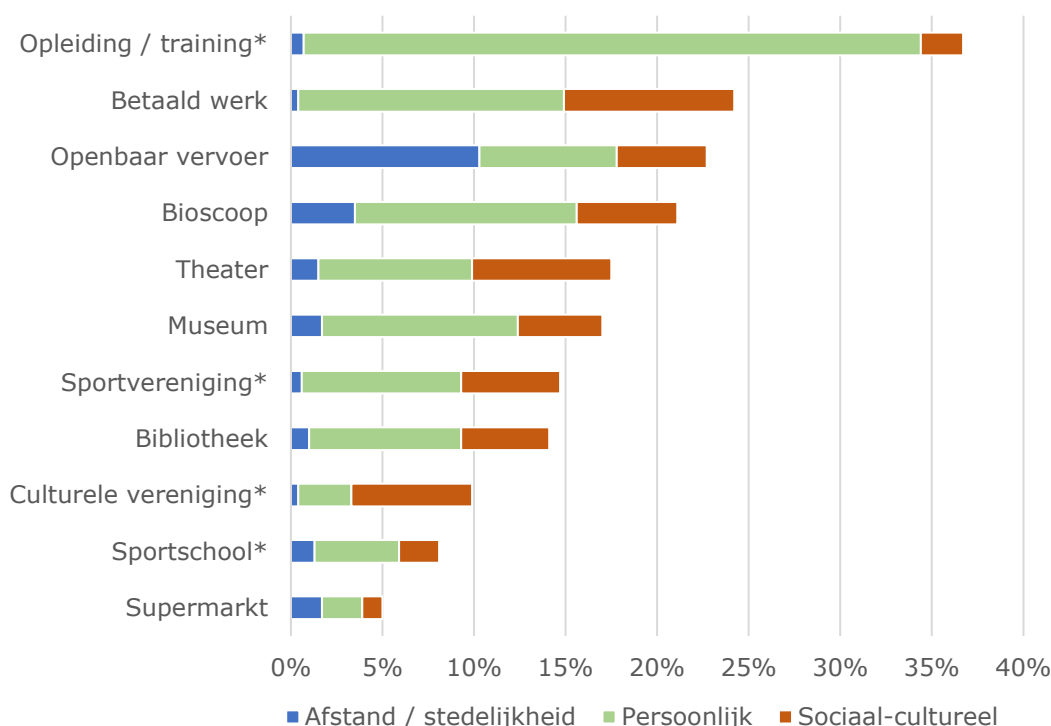
2.4 De invloed van sociaal-culturele factoren op het gebruik van voorzieningen

Om inzicht te krijgen in de invloed van sociaal-culturele factoren is het van belang om de relatieve impact te bepalen ten opzichte van fysieke factoren (afstand en stedelijkheid) en persoonlijke factoren (zoals leeftijd, opleiding en huishoudensituatie). Figuur 2.7 laat voor elke voorziening zien wat de afzonderlijke bijdrage is van de drie factoren.

Als nuancering vooraf geldt dat het voorzieningengebruik wordt bepaald door een groot aantal factoren die niet allemaal in een model zijn op te nemen en/of precies zijn te meten. Het model biedt dus geen sluitende verklaring voor het voorzieningengebruik, maar wel inzicht in het belang van soorten verklaringen. Daarnaast kijken we – met uitzondering van openbaar vervoer – naar een dichotoom onderscheid tussen gebruik en niet-gebruik van een voorziening. Het is mogelijk dat de verklaringskracht van het model en van de afzonderlijke factoren varieert naar gelang de precieze operationalisering van (de frequentie van) het voorzieningengebruik. Niettemin is deze mate van verklaringskracht gebruikelijk in sociaalwetenschappelijk onderzoek.

Figuur 2.7

Verklaringskracht van fysiek-economische factoren, persoonlijke factoren en sociaal-culturele factoren op het gebruik van verschillende voorzieningen

* Alleen stedelijkheid opgenomen (informatie over afstand niet beschikbaar). Bij de overige voorzieningen is afstand én stedelijkheid opgenomen.

Figuur 2.7 geeft de verklarende waarde van elke factor weer in een multivariaat regressiemodel. Elke factor bestaat uit meerdere, onderliggende variabelen. Met uitzondering van openbaar vervoer is een logistisch regressiemodel gebruikt, waarbij de kans op het gebruik van een voorziening is geschat (ten opzichte van niet-gebruik). Voor openbaar vervoer is uitgegaan van een samengestelde interval-variabele (frequentie van gebruik), waarbij een lineair regressiemodel is geschat.

In de volgende hoofdstukken wordt voor elke voorziening nagegaan welke persoonlijke en sociaal-culturele factoren van invloed zijn op het gebruik van de voorziening⁷ en welke belemmeringen en stimulansen bij het gebruik en niet-gebruik worden ervaren.

2.5 Belangrijkste bevindingen

De afstand tot een voorziening bepaalt slechts in beperkte mate het gebruik ervan. Persoonlijke en sociaal-culturele factoren bieden een sterkere verklaring voor verschillen in het voorzieningengebruik. Dit patroon is echter niet bij alle voorzieningen gelijk. Basisvoorzieningen, zoals een supermarkt, worden door vrijwel iedereen gebruikt. Hierbij spelen persoonlijke of sociaal-culturele verschillen tussen bevolkingsgroepen vrijwel geen rol. De invloed van sociaal-culturele factoren is het grootst bij de minder alledaagse voorzieningen op het gebied van cultuur en bieden tevens een verklaring voor het al dan niet hebben van (betaald) werk.

⁷ Bij onderwijs wordt specifiek gekeken naar de behoefte om een (vervolg-)opleiding of training te volgen.

HOOFDSTUK

Culturele voorzieningen

3. Culturele voorzieningen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op het gebruik van culturele voorzieningen in Zuid-Holland. Hierbij komen vijf voorzieningen aan de orde: (1) bioscoop of filmhuis, (2) museum of tentoonstelling, (3) theater, schouwburg of poppodium, (4) bibliotheek en (5) culturele vereniging of school.

Het gaat in dit verband om het voorzieningengebruik van volwassen inwoners. Het gebruik van kinderen en jongeren tot 18 jaar is dus niet in dit onderzoek meegenomen. Wel is gevraagd naar het bezoek al dan niet in gezelschap van kinderen. Het gebruik kan dus niet in alle gevallen tot meerderjarige inwoners worden teruggebracht. Verder is het voorzieningengebruik gerelateerd aan het (fysiek) overbruggen van een afstand. Het aanbod via internet, zoals e-books in het geval van een bibliotheek, valt dus buiten het bereik van dit onderzoek. Ook moet het gebruik van een voorziening niet worden verward met de kwaliteit van het aanbod.

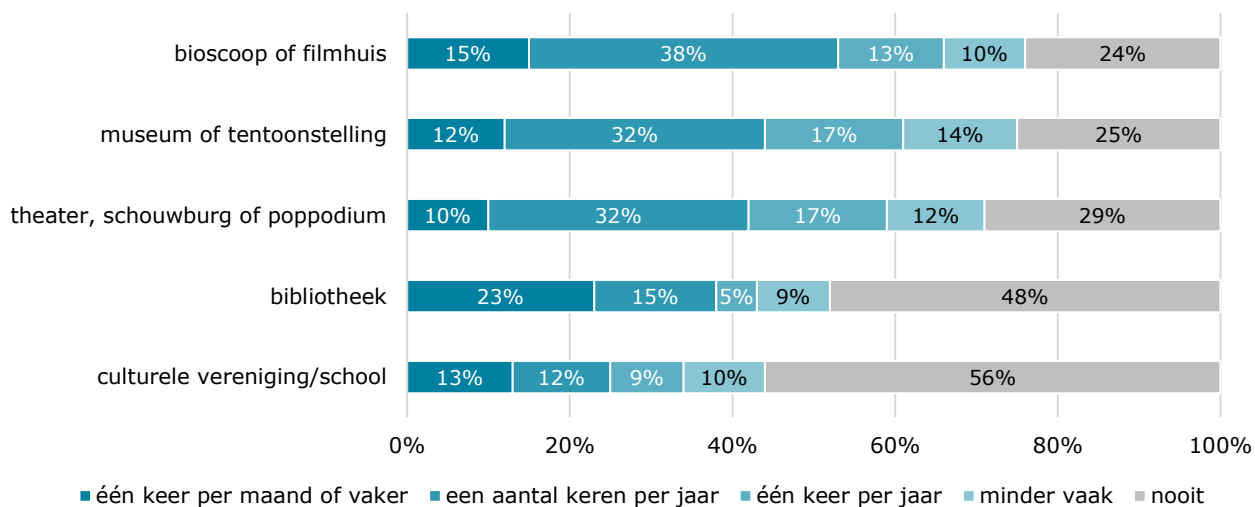
In paragraaf 3.2 schetsen we eerst een algemeen beeld van het gebruik van dit type voorzieningen. Paragraaf 3.3 belicht ruimtelijke patronen in het voorzieningengebruik. Vervolgens gaan we in paragraaf 3.4 in op persoonlijke factoren en in paragraaf 3.5 op sociaal-culturele factoren die hierop van invloed zijn. De bereikbaarheid van voorzieningen komt aan de orde in paragraaf 3.6. De belemmeringen die inwoners ervaren, worden beschreven in paragraaf 3.7. Paragraaf 3.8 gaat in op het profiel van inwoners die culturele voorzieningen vaker willen gebruiken. Ten slotte worden de belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk samengevat in paragraaf 3.9.

3.2 Algemeen beeld

De mate waarin inwoners van Zuid-Holland gebruikmaken van culturele voorzieningen loopt uiteen. Driekwart van de Zuid-Hollanders heeft in de afgelopen twaalf maanden weleens een bioscoop of museum bezocht, al dan niet met hun kinderen (figuur 3.1). Zeven op de tien inwoners hebben in deze periode weleens een theater, schouwburg of poppodium bezocht. Het aandeel dat weleens een bibliotheek (52%) of culturele vereniging of school (44%) bezoekt, is duidelijk lager. Overigens trekt de bibliotheek wel meer hoogfrequente bezoekers dan andere voorzieningen. Bijna een kwart van de inwoners bezoekt minimaal één keer per maand een bibliotheek. In de analyse beperken we ons tot het onderscheid tussen wel of geen gebruik van een voorziening, waarbij de frequentie van gebruik buiten beschouwing blijft.

Figuur 3.1

Bezoek aan culturele voorzieningen in afgelopen twaalf maanden, al dan niet met kinderen (%)

3.3 Ruimtelijke patronen in voorzieningengebruik

In hoeverre verschilt het gebruik van culturele voorzieningen per regio? En welke verschillen zijn er binnen een regio? Op de kaartbeelden van figuur 3.2a en 3.2b is het gebruik van culturele voorzieningen op gemeenteniveau weergegeven. Hierbij is het percentage van de inwoners afgebeeld die de betreffende voorziening in de afgelopen twaalf maanden minimaal één keer hebben bezocht. Op basis van deze kaartbeelden is het mogelijk om een eerste (beschrijvende) interpretatie te geven van regionale verschillen in het voorzieningengebruik. In paragraaf 3.4 wordt dieper ingegaan op de persoonlijke factoren die het gebruik van culturele voorzieningen (mede) bepalen.

In de grote steden, waaronder Rotterdam, Den Haag en Leiden, gaan inwoners het vaakst naar een **bioscoop** of **filmhuis**. In gebieden met een grotere afstand tot een bioscoop, zoals Goeree-Overflakkee (46%), Krimpenerwaard (57%) en de Hoeksche Waard (60%), is het bioscoopbezoek lager (*kaart a*). Het relatief lage percentage in Wassenaar (59%) komt wellicht doordat inwoners zich op andere culturele voorzieningen oriënteren.

Bij het bezoek aan een **museum** of **tentoonstelling** springt Leiden eruit met een bovengemiddeld percentage inwoners (91%) dat dit type voorziening bezoekt, in de eigen gemeente of elders (*kaart b*). Naast het rijke museumaanbod speelt hier mogelijk ook opleiding, inkomen en culturele achtergrond van de inwoners van Leiden een rol. In paragraaf 3.4 en 3.5 gaan we hier dieper op in. Verder is het museum- en tentoonstellingsbezoek relatief hoog in Rijswijk, Midden-Delfland en Alphen aan den Rijn (ruim boven 80%). Aan de andere kant zien we dat er minder vaak een bezoek wordt gebracht aan een museum door inwoners van Nissewaard, Goeree-Overflakkee, Dordrecht, Hellevoetsluis en Ridderkerk.

Ruim acht op de tien inwoners van Nieuwkoop, Leiden, Rijswijk en Maassluis bezoeken een **theater**, **schouwburg** of **poppodium** (*kaart c*). Daarmee zijn deze gemeenten koploper bij dit type culturele voorziening. In Goeree-Overflakkee, Sliedrecht en Hardinxveld-Giessendam gaan inwoners minder vaak naar een theater of schouwburg. Behalve afstand kan ook de religieuze oriëntatie van inwoners hierop van invloed zijn.

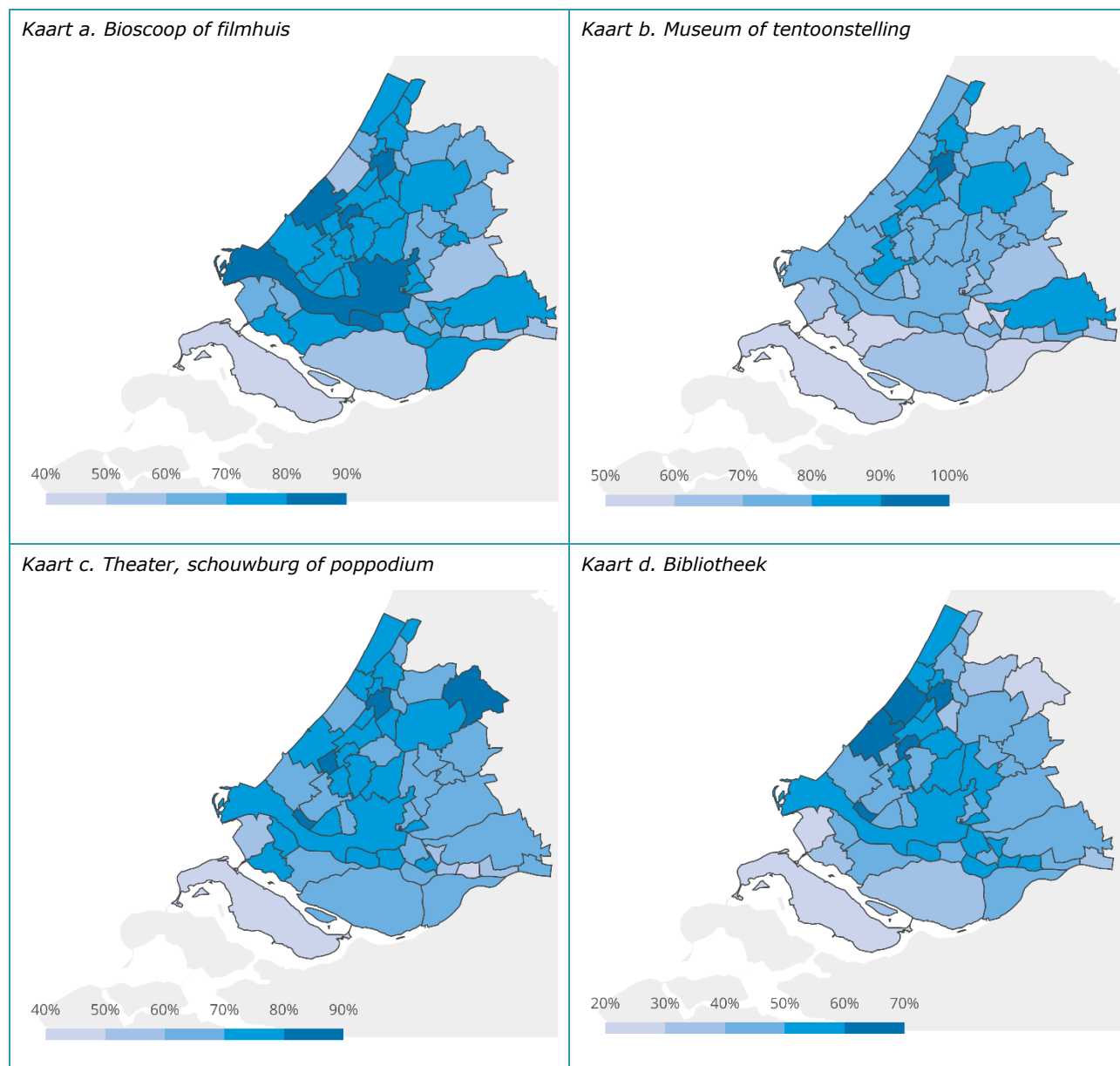
Inwoners van Wassenaar, Maassluis, Den Haag en Leiden gaan relatief vaak naar de **bibliotheek**. Meer dan zes op de tien inwoners van deze gemeenten zijn in het afgelopen jaar minimaal één keer naar de bibliotheek gegaan (*kaart d*). Het bezoek aan een bibliotheek is beduidend lager in gemeenten als Goeree-Overflakkee, Nieuwkoop en Westvoorne. In Goeree-Overflakkee en Nieuwkoop is de afstand tot de dichtstbijzijnde bibliotheek relatief groot (respectievelijk 4 en 2,8 km). In Westvoorne is de afstand tot de bibliotheek echter niet bovengemiddeld (1,2 km).⁸

Wat betreft de **culturele vereniging** of **school** zien we dat kleinere gemeenten, zoals Kaag en Braassem, Barendrecht, Pijnacker-Nootdorp en Teylingen, relatief hoog scoren (*kaart e*). In Schiedam, Nissewaard en Rijswijk is het gebruik van deze voorziening het laagst.

⁸ Wel is het aantal respondenten in deze gemeente relatief klein (n=35), waardoor dit cijfer als indicatief moet worden beschouwd.

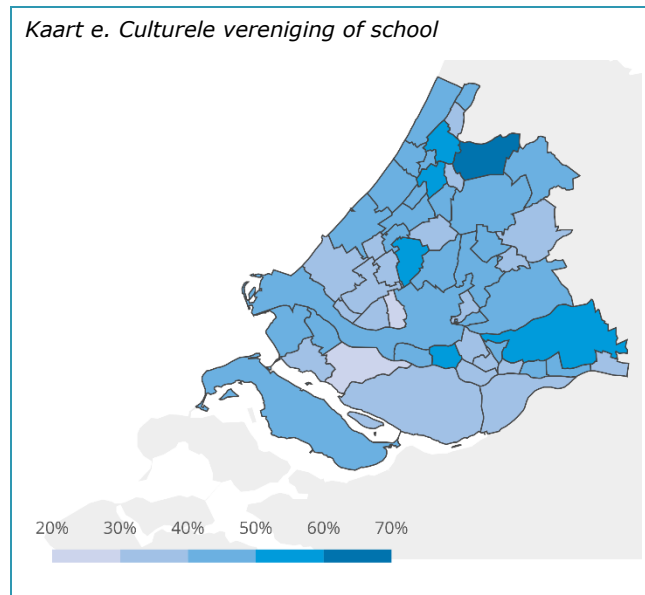
Figuur 3.2a

Bezoek aan culturele voorzieningen in afgelopen twaalf maanden (in %)

Figuur 3.2b

Bezoek aan culturele verenigingen in afgelopen twaalf maanden (in %)

3.4 Persoonlijke factoren

In het algemeen zijn alle persoonlijke factoren die zijn onderzocht in meer of mindere mate van invloed op het gebruik van culturele voorzieningen. De sterkste verklarende factoren zijn leeftijd, opleiding en geslacht. Hoger opgeleiden bezoeken vaker een culturele voorziening dan laagopgeleiden en vrouwen vaker dan mannen. De bioscoop wordt het vaakst bezocht door jongeren in vergelijking met andere leeftijdsgroepen. Ook gaan 50-64 jarigen en 75-plussers minder vaak naar een theater, schouwburg of poppodium dan 18-34 jarigen. Degenen die moeite hebben om rond te komen, gaan minder vaak naar een poppodium, museum of culturele vereniging. Mensen met betaald werk gaan doorgaans vaker naar een culturele voorziening, met uitzondering van de bibliotheek. Daar zien we juist relatief veel personen zonder betaald werk onder de gebruikers.

Tabel 3.1

Invloed van persoonlijke factoren op het gebruik van culturele voorzieningen

(Tussen haakjes is de referentiecategorie weergegeven. De effecten gelden t.o.v. de referentiecategorie)

	PODIUM- KUNSTEN	BIOS- COOP	MUSEUM	BIBLIO- THEEK	CULT. VERENIG.
PERSOONSKENMERKEN					
Vrouw (ref=man)	+	+	+	+	+
Leeftijd (ref=18-34)					
35-49		-		+	
50-64	-	-		-	-
65-74		-			
75+	-	-		-	
Opleiding (ref=laag)					
Middelbaar	+		+	+	
Hoog	+	+	+	+	+
Huishoudensamenstelling (ref=anders)					
Ik woon alleen		-		-	-
Ik woon alleen (zonder partner) met kinderen		+			
Gehuwd/samenw. zonder thuiswonende kinderen	+	-	+	-	
Gehuwd/samenw. met thuiswonende kinderen				+	
Bezit rijbewijs (ref=nee)	+	+			
Moeite met rondkomen (ref=zeer gemakkelijk)					
Kom net rond	-		-		
(zeer) moeilijk	-		-		-
Betaald werk (ref=nee)	+	+		-	+

Tabel 3.1 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op het gebruik van een bepaalde culturele voorziening. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van sociaal-culturele en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond).

3.5 Sociaal-culturele factoren

Sociaal-culturele factoren hebben in het algemeen een positieve invloed op het gebruik van voorzieningen (zie tabel 3.2). Daarmee wordt bedoeld dat inwoners die hoger scoren op een bepaalde sociaal-culturele factor vaker gebruikmaken van een voorziening. Het woord 'positief' drukt geen waardeoordeel uit.

Gebruik traditionele media belangrijke verklarende factor

De belangrijkste verklarende sociaal-culturele factor is het gebruik van traditionele media.⁹ Inwoners die vaker tv kijken of kranten en tijdschriften lezen, bezoeken in het algemeen vaker culturele voorzieningen. De achterliggende verklaring zou kunnen zijn dat mensen die een sterkere culturele belangstelling hebben, vaker gebruikmaken van traditionele media. Hierdoor raken zij beter op de hoogte van het culturele aanbod in hun omgeving, hetgeen het cultuurbezoek stimuleert.

Een ander opvallend verschil is de gepercipieerde afhankelijkheid van de overheid of naasten. Inwoners die afhankelijker zijn van de overheid of hun naasten gaan vaker naar een bibliotheek of een culturele vereniging. Bij de andere culturele voorzieningen is dit effect niet zichtbaar. In die zin hebben bibliotheken en culturele voorzieningen een relatief laagdrempelige functie voor inwoners. Verder zien we dat inwoners die in relatief goede gezondheid verkeren en meer vertrouwen hebben in andere mensen en instituties, doorgaans vaker gebruikmaken van culturele voorzieningen.

Degenen die meer sociale contacten onderhouden, gaan vaker naar een culturele voorziening. Deze invloed is (in statistische zin) het sterkst bij het bezoek aan een culturele vereniging, theater en bioscoop.

Ten slotte zien we dat inwoners met een Nederlands-hervormde, gereformeerde of andere kerkelijke achtergrond minder vaak naar een theater of bioscoop gaan dan niet-kerkelijke inwoners. Wel bezoeken kerkelijke inwoners doorgaans vaker een culturele vereniging of bibliotheek.

Tabel 3.2

Invloed van sociaal-culturele factoren op het gebruik van culturele voorzieningen

Tussen haakjes is steeds de referentiecategorie weergegeven. De effecten moeten dus steeds worden geïnterpreteerd t.o.v. de referentiecategorie.

	PODIUM-KUNSTEN	BIOSCOOP	MUSEUM	BIBLIOTHEEK	CULTURELE VERENIGING
SOCIAAL-CULTURELE KENMERKEN					
Gebruik traditionele media (schaalscore)	+	+	+	+	+
Digitaal (zeer) vaardig (ref=niet zo vaardig)	+	+			
Zelfredzaamheid (ref=nee)					
Afhankelijkheid (schaalscore)				+	+
Gezondheid (rapportcijfer)	+	+	+	+	+
Zelfbeeld (schaalscore)	+				
Gevoel controle over eigen leven (schaalscore)					-
Vertrouwen (schaalscore)		+	+	+	
Sociale contacten (schaalscore)	+	+	+	+	+

⁹ De samenhang met het gebruik van sociale media is zeer beperkt (Pearson correlatie = -0,09, $P < 0,001$).

	PODIUM- KUNSTEN	BIOSCOOP	MUSEUM	BIBLIOTHEEK	CULTURELE VERENIGING
Beroep op iemand anders / netwerk (schaalscore)	+	+	+		+
Belang mening anderen voor eigen doen en laten (schaalscore)		+	+	+	+
Belang sociale normen en waarden (schaalscore)			+		
Sociale cohesie buurt (schaalscore)			-		
Kerkelijke gezindte Rooms Katholiek (ref=geen)					+
Kerkelijke gezindte PKN / NH / Geref. (ref=geen)	-	-		+	+

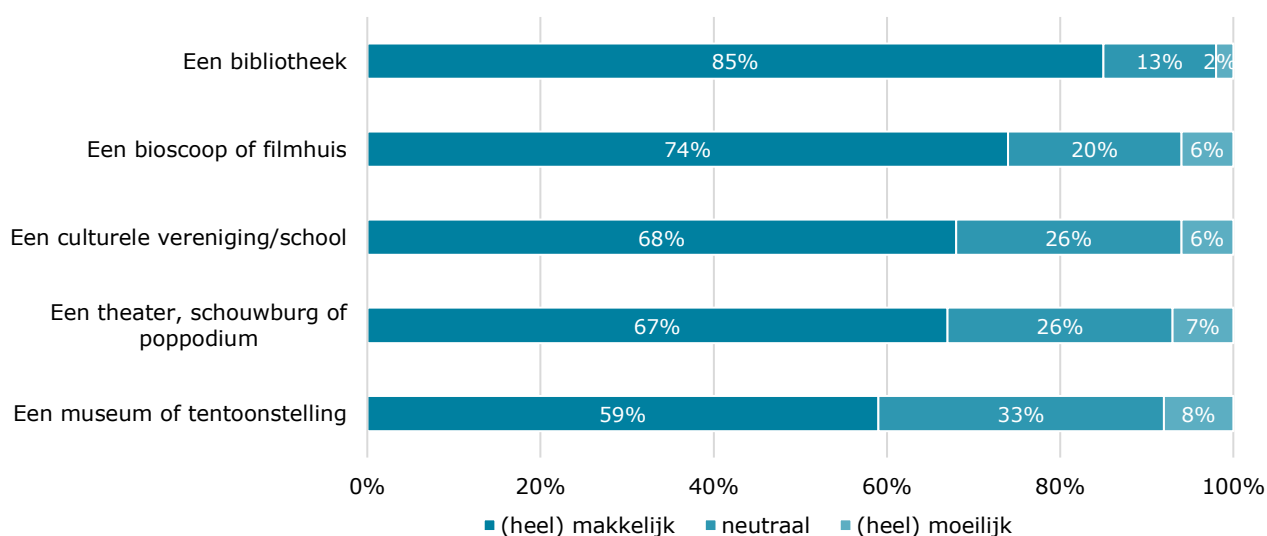
Tabel 3.2 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op het gebruik van een bepaalde culturele voorziening. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van persoonlijke en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond). Een uitleg van de schaalconstructen is opgenomen in bijlage 4.

3.6 Bereikbaarheid

De meerderheid van de inwoners vindt dat het makkelijk is om bij de verschillende cultuurvoorzieningen te komen. Dit geldt met name voor de bibliotheek en de bioscoop (figuur 3.3). Inwoners hebben relatief gezien de meeste moeite om bij een museum of tentoonstelling te komen: 59 procent vindt dit (heel) gemakkelijk, 33 procent vindt dit (heel) moeilijk.

Figuur 3.3

Moeite om bij de sport- en cultuurvoorzieningen te komen (indien men gebruikmaakt van een voorziening)

De voorzieningen die verder weg gelegen zijn, worden doorgaans vaker met de auto of het openbaar vervoer bezocht. Dit geldt voor alle culturele voorzieningen met uitzondering van de bibliotheek (tabel 3.3). De bibliotheek wordt het vaakst per fiets/e-bike bezocht (43%) of lopend (25%).

Tabel 3.3

Top 3 voornaamste vervoermiddelen cultuurvoorzieningen

	BIBLIOTHEEK	BIOSCOOP OF FILMHUIS	CULTURELE VERENIGING / SCHOOL	MUSEUM OF TENTOONSTELLING	THEATER, SCHOUWBURG OF POPPODIUM
1	Fiets/e-bike (43%)	Auto (45%)	Auto (42%)	Auto (50%)	Auto (50%)
2	Te voet (25%)	OV (23%)	Fiets/e-bike (28%)	OV (32%)	OV (25%)
3	Auto (19%)	Fiets/e-bike (20%)	OV (14%)	Fiets/e-bike (11%)	Fiets/e-bike (15%)

Er is groep voor wie culturele voorzieningen moeilijk te bereiken zijn. Het gaat met name om inwoners van niet-stedelijke gebieden, mensen zonder betaald werk of rijbewijs en ook jongeren (18-34 jaar). Bij deze laatste groep zien we een samenhang met hun beperktere vervoersmogelijkheden (zoals het bezit van een auto of rijbewijs).

8%

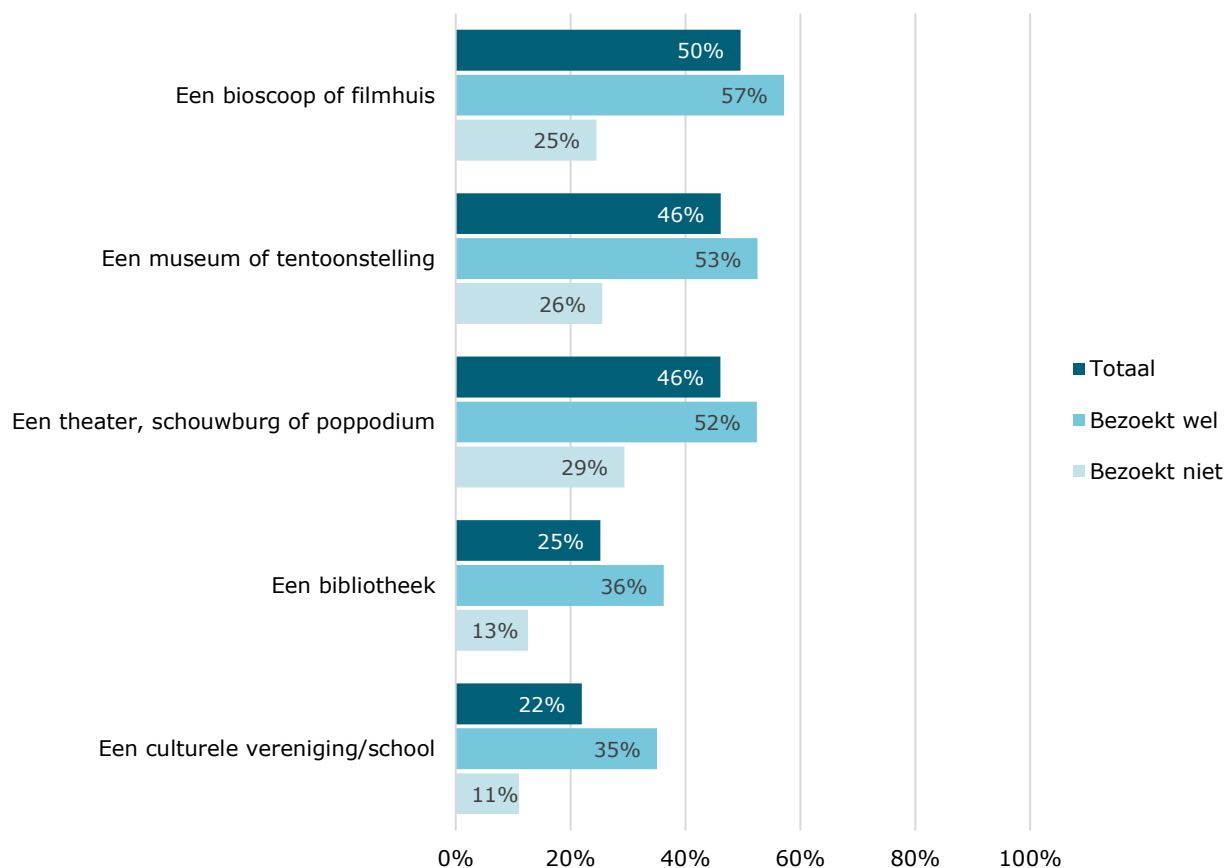
heeft (veel) moeite om bij een museum of tentoonstelling te komen.

3.7 Belemmeringen

Ruim zes op de tien inwoners van Zuid-Holland (61%) willen vaker naar een van de vijf genoemde culturele voorzieningen. De bioscoop staat bovenaan het lijstje. Ook een museum of het theater zijn voorzieningen die bijna de helft van de inwoners (vaker) zouden willen bezoeken (figuur 3.4). Wat hierbij opvalt, is dat met name de inwoners die al van deze voorzieningen gebruikmaken de wens hebben om vaker naar een cultuurvoorziening te gaan.

Figuur 3.4

Wens om cultuurvoorziening (vaker) te gebruiken, naar wel/niet gebruik (% ja) (exclusief 'niet van toepassing', n=4.439 tot n=4.754) *Meerdere antwoorden mogelijk*

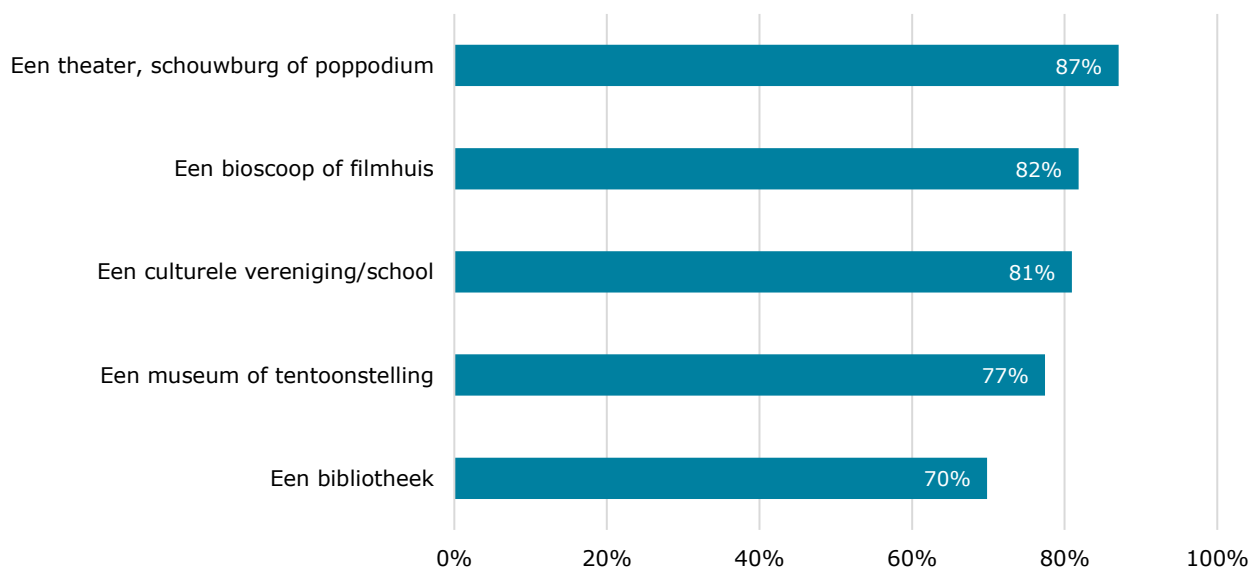
Prijs en tijd zijn belangrijke belemmeringen

Van de inwoners die (vaker) een voorziening willen gebruiken of bezoeken, ervaart tussen 70 en 87 procent een of meer belemmeringen om dit daadwerkelijk te doen (figuur 3.5). Met name bij het theater geven relatief veel mensen aan belemmeringen te ervaren (87%). Bij de bibliotheek is het aandeel dat *geen* belemmering ervaart het hoogst (30%). Hoewel mensen soms (vaker) een voorziening willen gebruiken, zijn er dus niet altijd belemmeringen.

Als er belemmeringen zijn, gaat het met name om de prijs van de voorziening en de combinatie met andere werkzaamheden (tabel 3.4). De prijs speelt met name een rol bij de bioscoop, het museum en het theater. Bij de bibliotheek is de belangrijkste belemmering dat de openingstijden niet schikken. Bij de culturele vereniging of school is behalve de prijs ook onbekendheid met het aanbod in twee op de tien gevallen een belemmering. Daarnaast speelt voor een deel van de inwoners de afstand tot een culturele voorziening een belemmerende rol bij het gebruik, met uitzondering van de culturele vereniging of school.

Figuur 3.5

Ervaart een belemmering om cultuurvoorziening (vaker) te gebruiken (%)
(% van inwoners die (vaker) een voorziening willen gebruiken, n=969 tot n=2.363)

Tabel 3.4

Top 5 belemmeringen om cultuurvoorzieningen (vaker) te gebruiken
(% van inwoners die (vaker) een voorziening willen gebruiken, n=969 tot n=2.363)

	BIBLIOTHEEK	BIOSCOOP OF FILMHUIS	CULTURELE VERENIGING / SCHOOL	MUSEUM OF TENTOONSTELLING	THEATER, SCHOUWBURG OF POPPODIUM
1	Openingstijden schikken niet (12%)	Te duur (31%)	Niet bekend met het aanbod (20%)	Te duur (20%)	Te duur (44%)
2	Te duur (9%)	Moeilijk te combineren met werk (14%)	Te duur (17%)	Te ver weg (20%)	Onbekend met het aanbod (12%)
3	Moeilijk te combineren met werk (9%)	Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden (13%)	Moeilijk te combineren met werk (14%)	Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden (13%)	Te ver weg (12%)
4	Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden (8%)	Te ver weg (11%)	Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden (13%)	Moeilijk te combineren met werk (11%)	Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden (12%)
5	Te ver weg (8%)	Iets anders (10%)	Geen interesse (8%)	Onbekend met het aanbod (11%)	Moeilijk te combineren met werk (11%)

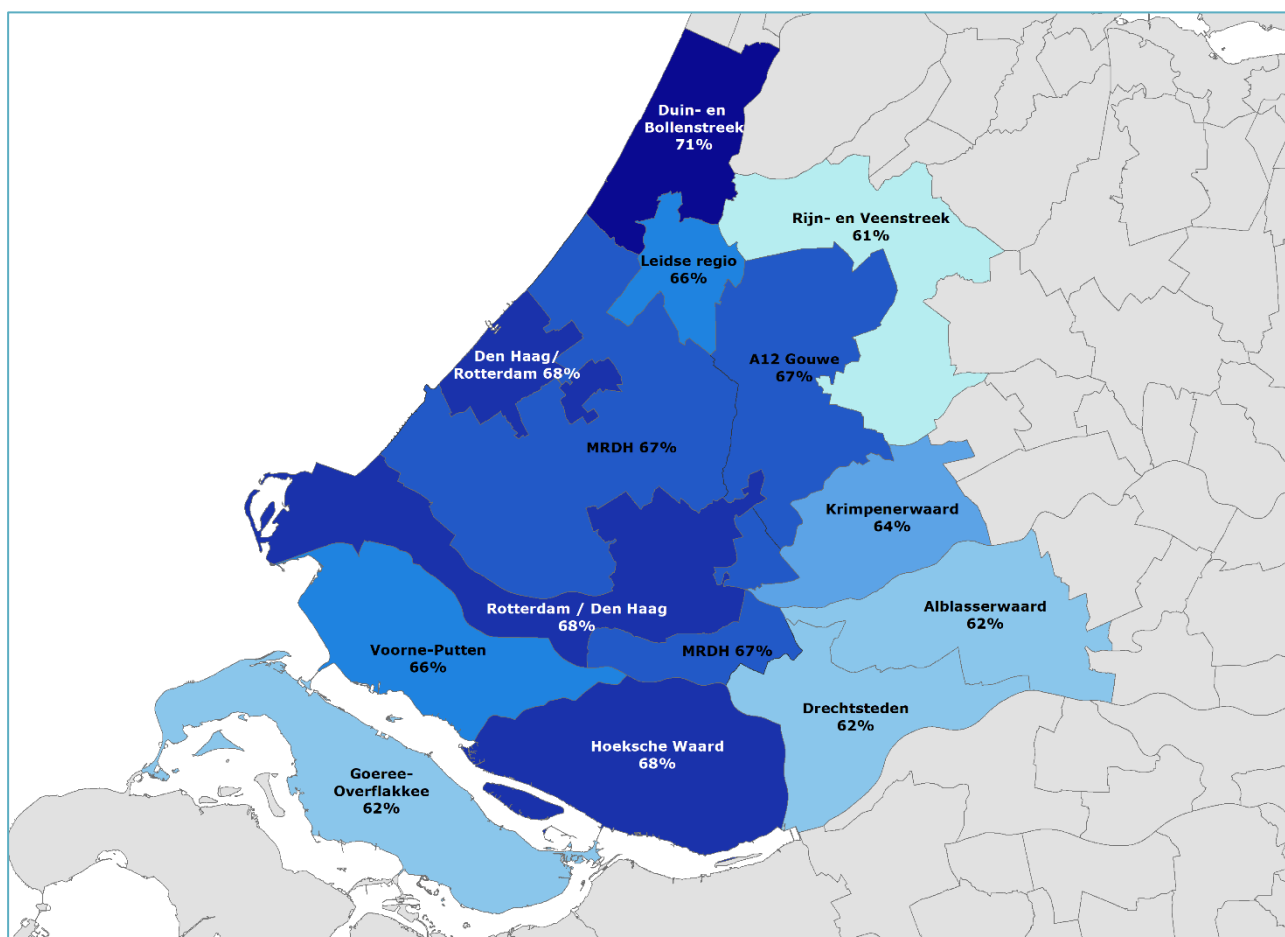
3.8 Behoefte aan (meer) gebruik

Verder hebben we iedereen de vraag gesteld of zij vaker van een bepaalde culturele voorziening gebruik willen maken. Overall zien we dat de groep die (vaker) gebruik wil maken van een cultuurvoorziening naar verhouding iets meer vrouwen telt (52%). Ook 18-49 jarigen, middelbaar en hoger opgeleiden, inwoners met een religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging en mensen met betaald werk zijn hierin iets oververtegenwoordigd. Verder is de behoefte wat sterker in zeer sterk stedelijke gebieden, met name in de regio Rotterdam / Den Haag. Ook in de Duin- en Bollenstreek hebben relatief veel inwoners de behoefte om vaker culturele voorzieningen te bezoeken. In de Rijn- en Veenstreek, Drechtsteden en de Alblasserwaard komt dit minder vaak voor. Zie hiervoor figuur 3.6, waarbij de vijf culturele voorzieningen zijn samengenomen. Enkele andere noemenswaardige verschillen:

- hoger opgeleiden geven doorgaans vaker aan een bepaalde voorziening (meer) te willen gebruiken dan middelbaar en lager opgeleiden. Dit verschil is met name zichtbaar bij het museum en in mindere mate bij het theater, de schouwburg of het poppodium
- in tegenstelling tot de andere culturele voorzieningen verschilt de behoefte aan een culturele vereniging (onder meer zang, toneel, dans) niet naar opleidingsniveau

Figuur 3.6

Aandeel inwoners dat (vaker) een of meer culturele voorzieningen wil bezoeken (%)

In tabel 3.5 is weergegeven welk deel van de Zuid-Hollanders een bepaalde culturele voorziening (vaker) wil bezoeken. In enkele regio's is dit aandeel relatief hoog, zoals A12 Gouwe, de Duin- en Bollenstreek, regio Leiden en de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag. Dit zijn ook de regio's waar het gebruik van de culturele voorzieningen over het algemeen relatief hoog is.

In Drechtsteden, Krimpenerwaard en in mindere mate de Alblasserwaard is de behoefte aan (intensiever) gebruik lager dan gemiddeld in Zuid-Holland. Het aandeel dat (vaker) een bibliotheek wil bezoeken in de Krimpenerwaard vormt hierop een uitzondering.

Tabel 3.5

Aandeel inwoners dat (vaker) een of meer culturele voorzieningen wil bezoeken (%)

REGIO	THEATER, SCHOUW- BURG OF POPPODIUM	BIOSCOOP OF FILMHUIS	MUSEUM OF TENTOON- STELLING	BIBLIO- THEEK	CULTURELE VERENIGING / SCHOOL
Rotterdam / Den Haag	47%	55%	48%	30%	27%
Duin- en Bollenstreek	51%	54%	52%	22%	21%
Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (excl. Rotterdam / Den Haag)	46%	49%	47%	24%	20%
Leidse regio	51%	48%	49%	21%	21%
A12 Gouwe	46%	47%	47%	23%	19%
Hoeksche Waard	50%	49%	41%	20%	18%
Voorne-Putten	48%	48%	38%	20%	16%
Rijn- en Veenstreek	49%	37%	44%	15%	16%
Goeree-Overflakkee	48%	45%	42%	15%	17%
Alblasserwaard	41%	44%	41%	15%	15%
Krimpenerwaard	39%	37%	35%	33%	16%
Drechtsteden	37%	43%	36%	20%	13%
TOTAAL*	46%	50%	46%	25%	22%

Groen: significant hoger dan één of meer andere regio's; rood: significant lager dan één of meer andere regio's.

* In het totaalcijfer zijn de regio's naar rato van hun bevolkingsaandeel gewogen. Daardoor telt vooral het cijfer van bevolkingsrijke regio's, zoals Rotterdam / Den Haag, relatief zwaar mee.

3.9 Belangrijkste bevindingen

Wat betreft het gebruik van culturele voorzieningen zien we verschillen tussen stedelijke en niet-stedelijke gebieden. In gebieden met een grotere afstand tot de voorzieningen is het bezoek gemiddeld genomen lager en dat geldt met name voor het zuidelijke deel van de provincie. In de (grote) steden gaan inwoners frequenter naar een bioscoop, filmhuis, theater, schouwburg, poppodium, museum of tentoonstelling. Een andere opvallende bevinding is dat het cultuurgebruik samenhangt met de religieuze oriëntatie van inwoners. Zo gaan inwoners met een protestants-christelijke achtergrond minder vaak naar een theater of bioscoop. Daarentegen gaan zij wel vaker naar een bibliotheek of culturele vereniging.

Persoonlijke factoren die van invloed zijn op het gebruik van culturele voorzieningen zijn met name leeftijd, opleiding en inkomen. Hoger opgeleiden bezoeken vaker een culturele voorziening dan laagopgeleiden. De bioscoop wordt het vaakst bezocht door jongeren in vergelijking met andere leeftijdsgroepen. Ook gaan 50-64 jarigen en 75-plussers minder vaak naar een theater, schouwburg of poppodium dan 18-34 jarigen. Degenen die moeite hebben om rond te komen, gaan minder vaak naar een poppodium, museum of culturele vereniging. Mensen met betaald werk gaan doorgaans vaker naar een culturele voorziening, met uitzondering van de bibliotheek, waar juist mensen zonder betaald werk oververtegenwoordigd zijn.

Van de sociaal-culturele factoren is het gebruik van traditionele media de belangrijkste verklarende factor. Inwoners die vaker tv kijken of kranten en tijdschriften lezen, bezoeken in het algemeen vaker culturele voorzieningen. De achterliggende verklaring zou kunnen zijn dat mensen die een sterkere culturele belangstelling hebben, vaker gebruikmaken van traditionele media. Hierdoor raken zij beter op de hoogte van het culturele aanbod in hun omgeving, hetgeen het cultuurbezoek stimuleert. Een ander opvallend verschil is de gepercipieerde afhankelijkheid van de overheid of naasten. Inwoners die afhankelijker zijn van de overheid of hun naasten gaan vaker naar een bibliotheek of een culturele vereniging. Bij de andere culturele voorzieningen is dit effect niet zichtbaar. In die zin hebben bibliotheken een laagdrempelige functie voor inwoners die hulp of ondersteuning zoeken.

Ruim zes op de tien inwoners van Zuid-Holland willen vaker gebruikmaken van een of meer culturele voorzieningen. Met name de inwoners die al van deze voorzieningen gebruikmaken, hebben de wens om vaker naar een cultuurvoorziening te gaan. De belemmeringen die daarbij het vaakst worden genoemd, zijn de hoge prijs van een voorziening (met name bij bioscoop, museum en theater) en het ontbreken van tijd in verband met andere werkzaamheden.

HOOFDSTUK

Sportvoorzieningen

4. Sportvoorzieningen

4.1 Inleiding

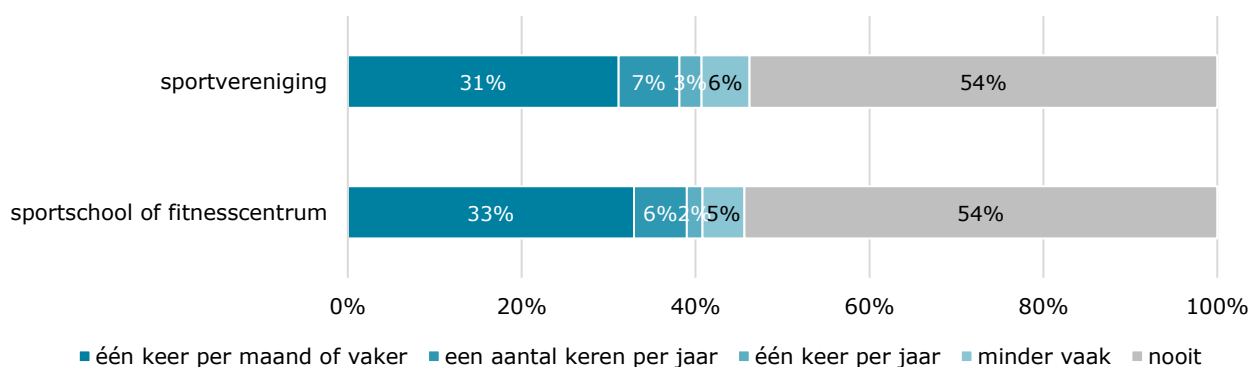
In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op het gebruik van sportvoorzieningen in Zuid-Holland. We zoomen in op het bezoek aan de sportvereniging en de sportschool of het fitnesscentrum. In paragraaf 4.2 schetsen we eerst een algemeen beeld van het gebruik van sportvoorzieningen. Paragraaf 4.3 belicht ruimtelijke patronen in het voorzieningengebruik. Vervolgens gaan we in paragraaf 4.4 in op persoonlijke factoren en in paragraaf 4.5 op sociaal-culturele factoren die hierop van invloed zijn. De bereikbaarheid van sportvoorzieningen komt aan de orde in paragraaf 4.6. De belemmeringen die inwoners ervaren, worden beschreven in paragraaf 4.7. Paragraaf 4.8 gaat in op het profiel van degenen die vaker van een sportvoorziening gebruik willen maken. Ten slotte worden de belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk gepresenteerd in paragraaf 4.9.

4.2 Algemeen beeld

Ruim vier op de tien Zuid-Hollanders (46%) hebben in de afgelopen twaalf maanden een sportvereniging bezocht, waarvan de grootste groep één keer per maand of vaker (figuur 4.1). Het bezoek aan een sportschool of fitnesscentrum ligt op een vergelijkbaar niveau. In de analyse beperken we ons tot het onderscheid tussen wel of geen gebruik van een voorziening, waarbij de frequentie van gebruik buiten beschouwing blijft.

Figuur 4.1

Bezoek aan sportvoorzieningen in afgelopen twaalf maanden, al dan niet met kinderen (%)

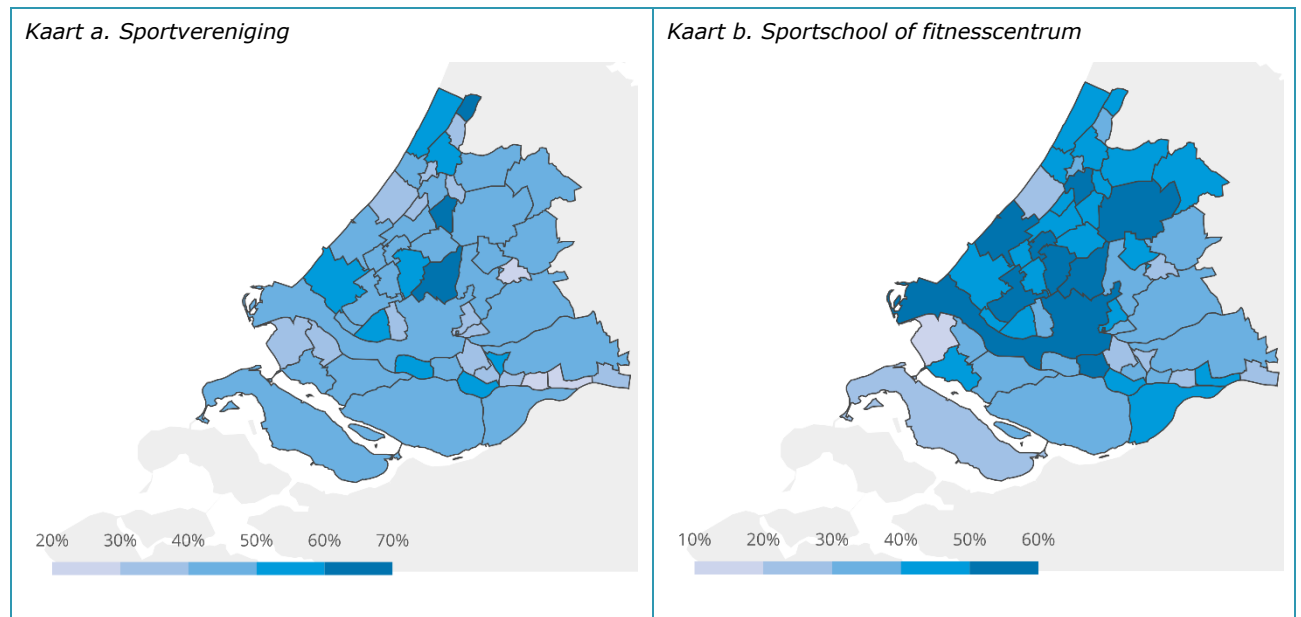
4.3 Ruimtelijke patronen in voorzieningengebruik

In hoeverre verschilt het gebruik van sportvoorzieningen per regio? En welke verschillen zijn er binnen een regio? Op de kaartbeelden van figuur 4.2a en 4.2b is het gebruik van sportvoorzieningen op gemeenteniveau weergegeven. Hierbij is het percentage van de inwoners afgebeeld die de betreffende sportvoorziening in de afgelopen twaalf maanden minimaal één keer hebben bezocht. Op basis van deze kaartbeelden is het mogelijk om een eerste (beschrijvende) interpretatie te geven van regionale verschillen in het voorzieningengebruik. In paragraaf 4.4 wordt dieper ingegaan op de persoonlijke factoren die het gebruik van sportvoorzieningen (mede) bepalen.

Uit figuur 4.2 komt naar voren dat inwoners van Lansingerland, Hillegom en Zoeterwoude het vaakst een sportvereniging hebben bezocht in de afgelopen twaalf maanden (*kaart a*). In Hardinxveld-Giessendam, Sliedrecht en Gouda is dit percentage benedengemiddeld. Het bezoek aan een sportschool of fitnesscentrum is met name hoog in stedelijke gemeenten, zoals Rotterdam, Leiden en Den Haag. Ook in enkele kleinere gemeenten, zoals Midden-Delfland en Pijnacker-Nootdorp, gaan inwoners relatief vaak naar een sportschool of fitnesscentrum. Inwoners van Westvoorne, Gorinchem en Wassenaar gaan verhoudingsgewijs minder vaak naar dit type voorziening (*kaart b*).¹⁰

Figuur 4.2

Bezoek aan sportvoorzieningen in afgelopen twaalf maanden (in %)

4.4 Persoonlijke factoren

Tabel 4.1 laat zien welke persoonlijke factoren van invloed zijn op het gebruik van sportvoorzieningen door inwoners van Zuid-Holland. Leeftijd, huishoudensamenstelling en het bezit van een rijbewijs zijn de belangrijkste voorspellers van het bezoek aan een sportvereniging. Het bezoek aan een sportschool wordt met name verklaard door leeftijd en in mindere mate door opleiding en het bezit van een rijbewijs. Vooral 18-34 jarigen maken gebruik van een sportschool en hoger opgeleiden vaker dan laagopgeleiden (rekening houdend met andere persoonlijke factoren). De sportvereniging kent een iets bredere leeftijdsbasis (vooral t/m 49 jaar). Alleenstaanden en stellen zonder thuiswonende kinderen gaan minder vaak naar een sportvereniging, terwijl inwoners met kinderen juist vaker bij een sportvereniging komen. Inwoners die beschikken over een rijbewijs gaan eveneens vaker naar een sportvereniging of sportschool.

¹⁰ Voor Wassenaar en Westvoorne gaat het om indicatieve cijfers ($n < 50$).

Tabel 4.1

Invloed van persoonlijke factoren op het gebruik van sportvoorzieningen
(Tussen haakjes is de referentiecategorie weergegeven. De effecten gelden t.o.v. de referentiecategorie.)

	SPORT- VERENIG.	SPORT SCHOOL
PERSOONSKENMERKEN		
Vrouw (ref=man)	-	
Leeftijd (ref=18-34)		
35-49		-
50-64	-	-
65-74	-	-
75+	-	-
Opleiding (ref=laag)		
Middelbaar		
Hoog		+
Huishoudensamenstelling (deviatiecontrast, ref=anders)		
Ik woon alleen	-	
Ik woon alleen (zonder partner) met kinderen	+	
Ik ben gehuwd/woon samen zonder thuiswonende kinderen	-	
Ik ben gehuwd/woon samen met thuiswonende kinderen	+	
Bezit rijbewijs (ref=nee)	+	+
Moeite met rondkomen (ref=(zeer) gemakkelijk)		
Kom net rond		
(zeer) moeilijk		
Betaald werk (ref=nee)		

Tabel 4.1 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) samenhang vertonen met het gebruik van een sportvoorziening. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van sociaal-culturele en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond).

4.5 Sociaal-culturele factoren

Sociaal-culturele factoren hebben in het algemeen een positieve invloed op het gebruik van sportvoorzieningen (zie tabel 4.2). Daarmee wordt bedoeld dat inwoners die hoger scoren op een bepaalde sociaal-culturele factor vaker gebruikmaken van een voorziening. Het woord 'positief' drukt geen waardeoordeel uit.

De sportvereniging wordt vaker bezocht door inwoners die vaker traditionele media raadplegen (tv, kranten en tijdschriften), die meer sociale contacten hebben en zichzelf een hoger rapportcijfer voor gezondheid geven. Overigens is hierbij ook het verband in omgekeerde richting goed voorstelbaar: door het bezoek aan een sportvereniging onderhouden mensen (meer) sociale contacten en voelen zij zich gezonder. Verder zien we dat degenen die vaker een beroep op iemand anders doen, vaker naar een sportvereniging of sportschool/fitnesscentrum gaan. Bezoekers van een sportschool of fitnesscentrum hechten daarnaast iets meer belang aan de mening van anderen voor hun eigen doen en laten. Inwoners met een protestants-christelijke of gereformeerde achtergrond gaan minder vaak naar een sportvereniging, terwijl rooms-katholieke Zuid-Hollanders dit vaker doen in vergelijking met niet-kerkelijke inwoners. Gereformeerden gaan eveneens minder vaak naar de sportschool.

Tabel 4.2

Invloed van sociaal-culturele factoren op het gebruik van sportvoorzieningen

(Tussen haakjes is de referentiecategorie weergegeven. De effecten gelden t.o.v. de referentiecategorie.)

SOCIAAL-CULTURELE KENMERKEN	SPORT- VERENIG.	SPORT SCHOOL
Gebruik traditionele media (schaalscore)	+	+
Digitale vaardigheid (ref=niet zo vaardig)		
Redelijk vaardig		
(Zeer) vaardig		
Zelfredzaamheid (ref=nee)		
Afhankelijkheid (schaalscore)		
Gezondheid (rapportcijfer)	+	
Zelfbeeld (schaalscore)		
Gevoel controle over eigen leven (schaalscore)		
Vertrouwen (schaalscore)		
Sociale contacten (schaalscore)	+	+
Beroep op iemand anders / netwerk (schaalscore)	+	+
Belang mening van anderen voor eigen doen en laten (schaalscore)		+
Belang sociale normen en waarden (schaalscore)		
Sociale cohesie buurt (schaalscore)		
Kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering (ref=geen)		
RK	+	
PKN / NH	-	
Gereformeerd	-	-
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	-	

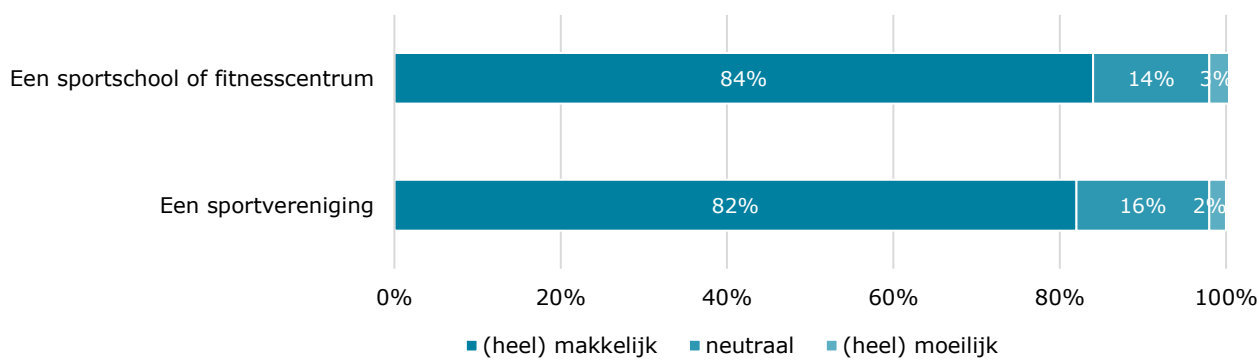
Tabel 4.2 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) samenhang vertonen met het gebruik van een sportvoorziening. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van persoonlijke en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond). Een uitleg van de schaalconstructen is opgenomen in bijlage 4.

4.6 Bereikbaarheid

Ruim acht op de tien Zuid-Hollanders vinden dat het (heel) gemakkelijk is om bij een sportschool of sportvereniging te komen (figuur 4.3). Voor 2 tot 3 procent van de inwoners kost dit niettemin wel (veel) moeite.

Figuur 4.3

Moeite om bij de sportvoorzieningen te komen (indien men hiervan gebruikmaakt)

De fiets/e-bike en de auto zijn de voornaamste vervoermiddelen om bij dit type sportvoorziening te komen (tabel 4.3).

Tabel 4.3

Top 3 voornaamste vervoermiddelen naar sportvoorzieningen

	SPORTSCHOOL OF FITNESSCENTRUM	SPORTVERENIGING
1	Fiets/e-bike (38%)	Fiets/e-bike (42%)
2	Auto (36%)	Auto (37%)
3	Te voet (18%)	Te voet (12%)

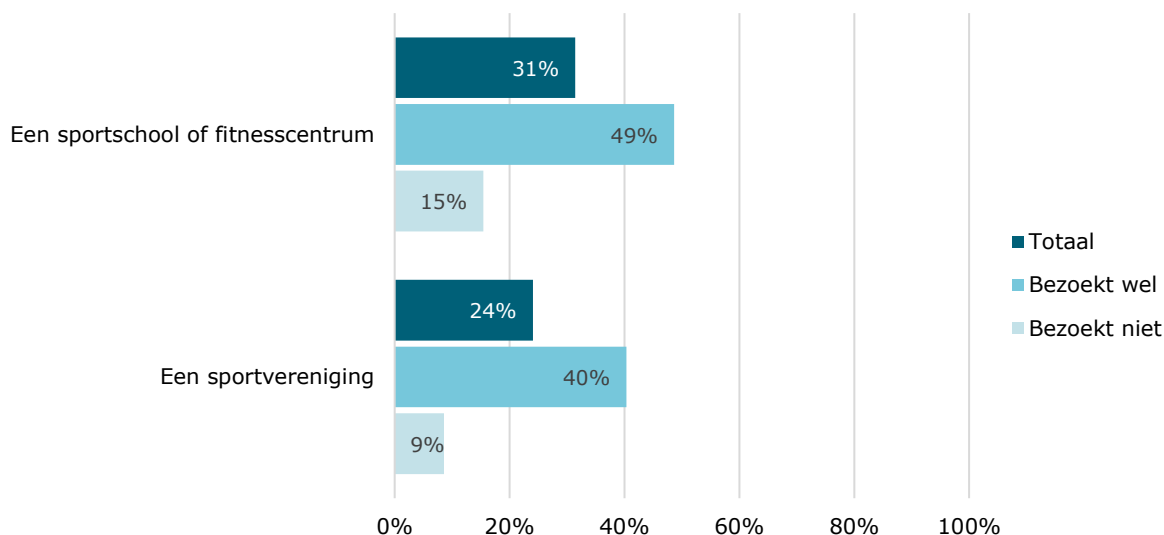
De vraag of inwoners een sportvoorziening moeilijk te bereiken vinden, is in enige mate afhankelijk van een aantal achtergrondkenmerken. Voor 35-plussers is het in algemeen makkelijker om bij een sportvereniging of -school te komen dan voor 18-34 jarigen. Laatstgenoemde groep antwoordt vaker 'neutraal'. Mogelijk hangt dit samen met het bezit van een rijbewijs, dat samengaat met een hoger gebruik van een sportvereniging. Ook zijn sportverenigingen in matig tot sterk stedelijke gebieden makkelijker te bereiken dan in zeer sterk stedelijke gebieden.

4.7 Belemmeringen

Een op de drie inwoners (35%) wil vaker naar (een van) beide sportvoorzieningen. Daarbij gaat de voorkeur vaker uit naar een sportschool of fitnesscentrum dan een sportvereniging. Vooral degenen die al naar een sportvereniging of sportschool gaan, willen hiervan vaker gebruikmaken (figuur 4.4).

Figuur 4.4

Wens om voorziening (vaker) te gebruiken (% ja) naar wel/niet gebruik (exclusief 'niet van toepassing', n=4.413 tot n=4.492) *Meerdere antwoorden mogelijk*

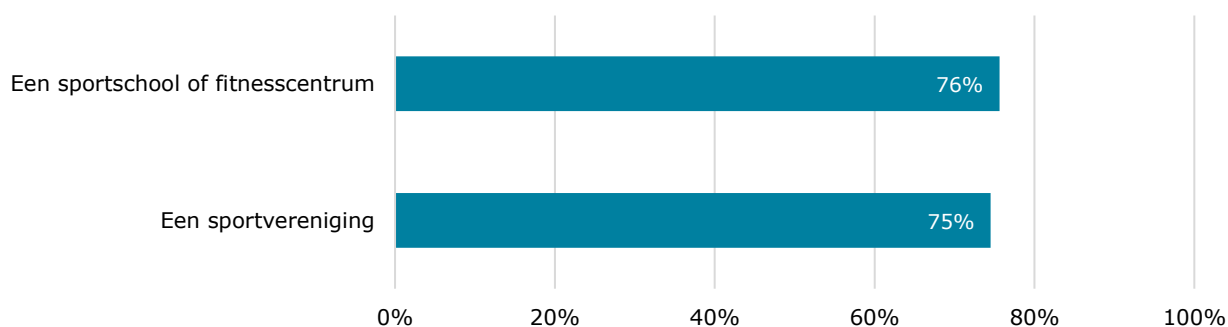
Prijs en tijd zijn belangrijke belemmeringen

Van de inwoners die (vaker) een sportvoorziening willen gebruiken, ervaart driekwart een of meer belemmeringen om dit daadwerkelijk te doen (figuur 4.5). Hoewel mensen soms (vaker) een voorziening willen gebruiken, is er in een kwart van de gevallen dus geen sprake van een belemmering.

Als er belemmeringen zijn, gaat het met name om de prijs van de voorziening en de combinatie met werk of andere werkzaamheden (tabel 4.4).

Figuur 4.5

Ervaart een belemmering om sportvoorziening (vaker) te gebruiken (%)
(% van inwoners die (vaker) een voorziening willen gebruiken, n=1.070 tot n=1.410)

76%

van de mensen die (vaker) een sportvoorziening willen gebruiken, ervaart hierbij een belemmering.

Tabel 4.4

Top 5 belemmeringen om sportvoorzieningen (vaker) te gebruiken

	SPORTSCHOOL OF FITNESSCENTRUM	SPORTVERENIGING
1	Te duur (21%)	Te duur (19%)
2	Moeilijk te combineren met werk (20%)	Moeilijk te combineren met werk (19%)
3	Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden (15%)	Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden (15%)
4	Fysiek niet in staat (7%)	Iets anders (8%)
5	Niemand om mee te gaan (6%)	Openingstijden schikken niet (7%)

4.8 Behoeftte aan (meer) gebruik

In hoeverre zijn er inwoners die vaker gebruik willen maken van sportvoorzieningen? Als we kijken naar het profiel van degenen die hieraan behoefte hebben, valt op dat met name jongeren (18-34 jaar) en – in mindere mate – 35-49 jarigen hierin oververtegenwoordigd zijn. Dit geldt ook voor middelbaar opgeleiden, mensen met thuiswonende kinderen en inwoners met een religieuze achtergrond.

Verder heeft deze groep relatief vaak een rijbewijs. Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in het aandeel dat vaker gebruik wil maken van een sportvoorziening.

Op regionaal niveau is te zien dat met name inwoners van zeer sterk stedelijke gebieden, zoals in Rotterdam en Den Haag, vaker naar een sportvereniging of -school willen gaan (tabel 4.5). Daarnaast is de Hoeksche Waard een regio waar men frequenter gebruik wil maken van een sportvereniging. In Goeree-Overflakkee bestaat deze behoefte minder.

Tabel 4.5

Meer behoefte aan een sportvoorziening per regio (% van alle inwoners)

REGIO	SPORTVERENIGING	SPORTSCHOOL OF FITNESSCENTRUM
Rotterdam / Den Haag	31%	41%
Hoeksche Waard	32%	28%
Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (excl. Rotterdam / Den Haag)	23%	28%
Duin- en Bollenstreek	22%	27%
Leidse regio	20%	28%
A12 Gouwe	19%	27%
Voorne-Putten	20%	26%
Krimpenerwaard	18%	24%
Alblasserwaard	18%	23%
Drechtsteden	17%	24%
Rijn- en Veenstreek	17%	18%
Goeree-Overflakkee	8%	13%
TOTAAL*	24%	31%

Groen: significant hoger dan één of meer andere regio's; rood: significant lager dan één of meer andere regio's.

* In het totaalcijfer zijn de regio's naar rato van hun bevolkingsaandeel gewogen. Daardoor telt vooral het cijfer van bevolkingsrijke regio's, zoals Rotterdam / Den Haag, relatief zwaar mee.

4.9 Belangrijkste bevindingen

De regionale verschillen in het bezoek aan een sportvereniging zijn beperkt. Wel is te zien dat inwoners van de minder stedelijke gebieden meer bij sportverenigingen komen. Het bezoek aan een sportschool of fitnesscentrum is met name hoog in de steden. Dit hangt voor een deel samen met de nabijheid van deze sportvoorzieningen, maar ook de bevolkingssamenstelling speelt een rol. Van de persoonlijke factoren zijn leeftijd, opleidingsniveau, huishoudensamenstelling en het bezit van een rijbewijs de belangrijkste variabelen die samenhangen met gebruik van dit type sportvoorzieningen. Daarbij kent de sportvereniging een iets bredere leeftijdsbasis dan de sportschool, die vooral door 18-34 jarigen wordt bezocht. Hoger opgeleiden gaan vaker naar een sportschool of fitnesscentrum dan laagopgeleiden. Inwoners met kinderen gaan vaker naar een sportvereniging dan inwoners zonder kinderen. Ten slotte hebben bezoekers van een sportvereniging of sportschool relatief vaak een rijbewijs.

Het bezoek aan sportverenigingen vertoont samenhang met enkele sociaal-culturele factoren. Personen die wel eens bij een sportvereniging komen, zijn meer gericht op traditionele media (tv, kranten en tijdschriften), hebben meer sociale contacten en geven zichzelf een hoger rapportcijfer voor gezondheid. Dit laatste geldt ook voor bezoekers van een sportschool of fitnesscentrum. Verder hechten zij iets meer belang aan de mening van anderen voor hun eigen doen en laten. Net als bij de culturele voorzieningen zijn tijd en prijs de belangrijkste belemmeringen om (vaker) naar een sportvereniging of sportschool te gaan. Vooral degenen die al naar een sportvereniging of sportschool gaan, willen hiervan vaker gebruikmaken.

Als we kijken naar het profiel van degenen die vaker gebruik willen maken van een sportvoorziening, valt op dat met name jongeren (18-34 jaar) en – in mindere mate – 35-49 jarigen hierin oververtegenwoordigd zijn. Dit geldt ook voor middelbaar opgeleiden, mensen met thuiswonende kinderen en inwoners met een religieuze of levensbeschouwelijke achtergrond. Verder heeft deze groep relatief vaak een rijbewijs. Er is geen verschil tussen mannen en vrouwen in het aandeel dat vaker gebruik wil maken van een sportvoorziening. Op regionaal niveau is te zien dat met name inwoners van zeer sterk stedelijke gebieden, zoals in Rotterdam en Den Haag, vaker naar een sportvereniging of -school willen gaan.

HOOFDSTUK

Betaald werk

5. Betaald werk

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de vraag welke factoren van invloed zijn op het hebben van betaald werk. Betaald werk heeft betrekking op een van de volgende arbeidssituaties: (1) ondernemer met personeel, (2) zzp'er/freelancer, (3) werkzaam in loondienst, (4) werkzaam bij de overheid en (5) werkzaam bij de semioverheid (onderwijs, zorg, politie etc.).¹¹ Het is belangrijk om te benadrukken dat het hebben van betaald werk niet noodzakelijkerwijs iets zegt over de kwaliteit van en tevredenheid over de baan of arbeidssituatie.

In paragraaf 5.2 schetsen we eerst een algemeen beeld van betaald werk. Paragraaf 5.3 belicht ruimtelijke patronen in betaald werk. Vervolgens gaan we in paragraaf 5.4 in op persoonlijke factoren en in paragraaf 5.5 op sociaal-culturele factoren die hierop van invloed zijn.¹² De bereikbaarheid van werk komt aan de orde in paragraaf 5.6. De belemmeringen die inwoners ervaren, worden beschreven in paragraaf 5.7. Ten slotte worden de belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk samengevat in paragraaf 5.8.

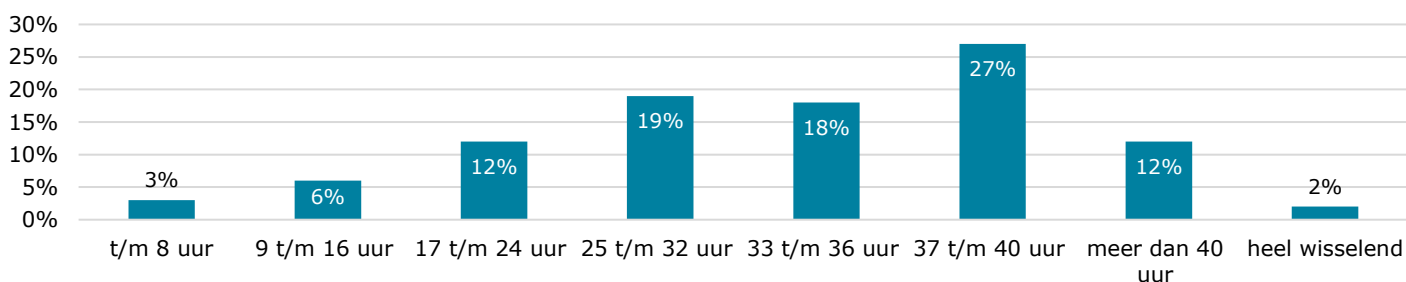
5.2 Algemeen beeld

Ruim vier op de tien werkenden hebben deeltijdbaan

Van alle inwoners van 18 tot 75 jaar heeft 65 procent betaald werk.¹³ Het aantal uur dat iemand per week werkt, is wisselend. De grootste groep van de werkenden (27%) werkt 37 tot 40 uur (figuur 5.1). Circa vier op de tien werken 32 uur of minder. Het CBS definieert een gemiddelde werkweek van minder dan 35 uur als parttime. Als de helft van de categorie 33 t/m 36 uur (9%) wordt meegerekend als parttime, komt de schatting van het aandeel parttimers (49%) op basis van deze enquête bij benadering overeen met het nationale gemiddelde in 2018 (eveneens 49%).¹⁴

Figuur 5.1

Aantal uur per week werkzaam (indien werkzaam, $n=3.119$)

¹¹ Het was mogelijk om meerdere antwoorden te geven.

¹² Het is overigens ook goed denkbaar dat betaald werk op zijn beurt van invloed is op het zelfbeeld van mensen, het aantal sociale contacten, de ervaren gezondheid etc. De richting van het verband is op basis van dit onderzoek niet (goed) vast te stellen.

¹³ Dit ligt dicht bij de netto-arbeidsparticipatie volgens het CBS: 67 procent. De netto-arbeidsparticipatie is het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de totale bevolking van 15 tot 75 jaar.

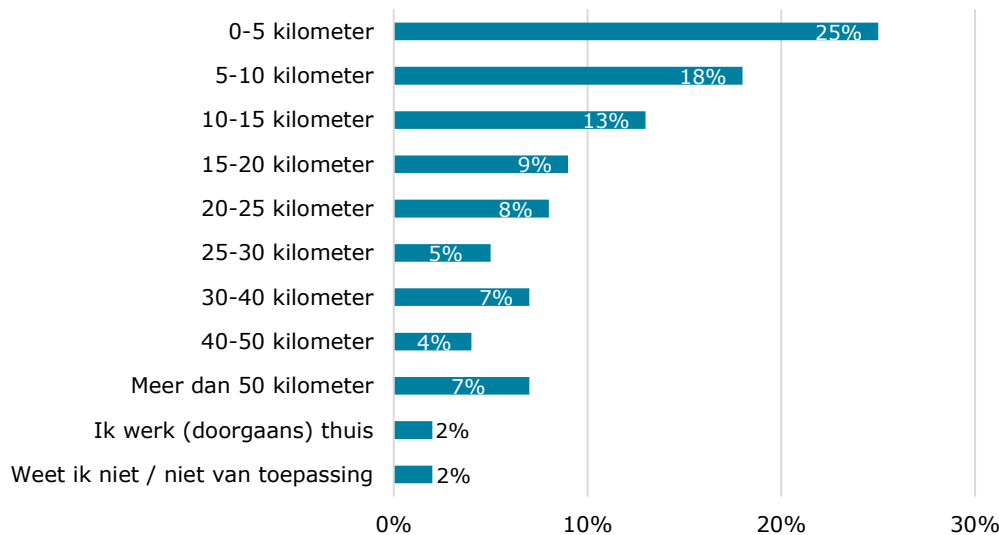
¹⁴ CBS (2018). Dit betreft het aandeel werkzame personen in deeltijd (<35 uur per week), als percentage van de werkzame beroepsbevolking van 15 tot 75 jaar.

Veel inwoners werken dicht bij huis

De meeste inwoners met betaald werk werken relatief dicht bij huis. Een kwart van de werkenden werkt op maximaal 5 kilometer van huis. Drie op de tien inwoners met betaald werk hebben een reisafstand van 5 tot 15 kilometer (figuur 5.2). Circa 7 procent werkt meer dan 50 kilometer van huis. De reisafstand is met name beperkt voor inwoners zonder rijbewijs.

Figuur 5.2

Enkele reisafstand naar vaste werkadres (indien werkzaam, $n=3.119$)

5.3 Ruimtelijke patronen in betaald werk

Voor het in kaart brengen van ruimtelijke patronen in arbeidsdeelname kunnen we gebruikmaken van CBS-cijfers.

Het werkloosheidspercentage is het hoogst in Rotterdam (6,2%) en Den Haag (5,2%). Ook in andere (middelgrote) steden, zoals Delft (4,7%) en Schiedam (4,7%), is de werkloosheid hoger dan gemiddeld in Zuid-Holland (4,2%). In Midden-Delfland (2,6%) en Nieuwkoop (2,6%) is de werkloosheid het laagst (*kaart a*). De bruto- en netto-arbeidsparticipatie volgen – in gespiegelde vorm – grotendeels het regionale werkloosheidspatroon (*kaart b en c*).

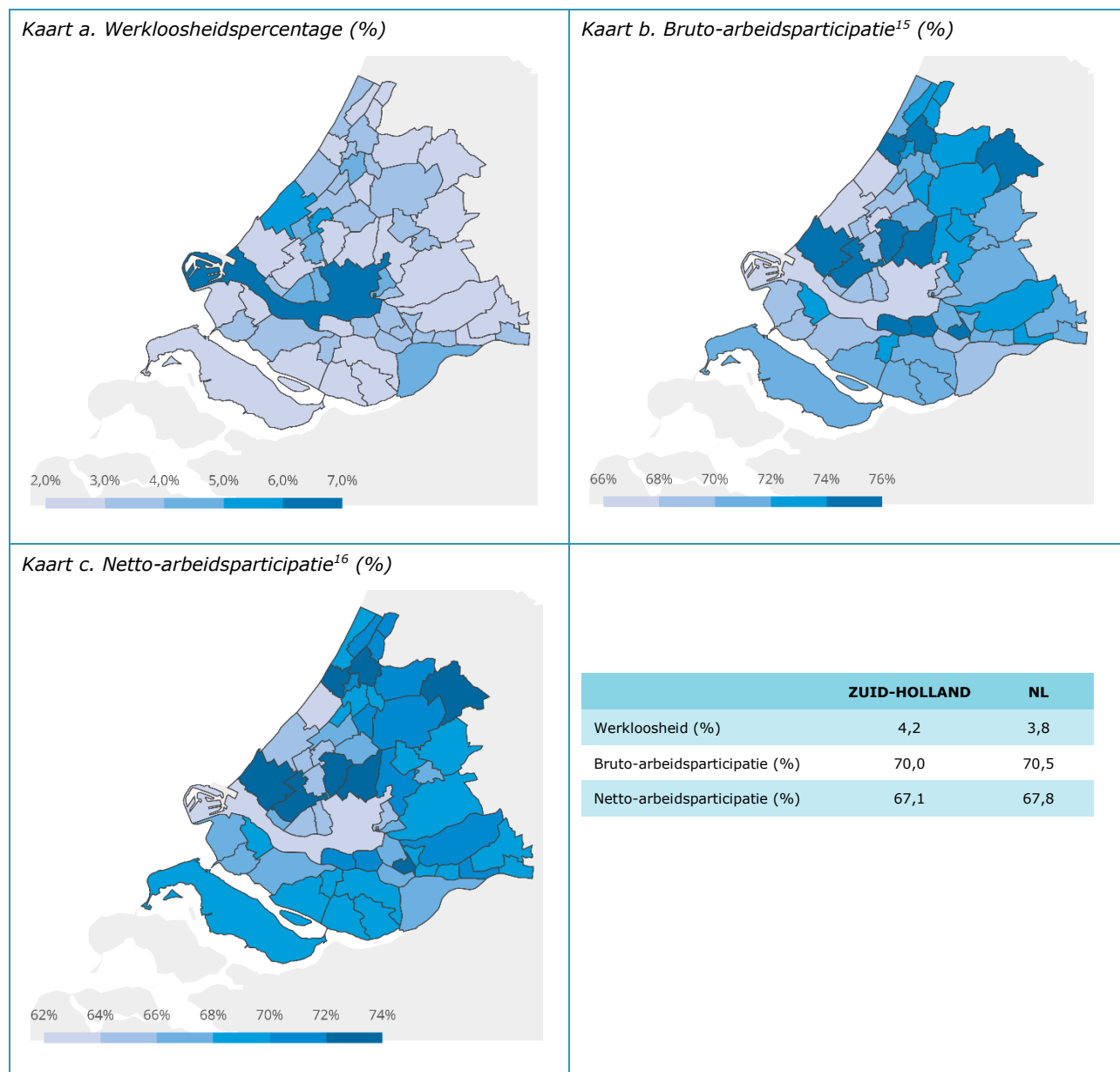
Er zijn enkele uitzonderingen op dit patroon. Wassenaar zit met 3,7% iets onder het provinciale werkloosheidspercentage, maar kent wel een relatief lage netto-arbeidsparticipatie (64% tegen 67% gemiddeld in Zuid-Holland). In de gemeente Westvoorne is het werkloosheidspercentage (2,8%) laag, op grond waarvan een relatief hoge netto-arbeidsparticipatie kan worden verwacht. Dit is echter niet het geval (67%, precies gelijk aan het gemiddelde).

Barendrecht, Teylingen en Hendrik-Ido-Ambacht hebben eveneens een relatief laag werkloosheidspercentage, maar een hogere netto-arbeidsparticipatie dan verwacht.

Deze verschillen hangen samen met de omvang en samenstelling van de niet-beroepsbevolking (personen die geen werk hebben en ook geen werk zoeken).

Figuur 5.3

Arbeidsdeelname Zuid-Holland (CBS, 2018)

¹⁵ Het aandeel van de werkzame en werkloze beroepsbevolking in de (totale) bevolking van 15 tot 75 jaar. De bevolking bestaat naast de beroepsbevolking uit de niet-beroepsbevolking. Dit zijn personen zonder betaald werk die niet recent naar werk hebben gezocht of daarvoor niet direct beschikbaar zijn (bron: CBS).

¹⁶ Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de totale bevolking van 15 tot 75 jaar (bron: CBS).

5.4 Persoonlijke factoren

Deze analyse is beperkt tot personen van 18 tot en met 64 jaar, omdat er relatief weinig 65-plussers met betaald werk zijn. Daarnaast is de variabele 'moeite met rondkomen' niet als voorspeller van betaald werk opgenomen, omdat dit eerder als een gevolg dan een oorzaak van betaald werk kan worden beschouwd.

Uit de multivariate regressieanalyse komt naar voren dat opleidingsniveau een positieve samenhang heeft met betaald werk. Middelbaar en hoger opgeleiden hebben – rekening houdend met andere factoren – vaker betaald werk dan laagopgeleiden (tabel 5.1). Het bezit van een rijbewijs correleert eveneens positief met het hebben van betaald werk. Verder hebben gehuwde of samenwonende personen met thuiswonende kinderen vaker betaald werk dan gemiddeld. Daarentegen verrichten vrouwen doorgaans minder vaak betaalde arbeid dan mannen. En het aandeel personen met betaald werk is onder 50-plussers lager dan onder 18-34 jarigen (die relatief vaak in loondienst zijn en fulltime werken).

Tabel 5.1

Invloed van persoonlijke factoren op het hebben van betaald werk (18 t/m 64 jaar)
(Tussen haakjes is de referentiecategorie weergegeven. De effecten gelden t.o.v. de referentiecategorie.)

PERSOONSKENMERKEN	BETAALD WERK
Vrouw (ref=man)	-
Leeftijd (ref=18-34)	
35-49	
50-64	-
65-74	n.v.t.
75+	n.v.t.
Opleiding (ref=laag)	
Middelbaar	+
Hoog	+
Huishoudensamenstelling (deviatiecontrast, ref=anders)	
Ik woon alleen	
Ik woon alleen (zonder partner) met kinderen	
Ik ben gehuwd/woon samen zonder thuiswonende kinderen	
Ik ben gehuwd/woon samen met thuiswonende kinderen	+
Bezit rijbewijs (ref=nee)	+

Tabel 5.1 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) samenhang vertonen met het hebben van betaald werk. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van sociaal-culturele en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond).

5.5 Sociaal-culturele factoren

Deze analyse is eveneens beperkt tot personen van 18 tot en met 64 jaar, omdat er relatief weinig 65-plussers met betaald werk zijn.

Er zijn enkele sociaal-culturele factoren met een positieve invloed op het hebben van betaald werk. Inwoners die zelfredzaam zijn, in relatief goede gezondheid zijn en een positief zelfbeeld hebben, verrichten vaker betaald werk. Ook is er een samenhang tussen het hebben van sociale contacten en het hebben van een betaald werk. Degenen die afhankelijk zijn van de overheid of naasten hebben minder vaak betaald werk (tabel 5.2).

Tabel 5.2

Invloed van sociaal-culturele factoren op het hebben van betaald werk (18 t/m 64 jaar)
(Tussen haakjes is de referentiecategorie weergegeven. De effecten gelden t.o.v. de referentiecategorie.)

SOCIAAL-CULTURELE KENMERKEN	BETAALD WERK
Gebruik traditionele media (schaalscore)	
Digitale vaardigheid (ref=niet zo vaardig)	
Redelijk vaardig	
(Zeer) vaardig	
Zelfredzaamheid (ref=nee)	+
Afhankelijkheid (schaalscore)	-
Gezondheid (rapportcijfer)	+
Zelfbeeld (schaalscore)	+
Gevoel controle over eigen leven (schaalscore)	
Vertrouwen (schaalscore)	
Sociale contacten (schaalscore)	+
Beroep op iemand anders / netwerk (schaalscore)	
Belang mening van anderen voor eigen doen en laten (schaalscore)	
Belang sociale normen en waarden (schaalscore)	-
Sociale cohesie buurt (schaalscore)	
Kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering (ref=geen)	
RK	
PKN / NH	
Gereformeerd	
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	

Tabel 5.2 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) samenhang vertonen met het hebben van betaald werk. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van persoonlijke en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond). Een uitleg van de schaalconstructen is opgenomen in bijlage 4.

5.6 Bereikbaarheid

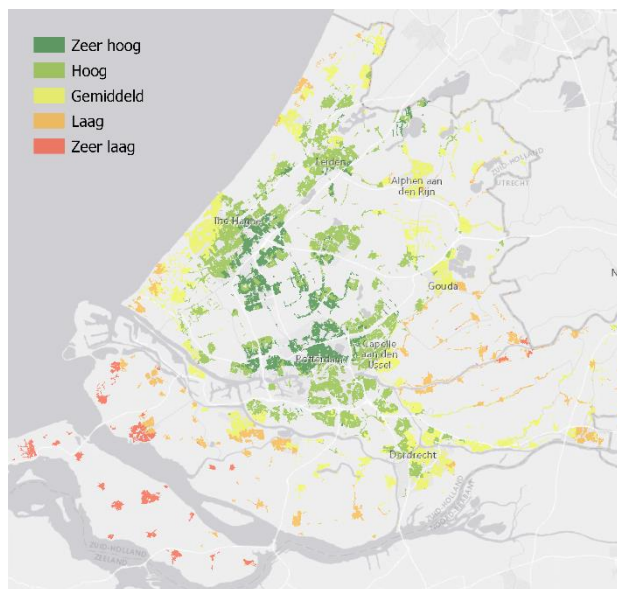
In hoeverre speelt de bereikbaarheid van banen een rol bij het hebben van betaald werk? Per postcodegebied is vastgesteld wat de bereikbaarheid is van banen met de auto en het openbaar vervoer (zie figuur 5.4), op een schaal van 1 (zeer laag) tot 5 (zeer hoog). Uit de regressieanalyse komt naar voren dat er een significant positief verband bestaat tussen de bereikbaarheid van banen en het hebben van betaald werk, ook als gecorrigeerd wordt voor persoonlijke en sociaal-culturele factoren. Naarmate de bereikbaarheid van banen beter is, is de kans op betaald werk ook hoger. Als de bereikbaarheid van banen zeer laag is, is de voorspelde kans op betaald werk 69 procent (in de groep 18-64 jarigen). Bij een zeer hoge bereikbaarheid is de voorspelde kans op betaald werk 83 procent, een toename van 14 procentpunt.¹⁷ Wel geldt dat de invloed van persoonlijke en sociaal-culturele factoren groter is dan van bereikbaarheid (zie figuur 2.7). Het is echter mogelijk dat de invloed van bereikbaarheid in dit model wordt onderschat, omdat alle postcodegebieden zijn verdeeld in vijf categorieën (van zeer laag tot zeer hoog). Een verfijndere bereikbaarheidsmaat kan meer licht werpen op de sterkte van deze relatie.

Figuur 5.4

Bereikbaarheid van banen met de auto en het openbaar vervoer, per postcodegebied

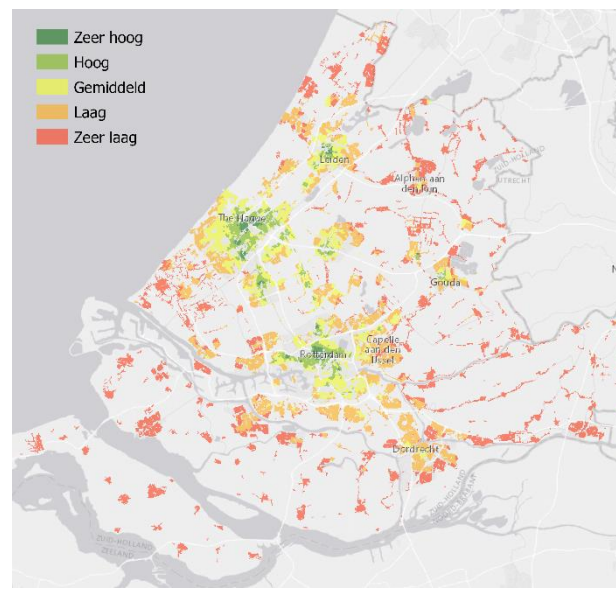
Kaart a. Bereikbaarheid auto

(bron: Goudappel Coffeng, 2018)

Kaart b. Bereikbaarheid ov

(bron: Goudappel Coffeng, 2018)

¹⁷ Voor de overige variabelen in het regressiemodel is de modus of mediaan genomen.

5.7 Belemmeringen

De groep zonder betaald werk waar we hier specifiek op inzoomen, is werkzoekend of zit in de bijstand. Daarnaast behoren hier mensen toe die alleen onbetaald werk of vrijwilligerswerk verrichten.

Een kwart van deze groep noemt gezondheidsredenen als oorzaak. Een op de zes inwoners kan geen passend werkend vinden en van een iets kleiner deel is het contract ontbonden of niet verlengd. Het feit dat men mantelzorger is of dat passende banen moeilijk bereikbaar zijn, wordt minder vaak genoemd. Veel inwoners noemen wel andere redenen, zoals de VUT, zorg voor de kinderen, gestopt met werk omdat het kon of de situatie dat men tussen twee banen in zit.

Redenen geen betaald werk (n=415)

- Gezondheidsredenen: 26%
- Kan geen passend werk vinden: 16%
- Contract ontbonden of niet verlengd: 14%
- Mantelzorger: 6%
- Passende banen moeilijk bereikbaar: 3%
- Anders: 45%

Binnen de groep mensen zonder betaald werk bestaat er mogelijk wel behoefte om betaald werk te verrichten, hoewel we hier niet expliciet naar hebben gevraagd. Qua samenstelling valt op dat vrouwen in deze groep oververtegenwoordigd zijn (61% van het totaal), evenals 50-64 jarigen, laagopgeleiden en alleenstaanden. Ook beschikken zij minder vaak over een rijbewijs dan gemiddeld. Wat betreft stedelijkheid of regio zijn er geen duidelijke verschillen te vinden.

5.8 Belangrijkste bevindingen

In de steden is de werkloosheid doorgaans wat hoger dan op het platteland. De arbeidsparticipatie volgt in grote lijnen de regionale verschillen in werkloosheid (in omgekeerd evenredige vorm), hoewel sommige gemeenten een wat hogere of lagere netto-arbeidsparticipatie kennen dan op grond van het werkloosheidspercentage kan worden verwacht. Deze verschillen zijn te verklaren door de omvang en samenstelling van de niet-beroepsbevolking (personen die geen werk hebben en ook geen werk zoeken).

Het percentage werkenden is onder middelbaar en hoger opgeleiden hoger dan onder laagopgeleiden. Het bezit van een rijbewijs hangt eveneens positief samen met het hebben van betaald werk, hoewel (studerende) jongeren minder vaak een rijbewijs hebben. Verder hebben gehuwde of samenwonende personen met thuiswonende kinderen vaker betaald werk dan gemiddeld. Daarentegen verrichten vrouwen doorgaans minder vaak betaalde arbeid dan mannen. Ten slotte is het aandeel personen met betaald werk onder 50-plussers lager dan onder 18-34 jarigen.

De vraag of mensen betaald werk hebben, heeft eveneens een aanzienlijke sociaal-culturele component. Inwoners die zelfredzaam zijn, in relatief goede gezondheid verkeren en een positief zelfbeeld hebben, hebben vaker betaald werk. Ook sociale contacten hebben hierop een positieve invloed. In lijn met eerder onderzoek komt naar voren dat gezondheidsproblemen, de zorg voor kinderen of naasten en het gebrek aan passende arbeid een belemmering kunnen zijn voor het vinden van betaald werk.

HOOFDSTUK

Onderwijs

6. Onderwijs

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de behoefte van Zuid-Hollanders aan een (vervolg)opleiding of training centraal. In paragraaf 6.2 schetsen we eerst een algemeen beeld van de onderwijsbehoefte. Paragraaf 6.3 belicht ruimtelijke patronen in de onderwijsbehoeften van inwoners. Vervolgens gaan we in paragraaf 6.4 in op persoonlijke factoren en in paragraaf 6.5 op sociaal-culturele factoren die hierop van invloed zijn. De redenen voor schoolkeuze komen aan de orde in paragraaf 6.6. De belemmeringen die inwoners ervan weerhouden om een opleiding of training te volgen, worden beschreven in paragraaf 6.7. Ten slotte worden de belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk samengevat in paragraaf 6.8.

6.2 Algemeen beeld

Helft inwoners 18 jaar en ouder heeft (misschien) de wens om (vervolg)onderwijs te volgen

Een kwart van de inwoners van 18 jaar en ouder volgt momenteel een vorm van onderwijs, waaronder ook cursussen of trainingen via het werk. Iets meer dan de helft van de inwoners die momenteel geen onderwijs volgen, zou dit (zeker of misschien) wel willen (figuur 6.1). Dit zijn vooral inwoners tot 50 jaar, middelbaar en hoogopgeleiden en inwoners die al betaald werk hebben. Redenen om momenteel onderwijs te volgen of te willen volgen, zijn verschillend. Meer dan de helft wil dit vanwege persoonlijke interesse. Ruim een derde wil zich professioneel ontwikkelen (figuur 6.2). Omscholing noemt men het minste als reden. De belangrijkste reden waarom inwoners geen onderwijs willen volgen, is dat zij hier geen behoefte aan hebben. Een andere reden is de leeftijd van inwoners; ze vinden zichzelf te oud. Het gevoel dat het niets oplevert, speelt minder een rol (figuur 6.3).

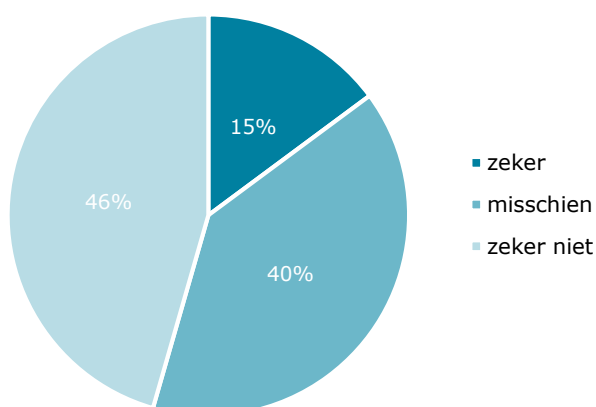

54%

wil 'zeker' of 'misschien' een opleiding of training gaan volgen.

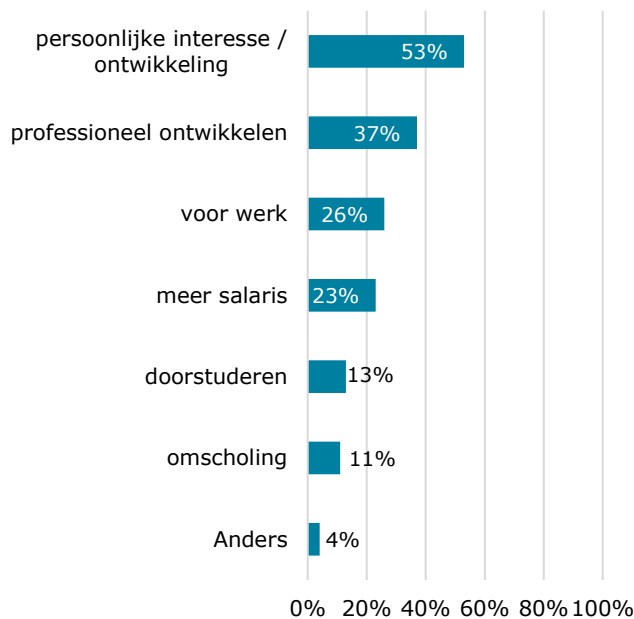
Figuur 6.1

Behoefte om opleiding of training volgen?
(indien momenteel geen onderwijs, n=3.771)

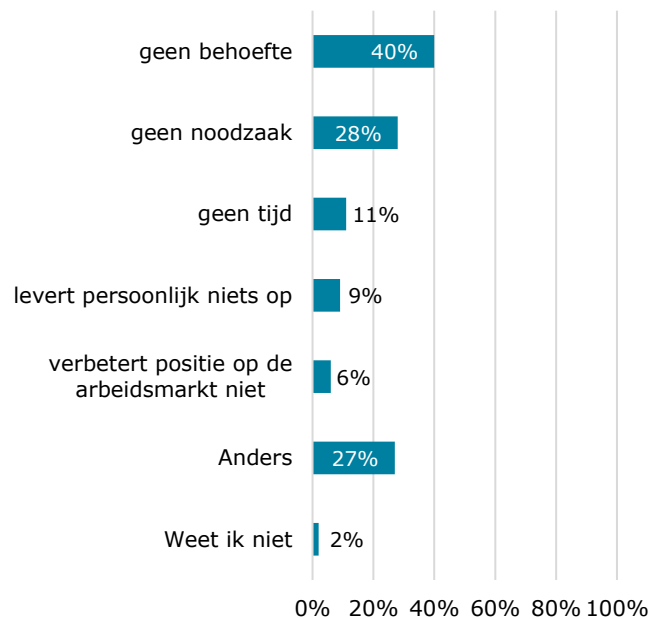

Figuur 6.2

Redenen om onderwijs te (willen) volgen
Basis: degenen die onderwijs (willen) volgen, n=3.328
Meerdere antwoorden mogelijk

Figuur 6.3

Redenen om geen onderwijs te (willen) volgen
Basis: degenen die geen onderwijs (willen) volgen, n=1.716, Meerdere antwoorden mogelijk

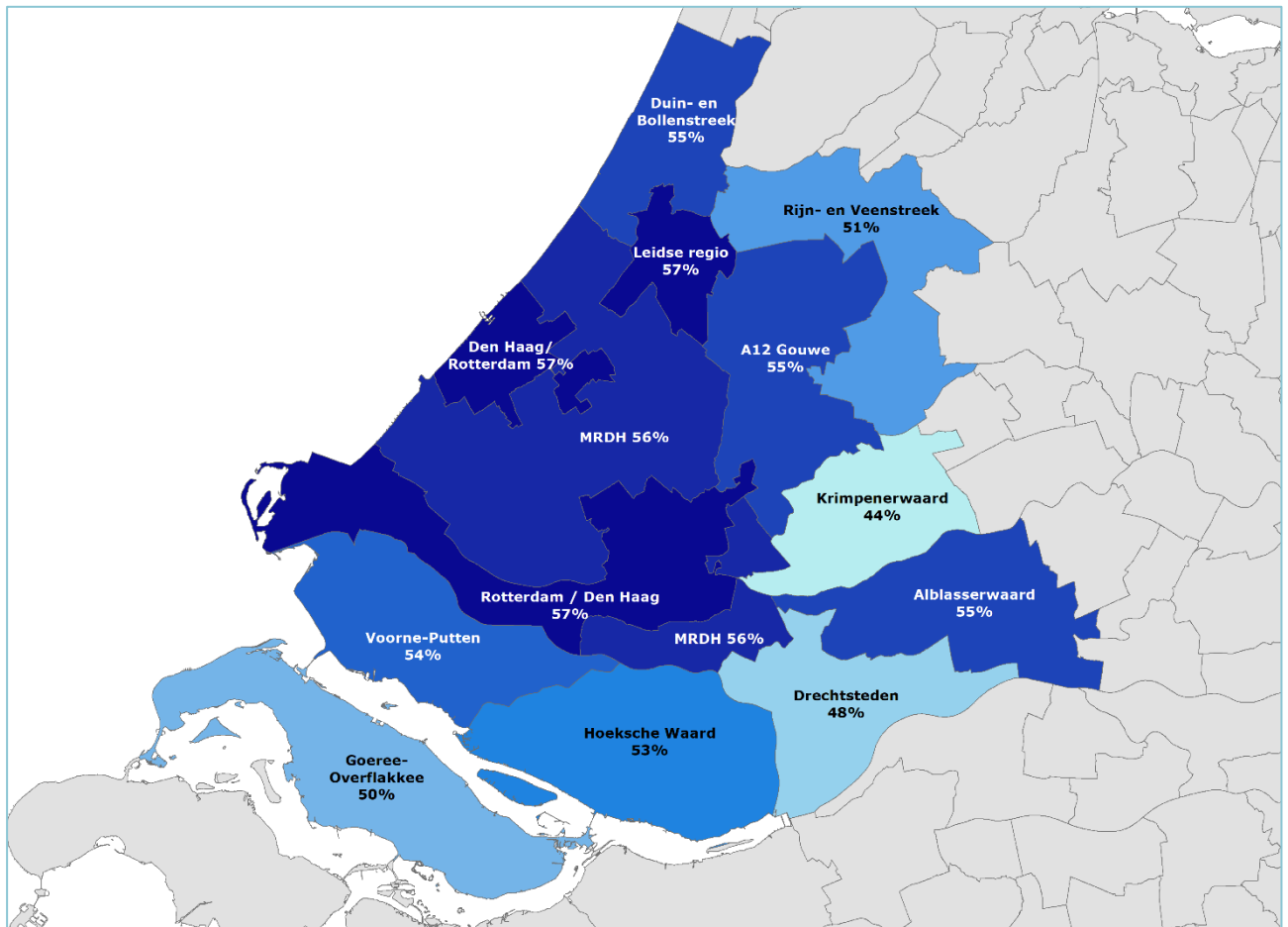

6.3 Ruimtelijke patronen in onderwijs- en opleidingsbehoefte

Er is enige regionale spreiding in de onderwijsbehoefte van volwassen Zuid-Hollanders. In Rotterdam / Den Haag, de Leidse regio en de Metropoolregio (exclusief Rotterdam en Den Haag) is de behoefte om een opleiding of training te gaan volgen het grootst. Mogelijk hangt dit samen met de beschikbaarheid van het onderwijsaanbod in deze regio's. In de Krimpenerwaard (44%) en de regio Drechtsteden (48%) is de behoefte aan een opleiding of training lager dan gemiddeld (figuur 6.4).

Figuur 6.4

Behoefte om opleiding of training volgen, naar regio (% zeker of misschien, n=3.771)

6.4 Persoonlijke factoren

Tabel 6.1 laat zien welke persoonlijke factoren van invloed zijn op de behoefte aan een opleiding of training. Leeftijd is veruit de belangrijkste voorspeller van deze onderwijsbehoefte. Naarmate inwoners ouder zijn, neemt de behoefte aan een opleiding of training af. Ook is de onderwijsbehoefte groter onder middelbaar en hoogopgeleiden en mensen met een rijbewijs. Het is verder opvallend dat inwoners die moeite hebben om rond te komen vaker de behoefte hebben om een opleiding of training te volgen. Wellicht is de (financiële) noodzaak voor hen groter. Ook is de onderwijsbehoefte onder inwoners met betaald werk groter.

Tabel 6.1

Invloed van persoonlijke factoren op de behoefte aan een opleiding of training (basis: volgt nu geen onderwijs, n=3.878)

Tussen haakjes is steeds de referentiecategorie weergegeven. De effecten moeten dus steeds worden geïnterpreteerd t.o.v. de referentiecategorie.

ONDERWIJS	
PERSOONSKENMERKEN	
Vrouw (ref=man)	
Leeftijd (ref=18-34)	
35-49	
50-64	-
65-74	-
75+	-
Opleiding (ref=laag)	
Middelbaar	+
Hoog	+
Huishoudensamenstelling (deviatiecontrast, ref=anders)	
Ik woon alleen	
Ik woon alleen (zonder partner) met kinderen	
Ik ben gehuwd/woon samen zonder thuiswonende kinderen	
Ik ben gehuwd/woon samen met thuiswonende kinderen	
Bezit rijbewijs (ref=nee)	+
Moeite met rondkomen (ref=(zeer) gemakkelijk)	
Kom net rond	+
(zeer) moeilijk	+
Betaald werk (ref=nee)	+

Tabel 6.1 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op de behoefte aan een (vervolg-)opleiding of training. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van sociaal-culturele en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond).

6.5 Sociaal-culturele factoren

Er zijn verschillende sociaal-culturele factoren van invloed op de behoefte aan een opleiding of training. De ervaren gezondheid en de mate van afhankelijkheid van anderen hebben een positief effect op deze onderwijsbehoefte. Ook degenen die meer belang hechten aan de mening van anderen voor hun doen en laten hebben een grotere onderwijsbehoefte (tabel 6.2). Inwoners met een gereformeerde achtergrond hebben minder behoefte aan een opleiding of training in vergelijking met niet-religieuze inwoners.

Opvallend is verder de lagere behoefte onder inwoners die het gevoel hebben dat zij controle over hun eigen leven hebben en inwoners die in buurten met een sterke(re) sociale cohesie wonen. Het is niet geheel duidelijk hoe deze effecten zijn te duiden. Mogelijk kunnen zij in sterkere mate terugvallen op zichzelf of anderen.

Tabel 6.2

Invloed van sociaal-culturele factoren op de behoefte aan een opleiding of training (basis: volgt nu geen onderwijs, n=3.878)

Tussen haakjes is steeds de referentiecategorie weergegeven. De effecten moeten dus steeds worden geïnterpreteerd t.o.v. de referentiecategorie.

ONDERWIJS	
SOCIAAL-CULTURELE KENMERKEN	
Gebruik traditionele media (schaalscore)	
Digitale vaardigheid (ref=niet zo vaardig)	
Redelijk vaardig	
(Zeer) vaardig	
Zelfredzaamheid (ref=nee)	
Afhankelijkheid (schaalscore)	+
Gezondheid (rapportcijfer)	+
Zelfbeeld (schaalscore)	
Gevoel controle over eigen leven (schaalscore)	-
Vertrouwen (schaalscore)	
Sociale contacten (schaalscore)	
Beroep op iemand anders / netwerk (schaalscore)	
Belang mening van anderen voor eigen doen en laten (schaalscore)	+
Belang sociale normen en waarden (schaalscore)	
Sociale cohesie buurt (schaalscore)	-
Kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering (ref=geen)	
RK	
PKN / NH	
Gereformeerd	-
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	

Tabel 6.2 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op de behoefte aan een (vervolg-)opleiding of training. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van persoonlijke en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond). Een uitleg van de schaalconstructen is opgenomen in bijlage 4.

6.6 Redenen schoolkeuze

Kwaliteit onderwijsinstelling belangrijk bij schoolkeuze

Twee op de tien inwoners hebben schoolgaande of studerende kinderen van 12 jaar of ouder. Het betreft hier zowel voortgezet als beroeps- en hoger onderwijs. Aan hen is gevraagd welke overwegingen een rol speelden bij de schoolkeuze van hun kind.¹⁸ Bij de keuze voor een middelbare school worden gemiddeld meer redenen genoemd dan bij een instelling voor beroeps- of hoger onderwijs. Mogelijk komt dit doordat ouders sterker betrokken zijn bij de keuze van de middelbare school van hun kind en daardoor meer overwegingen kunnen noemen.

Bij beide onderwijstypen is de kwaliteit van de school belangrijk. Bij het voortgezet onderwijs spelen de sfeer en het gevoel daarnaast een rol. Bij instellingen voor beroeps- en hoger onderwijs zijn, naast de kwaliteit, vooral de beroepsmogelijkheden en het lesprogramma belangrijk (figuur 6.5). De samenstelling van de leerlingenpopulatie wordt het minste als overweging genoemd, zowel bij voortgezet onderwijs als de hogere onderwijsinstellingen. Andere overwegingen die een rol spelen, zijn onder andere de eigen voorkeur van het kind en de studierichting bij beroeps- en hogeronderwijsinstellingen.

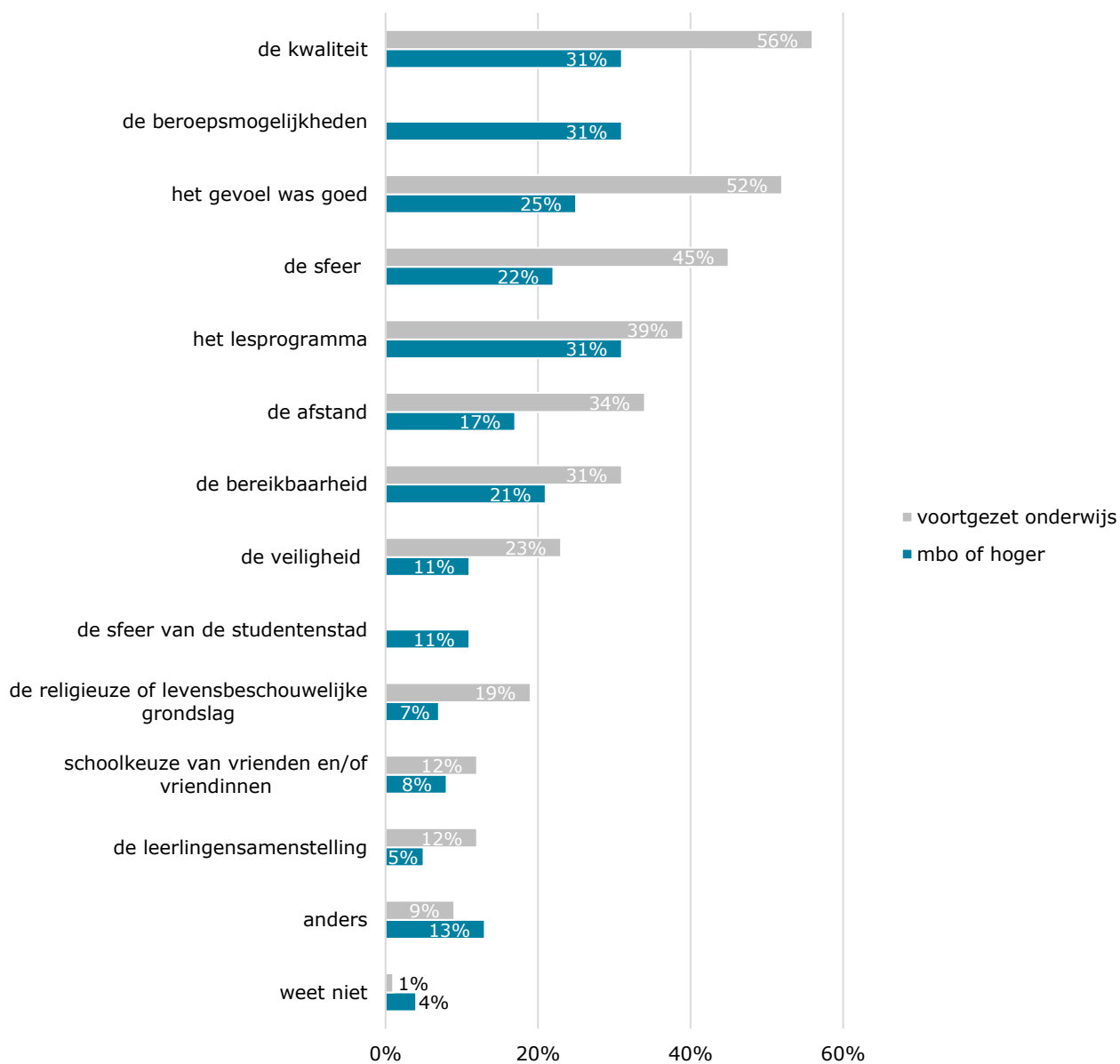
¹⁸ Indien er meerdere schoolgaande of studerende kinderen waren, is gevraagd naar het oudste kind.

Figuur 6.5

Overwegingen schoolkeuze (%)

Indien kind op voortgezet onderwijs (n=491) of kind volgt mbo of hoger (n=589)

Meerdere antwoorden mogelijk

6.7 Belemmeringen

Inwoners die momenteel geen onderwijs volgen, maar dat wel (misschien of zeker) zouden willen, noemen vooral gebrek aan tijd als belemmering. Ook kosten spelen een rol. Geen geld en de prijs van de opleiding weerhoudt een deel van de inwoners om onderwijs te gaan volgen.

De top 5 van belemmeringen is in elke regio min of meer hetzelfde. De combinatie met andere werkzaamheden is met name een probleem voor inwoners van de Alblasserwaard (37%) en de Rijn- en Veenstreek (32%).

In Goeree-Overflakkee (9%) en de Krimpenerwaard (8%) speelt dit in mindere mate een rol.

Top 5 belemmeringen om geen onderwijs te volgen (n=2.055)

- 1 Geen tijd: 40%
- 2 Geen geld: 21%
- 3 Moeilijk te combineren met werk: 19%
- 4 Moeilijk te combineren met andere werkzaamheden: 19%
- 5 Opleiding of training is te duur: 18%

Verder zijn er enkele noemenswaardige verschillen wat betreft de minder genoemde belemmeringen:

- **Onbekendheid** met het opleidings- of trainingsaanbod speelt vooral in de Krimpenerwaard (14%) en Voorne-Putten (13%). In Zuid-Holland als geheel geldt dit voor 7 procent van de inwoners.
- De **afstand** is in beperkte mate een belemmering voor inwoners van Goeree-Overflakkee (7%) en Voorne-Putten (7%). In Zuid-Holland geldt dit voor 3 procent van de inwoners.
- **Onvoldoende geld** is vooral voor inwoners in de Krimpenerwaard (27%), Rotterdam / Den Haag (26%) en Drechtsteden (26%) een belemmering. Voor inwoners van de regio Leiden (9%), Rijn- en Veenstreek (11%) en Duin- en Bollenstreek (11%) is dit in mindere mate een hindernis.
- In de regio Drechtsteden wordt iets vaker naar voren gebracht dat de training of opleiding door de **werkgever** niet of onvoldoende wordt vergoed (11% tegen gemiddeld 7% in Zuid-Holland).

6.8 Belangrijkste bevindingen

Er is enige regionale spreiding in de onderwijsbehoefte van volwassen Zuid-Hollanders. In Rotterdam en Den Haag, de Leidse regio en de Metropoolregio (exclusief Rotterdam en Den Haag) is de behoefte om een opleiding of training te gaan volgen het grootst. Mogelijk hangt dit samen met de beschikbaarheid en nabijheid van het onderwijsaanbod in deze regio's. In de Krimpenerwaard en de regio Drechtsteden is de behoefte aan een opleiding of training iets lager dan gemiddeld.

De behoefte aan onderwijs zien we vooral bij jongere bevolkingsgroepen. De onderwijsbehoefte is groter onder middelbaar en hoogopgeleiden en mensen met een rijbewijs. Verder hebben inwoners die moeite hebben om rond te komen meer behoefte om een opleiding of training te volgen.

De onderwijsbehoefte wordt mede bepaald door enkele sociaal-culturele factoren. Onder personen die zelfredzaam en gezond zijn en/of een positief zelfbeeld hebben, is de behoefte relatief groot, terwijl deze onder inwoners met een protestants-christelijke achtergrond juist laag is. De belangrijkste belemmeringen om een opleiding te gaan volgen, zijn het gebrek aan tijd, de combinatie met andere werkzaamheden en de kosten van een opleiding of training. Hoewel minder genoemd dan andere redenen is de afstand in enige mate een belemmering voor inwoners van Goeree-Overflakkee en Voorne-Putten.

HOOFDSTUK

Supermarkt

7. Supermarkt

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat het bezoek aan supermarkten centraal. Hierbij gaat het om het fysieke bezoek aan supermarkten en dus niet om online boodschappen doen. In paragraaf 7.2 schetsen we eerst een algemeen beeld van het supermarktbezoek. Paragraaf 7.3 belicht ruimtelijke patronen in het supermarktbezoek van inwoners. Vervolgens gaan we in paragraaf 7.4 in op persoonlijke factoren en in paragraaf 7.5 op sociaal-culturele factoren die hierop van invloed zijn. De bereikbaarheid van de supermarkt komt aan de orde in paragraaf 7.6. De belemmeringen die inwoners ervan weerhouden om een supermarkt te bezoeken, worden beschreven in paragraaf 7.7. Ten slotte worden de belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk samengevat in paragraaf 7.8.

7.2 Algemeen beeld

Vijftien procent van de inwoners gaat (vrijwel) dagelijks naar de supermarkt. Een op de zes inwoners gaat vier tot vijf dagen per week. Ruim vier op de tien gaan twee of drie dagen per week (figuur 7.1).

Iets meer dan de helft gaat met de auto naar de supermarkt, maar veel inwoners gaan ook lopend of met de fiets. Het openbaar vervoer of een brom- of snorfiets worden nauwelijks als vervoermiddel gebruikt. Eén procent van de inwoners gaat nooit naar een fysieke supermarkt, omdat iemand anders dit voor hen doet of ze de boodschappen elders doen.

Vervoermiddel supermarkt

(meerdere antwoorden mogelijk, basis: iedereen die weleens een supermarkt bezoekt, n=5.002)

- Auto: 53%
- Te voet: 45%
- Fiets/e-bike: 42%
- OV: 4%
- Brom- of snorfiets: 2%

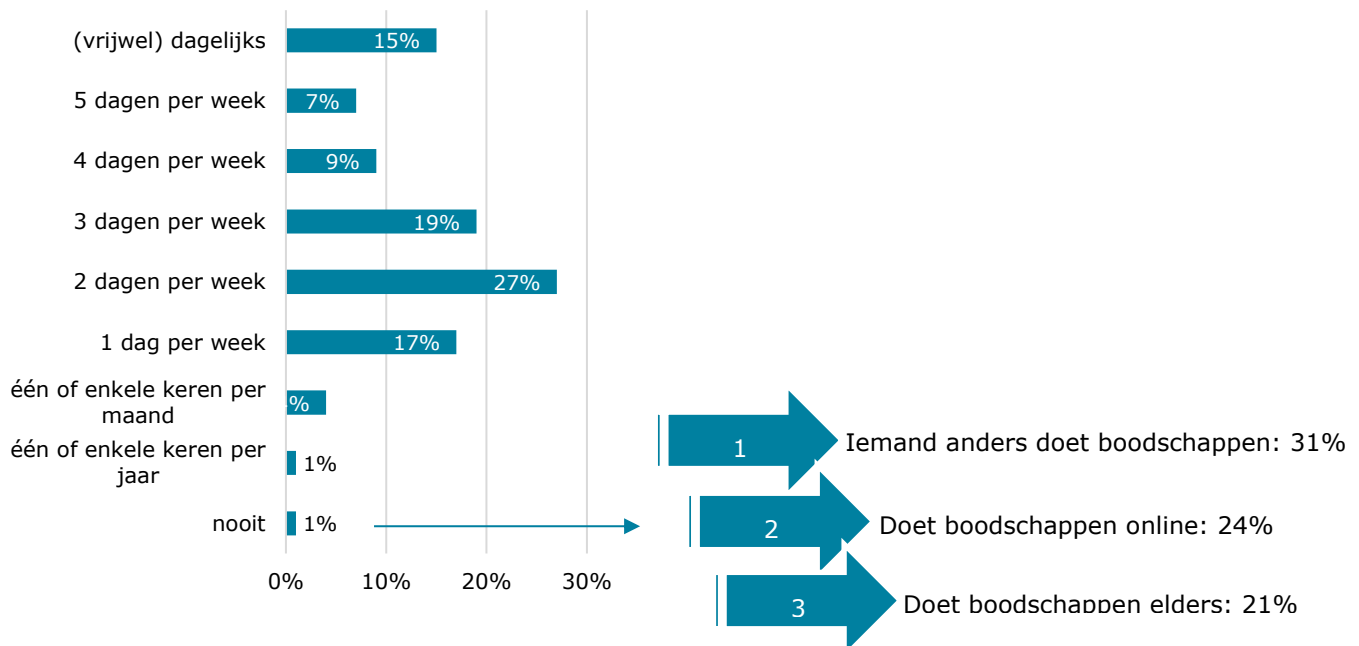

94%

van alle inwoners van de provincie Zuid-Holland gaat in ieder geval één keer per week naar een supermarkt om boodschappen te doen.

Figuur 7.1

Frequentie supermarktbezoek (%)

7.3 Ruimtelijke patronen in spreiding supermarkten

Voor het in kaart brengen van ruimtelijke patronen in de spreiding van de supermarkten kunnen we gebruikmaken van CBS-cijfers.

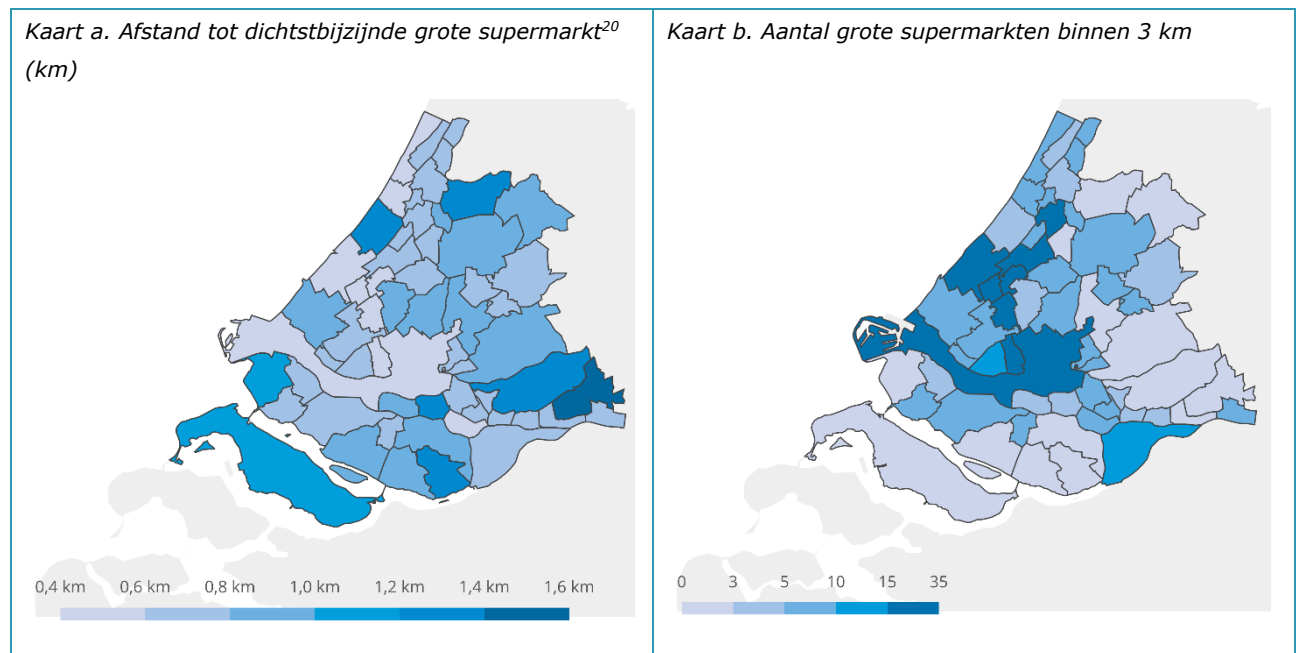
De dichtstbijzijnde grote supermarkt bevindt zich gemiddeld op 900 meter afstand. Er zijn op regionaal niveau verschillen te zien in de nabijheid van supermarkten, vooral tussen stad en platteland (figuur 7.2). In steden als Rotterdam, Den Haag, Delft en Schiedam bevindt zich op 500 meter een supermarkt (*kaart a*). De afstand tot een supermarkt is groter in landelijke gemeenten, zoals de voormalige gemeente Giessenlanden (1,6 km), Barendrecht (1,4 km), de voormalige gemeente Strijen (1,4) en Kaag en Braassem (1,4 km).¹⁹

Een andere indicator is het aantal grote supermarkten binnen 3 kilometer. Dit varieert van gemiddeld 1 supermarkt in de voormalige gemeenten Korendijk en Giessenlanden tot 26 in Rotterdam en 35 supermarkten in Den Haag (*kaart b*).

¹⁹ De cijfers hebben betrekking op 2018. Daarom is uitgegaan van de gemeente-indeling in 2018.

Figuur 7.2

Nabijheid supermarkten in Zuid-Holland (CBS, 2018)

7.4 Persoonlijke factoren

Zoals in paragraaf 2.4 is geschetst, wordt het supermarktbezoek maar voor een klein gedeelte verklaard door afstand, persoonlijke factoren of sociaal-culturele factoren. Dit komt ook doordat bijna alle inwoners weleens naar een supermarkt gaan, waardoor het lastig is om gebruik ten opzichte van niet-gebruik te verklaren. Daarom hebben we ervoor gekozen om een analyse te doen op frequente versus minder frequente supermarktbezoekers. 'Frequent' is daarbij gedefinieerd als het minimaal drie keer per week bezoeken van een supermarkt.

Ook persoonlijke factoren verklaren voor 2 procent het supermarktgebruik van inwoners van de provincie Zuid-Holland. Zo gaan vrouwen vaker naar een supermarkt dan mannen. Inwoners die alleen zonder kinderen wonen, maken minder gebruik van een supermarkt, terwijl inwoners die alleen wonen met kinderen juist vaker naar een fysieke supermarkt gaan. Ook mensen die (zeer) moeilijk rond kunnen komen, doen dit vaker dan mensen die makkelijk rond kunnen komen. Verder zijn mensen met betaald werk minder frequente supermarktbezoekers.

²⁰ Een grote supermarkt is door het CBS gedefinieerd als een winkel met meerdere soorten dagelijkse artikelen en een minimale oppervlakte van 150 vierkante meter.

Tabel 7.1

Invloed van persoonlijke factoren op het bezoek aan een supermarkt

Tussen haakjes is steeds de referentiecategorie weergegeven. De effecten moeten dus steeds worden geïnterpreteerd t.o.v. de referentiecategorie.

SUPERMARKT	
PERSOONSKENMERKEN	
Vrouw (ref=man)	+
Leeftijd (ref=18-34)	
35-49	
50-64	
65-74	
75+	
Opleiding (ref=laag)	
Middelbaar	
Hoog	
Huishoudensamenstelling (deviatiecontrast, ref=anders)	
Ik woon alleen	-
Ik woon alleen (zonder partner) met kinderen	+
Ik ben gehuwd/woon samen zonder thuiswonende kinderen	
Ik ben gehuwd/woon samen met thuiswonende kinderen	
Bezit rijbewijs (ref=nee)	
Moeite met rondkomen (ref=(zeer) gemakkelijk)	
Kom net rond	
(zeer) moeilijk	+
Betaald werk (ref=nee)	-

Tabel 7.1 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op het bezoek aan een supermarkt. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van sociaal-culturele en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond).

7.5 Sociaal-culturele factoren

Supermarktgebruik wordt, van alle voorgelegde voorzieningen, het minste verklaard door sociaal-culturele factoren (1%). Wat betreft vaardigheden en kennis zorgt het gebruik van traditionele media voor een hoger supermarktgebruik. Degenen die meer afhankelijk zijn van anderen en vaker een beroep op hen moeten doen, gaan juist minder vaak naar de supermarkt. Aan de andere kant zien we dat (zeer) digitaal vaardige inwoners en mensen met een sterk gevoel van controle over hun eigen leven tot de minder frequente supermarktbezoekers behoren.

Ook de sociale omgeving speelt een rol. Het hebben van sociale contacten zorgt voor een hoger aantal mensen die gebruikmaken van een fysieke supermarkt.

Tabel 7.2

Invloed van sociaal-culturele factoren op het bezoek aan een supermarkt

Tussen haakjes is steeds de referentiecategorie weergegeven. De effecten moeten dus steeds worden geïnterpreteerd t.o.v. de referentiecategorie.

SUPERMARKT	
SOCIAAL-CULTURELE KENMERKEN	
Gebruik traditionele media (schaalscore)	+
Digitale vaardigheid (ref=niet zo vaardig)	
Redelijk vaardig	
(Zeer) vaardig	-
Zelfredzaamheid (ref=nee)	
Afhankelijkheid (schaalscore)	-
Gezondheid (rapportcijfer)	
Zelfbeeld (schaalscore)	
Gevoel controle over eigen leven (schaalscore)	-
Vertrouwen (schaalscore)	
Sociale contacten (schaalscore)	
Beroep op iemand anders / netwerk (schaalscore)	-
Belang mening van anderen voor eigen doen en laten (schaalscore)	
Belang sociale normen en waarden (schaalscore)	
Sociale cohesie buurt (schaalscore)	
Kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering (ref=geen)	
RK	
PKN / NH	-
Gereformeerd	
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	

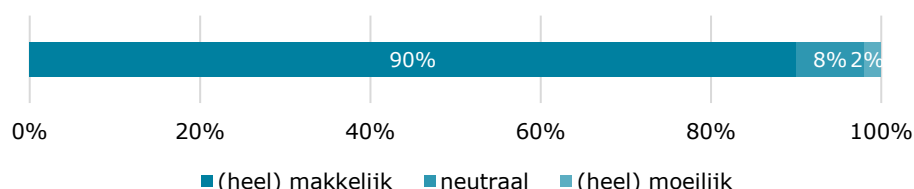
Tabel 7.2 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op het bezoek aan een supermarkt. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van persoonlijke en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond). Een uitleg van de schaalconstructen is opgenomen in bijlage 4.

7.6 Bereikbaarheid

Negen op de tien Zuid-Hollanders vinden de supermarkt (heel) gemakkelijk te bereiken. Voor 2 procent van de inwoners is dit (heel) moeilijk. De rest neemt een middenpositie in (figuur 7.3).

Figuur 7.3

Gemak bereikbaarheid supermarkt (% van alle inwoners)

7.7 Stimulansen en belemmeringen

Bij het supermarktbezoek is niet alleen gevraagd naar mogelijke belemmeringen, maar ook naar de redenen waarom een supermarkt wel makkelijk te bereiken is. Inwoners die gemakkelijk bij een supermarkt kunnen komen, relateren dit vooral aan de nabijheid en bereikbaarheid van de supermarkt. Ook voldoende parkeergelegenheid en (ruime) openingstijden worden als redenen genoemd (figuur 7.4). Inwoners die het moeilijk vinden om bij een supermarkt te komen (2%), zijn vaker mensen zonder rijbewijs en hebben vaker geen betaald werk. Gezondheidsredenen of de afstand tot de supermarkt zijn de voornaamste redenen waarom de supermarkt voor hen moeilijk te bereiken is (figuur 7.5).

Figuur 7.4

Waarom makkelijk?

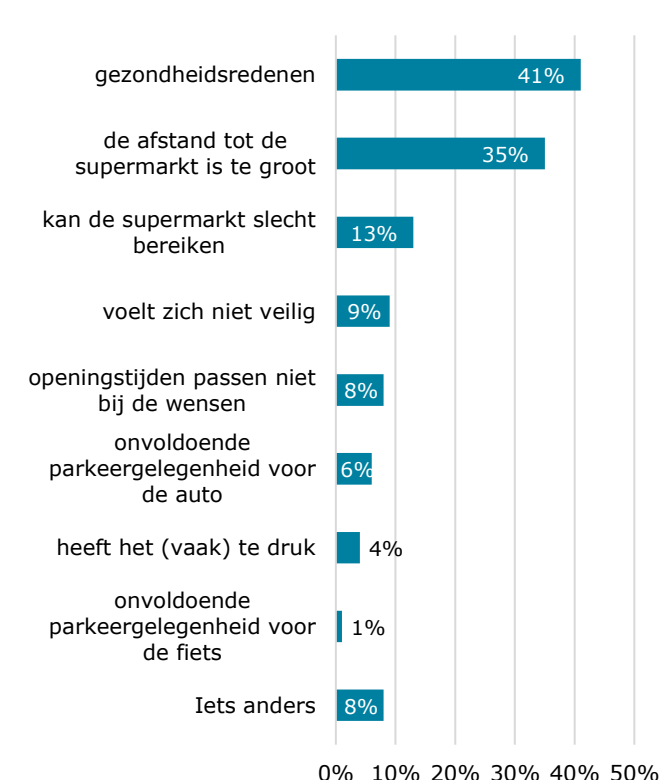
Indien men makkelijk bij een supermarkt komt (n=4.549), meerdere antwoorden mogelijk

Figuur 7.5

Waarom moeilijk?

Indien men moeilijk bij een supermarkt komt (n=87) Meerdere antwoorden mogelijk

7.8 Belangrijkste bevindingen

Voor het bezoek aan een supermarkt bieden afstand, persoonlijke factoren en sociaal-culturele factoren nauwelijks een verklaring. Een supermarkt is een belangrijke dagelijkse voorziening: de meeste inwoners van Zuid-Holland vinden een supermarkt belangrijk en maken er gebruik van. Ook zijn er maar weinig mensen voor wie een supermarkt moeilijk te bereiken is en die dus belemmeringen ervaren om naar een supermarkt toe te gaan.

HOOFDSTUK

Openbaar vervoer

8. Openbaar vervoer

8.1 Inleiding

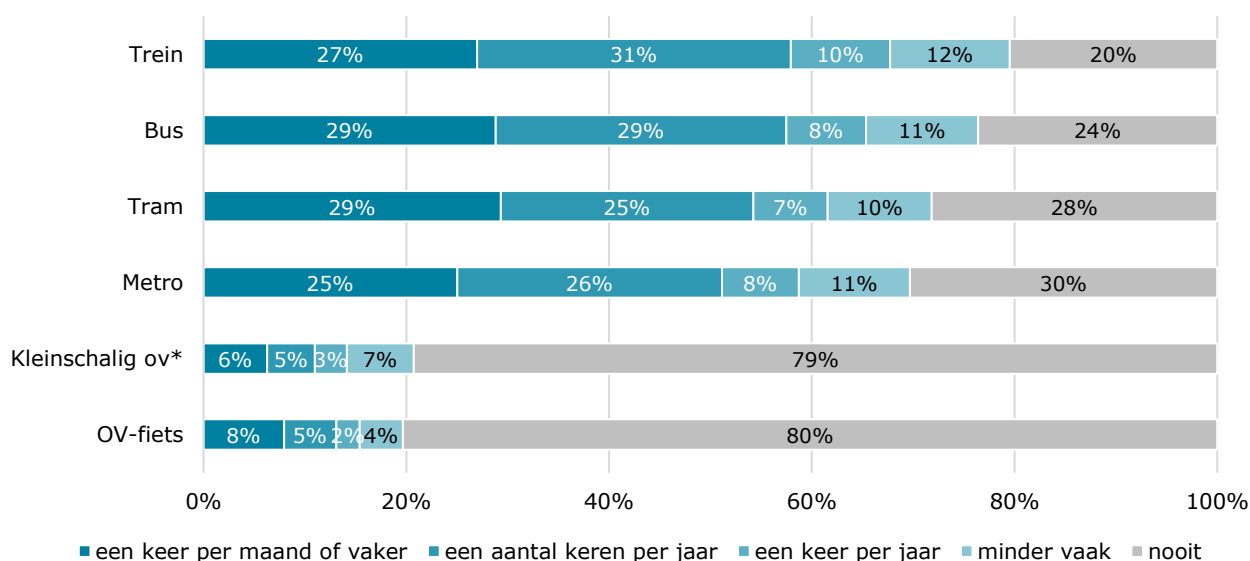
In dit hoofdstuk staat het gebruik van het openbaar vervoer door inwoners van Zuid-Holland centraal. Enerzijds is het ov een middel om bij een voorziening te komen. Anderzijds is het een voorziening op zichzelf, waarbij de impact van afstand het grootst is (zie paragraaf 2.4). In paragraaf 8.2 schetsen we eerst een algemeen beeld van het gebruik van openbaar vervoer in Zuid-Holland. Paragraaf 8.3 belicht ruimtelijke patronen in het ov-gebruik van inwoners. Vervolgens gaan we in paragraaf 8.4 in op persoonlijke factoren en in paragraaf 8.5 op sociaal-culturele factoren die hierop van invloed zijn. De belemmeringen die inwoners ervan weerhouden om van het ov gebruik te maken, worden beschreven in paragraaf 8.6. In paragraaf 8.7 wordt nader stilgestaan bij de groep die nu niet of nauwelijks met het ov reist, maar dit mogelijk wel vaker zou willen doen. Ten slotte worden de belangrijkste bevindingen van dit hoofdstuk samengevat in paragraaf 8.8.

8.2 Algemeen beeld

Negen op de tien Zuid-Hollanders maken weleens gebruik van het ov. De meest gebruikte vervoersmodaliteiten zijn trein, bus, tram en metro. Een op de vijf inwoners maakt weleens gebruik van kleinschalig ov, zoals een buurt- of belbus, regiotaxi of doelgroepvervoer (figuur 8.1).

Figuur 8.1

Gebruik van het openbaar vervoer in het algemeen (% van alle inwoners)

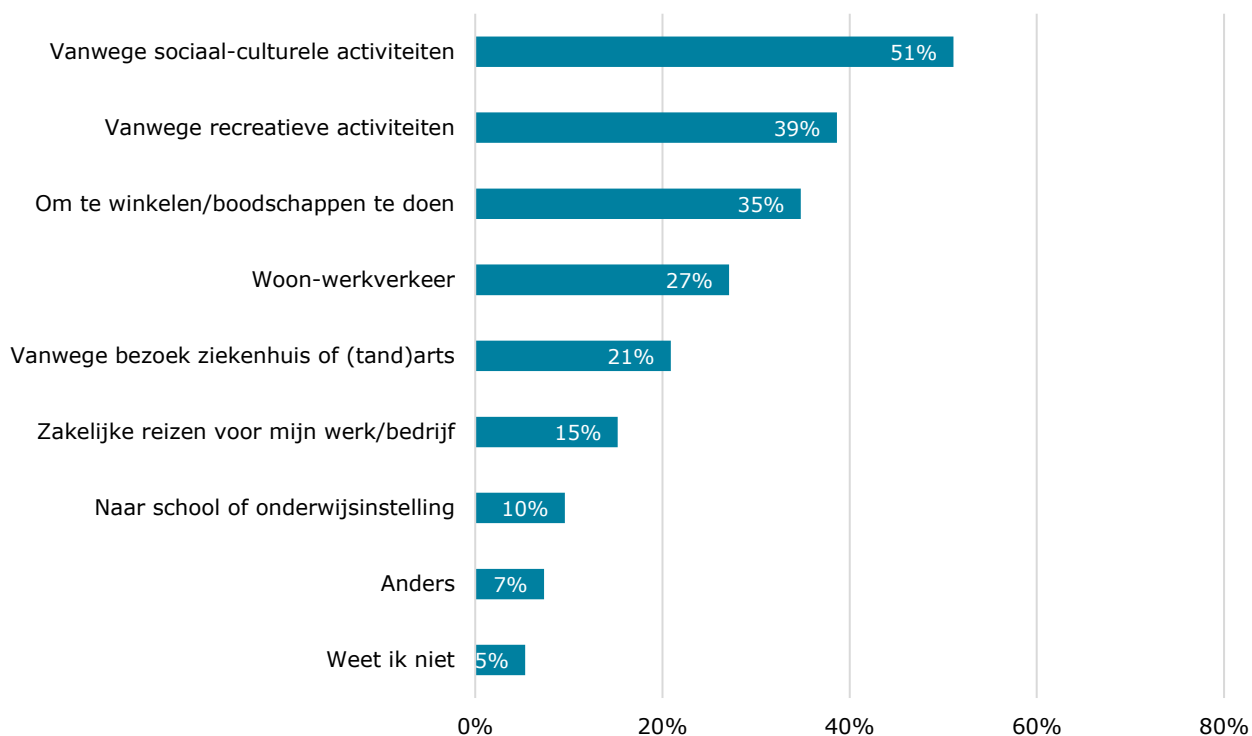

* bijv. buurt- of belbus, regiotaxi, doelgroepvervoer

Sociaal-culturele activiteiten, zoals het bezoeken van familie, vrienden, een bioscoop of theater, zijn het vaakst genoemde motief om met het ov te reizen (figuur 8.2). De top drie van vervoersmotieven bestaat verder uit recreatieve activiteiten (39%), zoals bezoek aan een sportclub of een avondje uit en winkelen/boodschappen (35%).

Figuur 8.2

Redenen om met openbaar vervoer te reizen in de afgelopen twaalf maanden (%)
(meerdere antwoorden mogelijk, $n=4.541$)

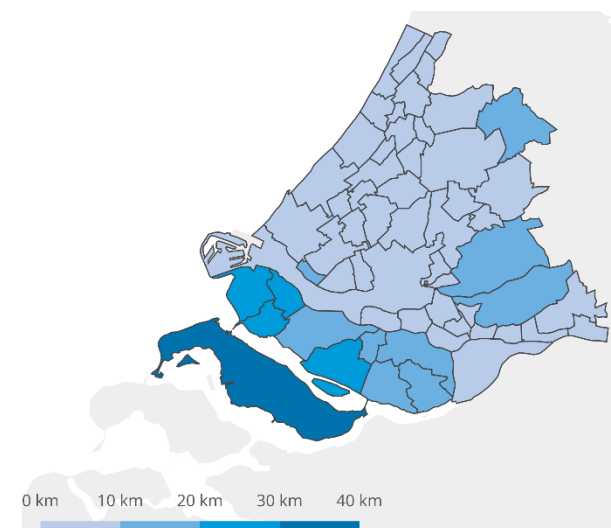
8.3 Ruimtelijke patronen in openbaar vervoer

Het openbaar vervoer wordt met name gebruikt in de steden en de aangrenzende (forenzen)gemeenten. Tevens zien we dat gebruik hier samengaat met belang: hoe hoger het gebruik, des te groter het belang van het ov. Voor enkele perifere gebieden, zoals Goeree-Overflakkee, is de afstand tot een treinstation dermate groot dat er minder met de trein wordt gereisd (figuur 8.3). Het belang van het ov is in deze gebieden doorgaans lager.

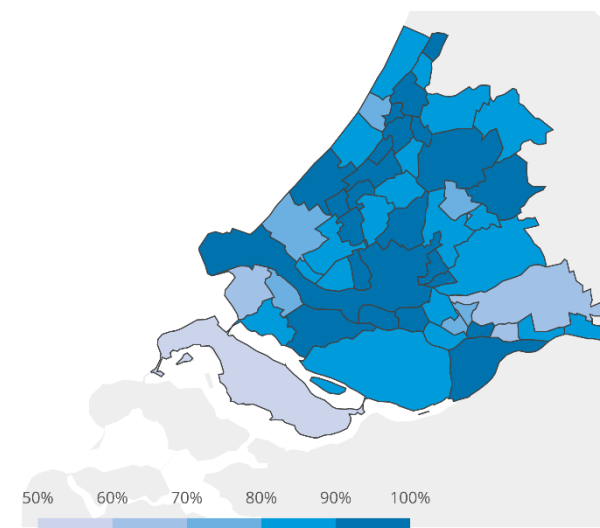
Figuur 8.3

Afstand, belang en gebruik van **openbaar vervoer**

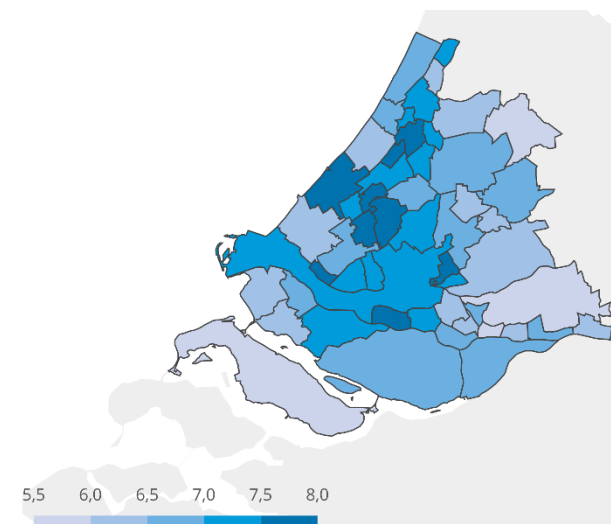
*Kaart a. Gemiddelde afstand tot treinstation in km
(CBS-nabijheidsstatistiek, 2018)*

Kaart b. Gebruik van openbaar vervoer (in %)

Kaart c. Belang van openbaar vervoer

8.4 Persoonlijke factoren

Leeftijd, opleidingsniveau, huishoudensamenstelling, het hebben van betaald werk en een rijbewijs zijn de belangrijkste voorspellers van ov-gebruik. Hoger opgeleiden benutten het openbaar vervoer vaker dan laagopgeleiden. Samenwonende of gehuwde stellen maken doorgaans minder gebruik van het ov. Dit geldt ook voor 35-plussers ten opzichte van 18-34 jarigen. Degenen die over een rijbewijs beschikken, zijn minder frequente ov-gebruikers, terwijl mensen met betaald werk vaker van het ov gebruikmaken.

Tabel 8.1

Invloed van persoonlijke factoren op de frequentie van het ov-gebruik
Tussen haakjes is steeds de referentiecategorie weergegeven. De effecten moeten dus steeds worden geïnterpreteerd t.o.v. de referentiecategorie.

	FREQUENTIE OV-GEBRUIK
PERSOONSKENMERKEN	
Vrouw (ref=man)	
Leeftijd (ref=18-34)	
35-49	-
50-64	-
65-74	-
75+	-
Opleiding (ref=laag)	
Middelbaar	
Hoog	+
Huishoudensamenstelling (deviatiecontrast, ref=anders)	
Ik woon alleen	
Ik woon alleen (zonder partner) met kinderen	
Ik ben gehuwd/woon samen zonder thuiswonende kinderen	-
Ik ben gehuwd/woon samen met thuiswonende kinderen	-
Bezit rijbewijs (ref=nee)	-
Moeite met rondkomen (ref=(zeer) gemakkelijk)	
Kom net rond	
(zeer) moeilijk	
Betaald werk (ref=nee)	+

Tabel 8.1 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op de frequentie van het ov-gebruik. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van sociaal-culturele en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond).

8.5 Sociaal-culturele factoren

Het gebruik van het ov wordt beïnvloed door sociaal-culturele factoren (tabel 8.2). Zo maken inwoners die meer traditionele media raadplegen vaker gebruik van het openbaar vervoer. Dit geldt ook voor mensen die meer vertrouwen in mensen en instituties hebben en meer sociale contacten onderhouden. Verder hangt het gebruik van het openbaar vervoer samen met de ervaren gezondheid en afhankelijkheid van anderen. Enerzijds wordt het ov meer gebruikt door mensen die in goede gezondheid zijn (bijvoorbeeld jongeren). Anderzijds maken ook mensen die meer afhankelijk zijn van anderen en vaker een beroep op hen moeten doen, frequenter gebruik van het openbaar vervoer.

Tabel 8.2

Invloed van sociaal-culturele factoren op de frequentie van het ov-gebruik

Tussen haakjes is steeds de referentiecategorie weergegeven. De effecten moeten dus steeds worden geïnterpreteerd t.o.v. de referentiecategorie.

	FREQUENTIE OV-GEBRUIK
SOCIAAL-CULTURELE KENMERKEN	
Gebruik traditionele media (schaalscore)	+
Digitale vaardigheid (ref=niet zo vaardig)	
Redelijk vaardig	-
(Zeer) vaardig	
Zelfredzaamheid (ref=nee)	
Afhankelijkheid (schaalscore)	+
Gezondheid (rapportcijfer)	+
Zelfbeeld (schaalscore)	
Gevoel controle over eigen leven (schaalscore)	
Vertrouwen (schaalscore)	+
Sociale contacten (schaalscore)	+
Beroep op iemand anders / netwerk (schaalscore)	+
Belang mening van anderen voor eigen doen en laten (schaalscore)	+
Belang sociale normen en waarden (schaalscore)	-
Sociale cohesie buurt (schaalscore)	
Kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering (ref=geen)	
RK	
PKN / NH	
Gereformeerd	
Andere kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering	

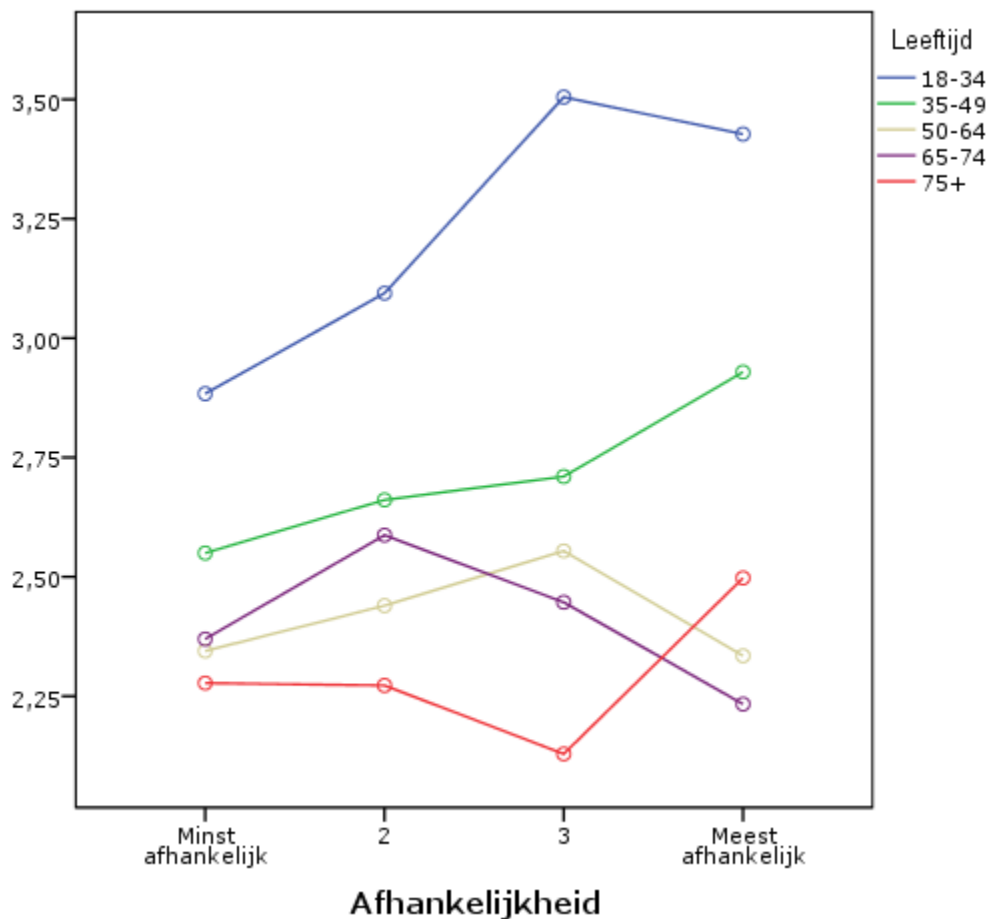

Tabel 8.2 geeft weer welke factoren een positieve (+) of negatieve (-) invloed hebben op de frequentie van het ov-gebruik. Alleen statistisch significante effecten ($P < 0,05$) worden getoond. Deze effecten zijn gebaseerd op een multivariaat logistisch regressiemodel, waarin ook het effect van persoonlijke en fysieke factoren is meegewogen (niet getoond). Een uitleg van de schaalconstructen is opgenomen in bijlage 4.

Als we verder inzoomen op de aard van de relaties tussen leeftijd, afhankelijkheid, gezondheid en de frequentie van het ov-gebruik blijkt dat er interactie-effecten optreden. Zo is het verband tussen de mate van afhankelijkheid en het gebruik van het ov vooral zichtbaar onder 18-49 jarigen en – in mindere mate – 75-plussers. Voor deze groepen geldt dat zij vaker gebruikmaken van het ov, naarmate zij afhankelijker zijn van anderen (figuur 8.4).

Figuur 8.4

Frequentie ov-gebruik (schaalscore 1-7), naar leeftijd en mate van afhankelijkheid van anderen/instituties

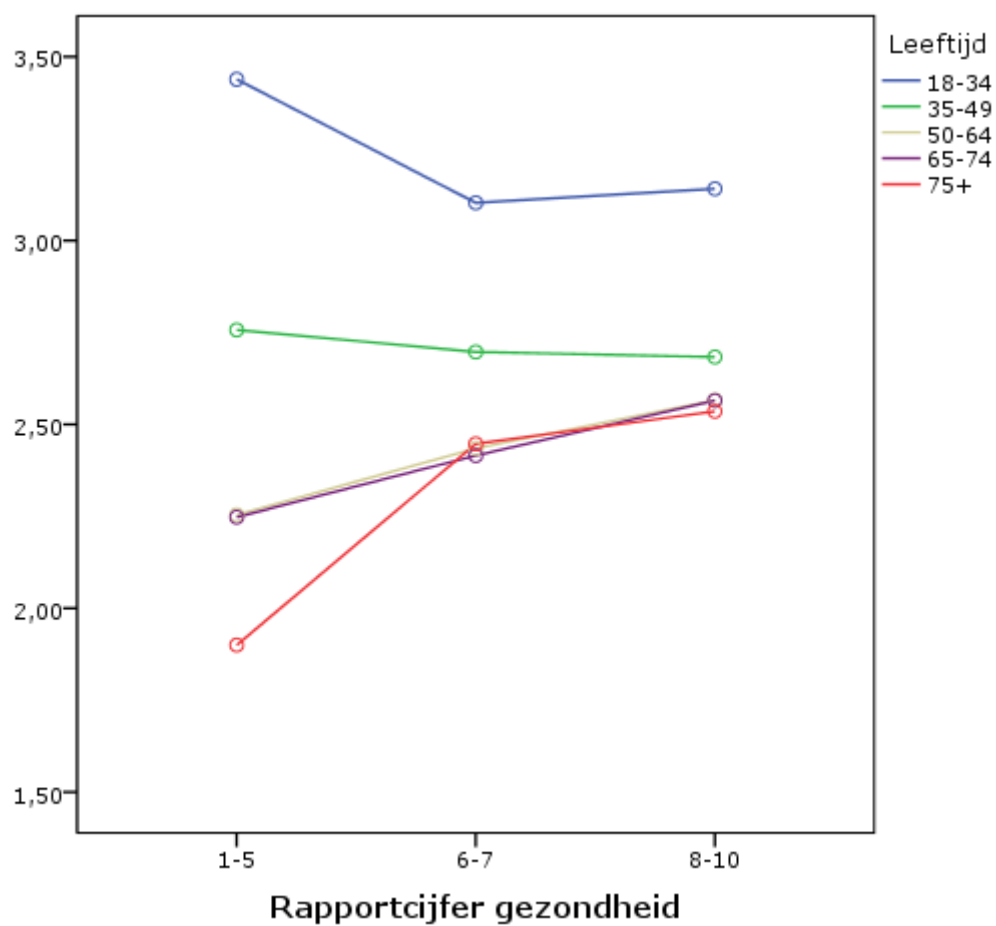

Ouderen en mensen die zichzelf een hoog rapportcijfer voor de eigen gezondheid geven, reizen vaker met het openbaar vervoer (figuur 8.5).²¹

²¹ Er is ook een negatief verband tussen afhankelijkheid en gezondheid (correlatie: -0,41), maar de samenhang is niet dusdanig sterk dat zij hetzelfde meten. Daarom worden beide variabelen afzonderlijk gepresenteerd.

Figuur 8.5

Frequentie ov-gebruik (schaalscore 1-7), naar leeftijd en gezondheid

8.6 Stimulansen en belemmeringen

Bij het ov-gebruik is niet alleen gevraagd naar mogelijke belemmeringen, maar ook naar de redenen waarom men wél met het openbaar vervoer reist.

Als de bestemming goed bereikbaar is met het ov en parkeergelegenheid voor de auto ontbreekt, is dat een belangrijke stimulans om met het ov te reizen. Ook de nabijheid van een opstaphalte of station draagt bij aan frequenter ov-gebruik (figuur 8.3).

Figuur 8.3

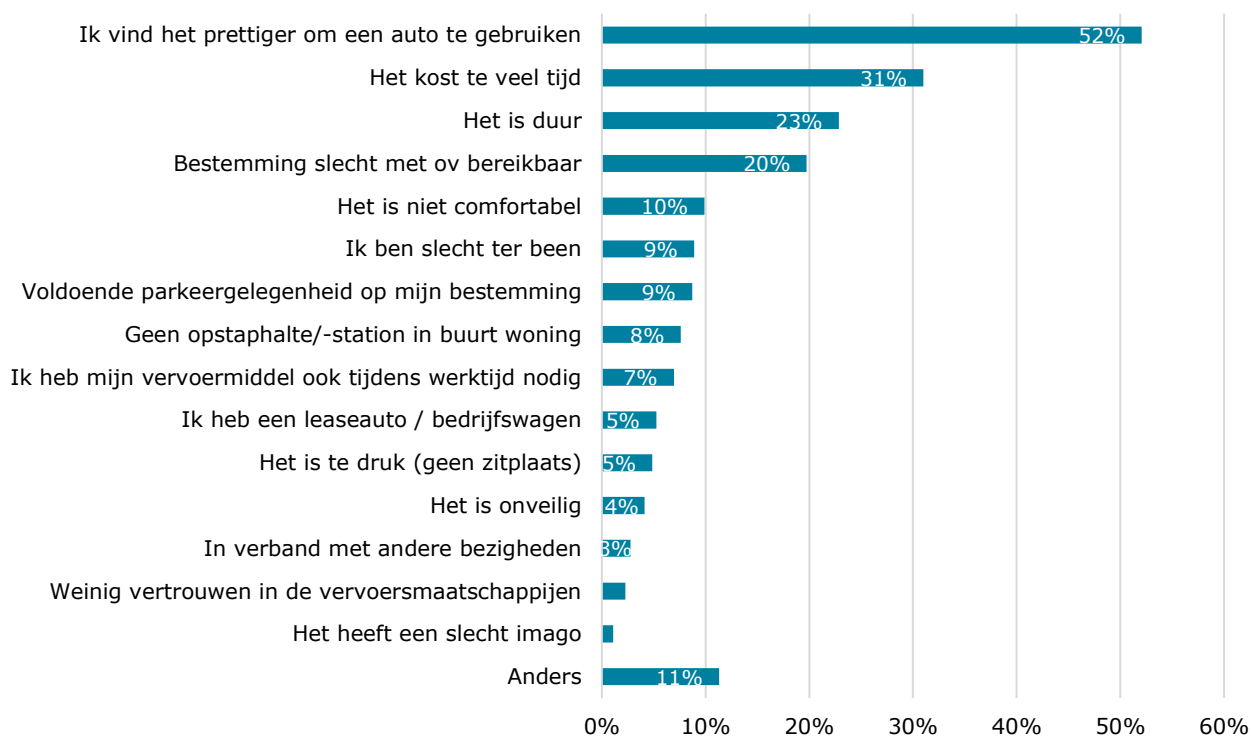
Redenen om **wel** met ov te reizen (%)
(maximaal drie antwoorden mogelijk, n=4.541)

De redenen waarom men niet met het ov reist, zijn doorgaans niet sociaal-cultureel van aard, maar hebben veel meer te maken met de reisbeleving en feitelijke factoren als de prijs, reisduur en bereikbaarheid. Veruit de belangrijkste reden om niet met het ov te reizen is het comfort en reisgemak van de auto (figuur 8.4). Dit speelt voor ruim de helft van de inwoners die niet of nauwelijks gebruikmaken van het openbaar vervoer een rol. Daarnaast zijn de lange reisduur, de hoge prijs en slechte bereikbaarheid van de bestemming met het ov belangrijke redenen waarom men voor een alternatieve vervoerswijze kiest.

Figuur 8.4

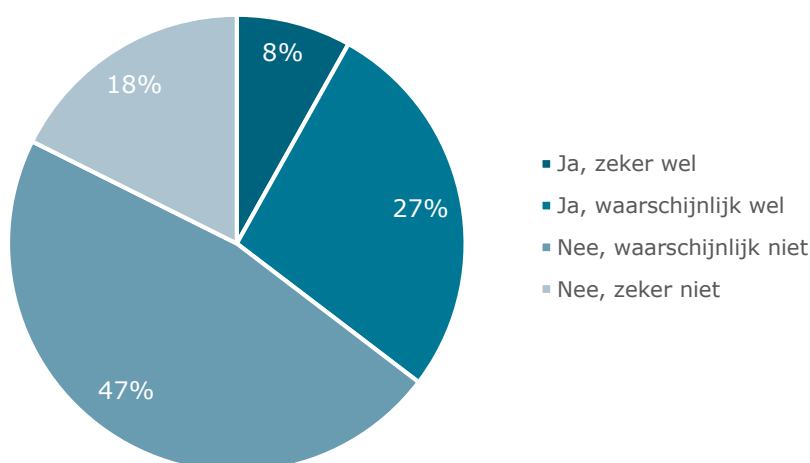
Redenen om **niet** met ov te reizen (%)
(maximaal drie antwoorden mogelijk, n=503)

Ten slotte is aan mensen die niet of nauwelijks met het ov reizen gevraagd of zij dit vaker zouden doen, als de omstandigheden zouden verbeteren. Acht procent geeft aan dit zeker te zullen doen en ruim een kwart acht dit waarschijnlijk (figuur 8.5).

Figuur 8.5

Zou u, als de omstandigheden zouden verbeteren, vaker met het openbaar vervoer willen reizen? (%)
(indien bij alle ov-mogelijkheden een keer per jaar of minder vaak, n=1.067)

Inwoners zouden vaker met het ov reizen, als de tarieven omlaaggaan en de verbindingen verbeteren. Er zijn daarnaast verschillende redenen waarom mensen niet met het ov reizen. Enerzijds heeft dit te maken met de hoge leeftijd of fysieke gezondheid (bijvoorbeeld omdat men slecht ter been is), waardoor men aangewezen is op andere vormen van vervoer. Anderzijds vindt men het comfortabeler of praktischer om met de auto te reizen. Ook de reistijd en het gemak van deur-tot-deur reizen worden in dit verband genoemd.

- "Ben 87, wil geen risico lopen wat op te lopen in OV!"
- "Als invalide valt het niet mee in het openbaar vervoer."
- "Auto is sneller, tijd en plaats zijn zelf te bepalen. Geen andere mensen om me heen."
- "Openbaar vervoer is (te) duur, oncomfortabel en de reistijd is veel langer dan de auto."

8%

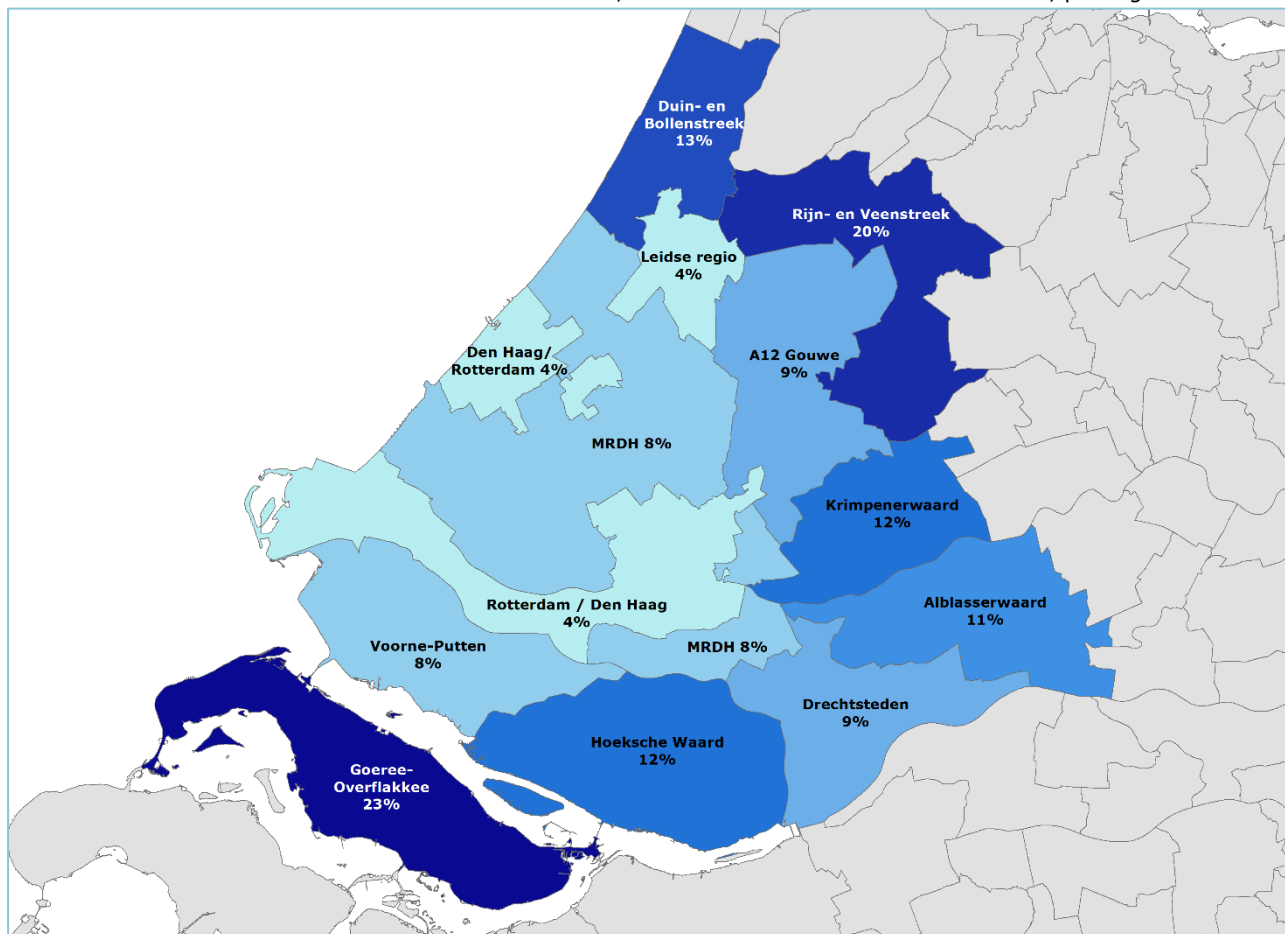
van de mensen die momenteel niet of nauwelijks met het ov reizen, zou dit 'zeker' vaker gaan doen, als de omstandigheden zouden verbeteren.

8.7 Behoefte aan (meer) gebruik

Hoe is de groep te karakteriseren die nu niet of nauwelijks met het ov reist, maar dit mogelijk wel vaker zou willen doen? Binnen deze groep zijn mannen oververtegenwoordigd (57%), evenals middelbaar opgeleiden, inwoners met thuiswonende kinderen en rijbewijshouders. De jongste leeftijdsgroep (18-34 jaar) is hierin minder sterk vertegenwoordigd; zij behoren dan ook tot de frequentste ov-reizigers. Verder concentreert deze groep zich in de minder stedelijke gebieden, zoals Goeree-Overflakkee en de Rijn- en Veenstreek (figuur 8.6).

Figuur 8.6

Aandeel inwoners dat nu zelden of nooit met het ov reist, maar wel vaker met het ov wil reizen²², per regio

²² O.b.v. het percentage 'zeker' of 'waarschijnlijk wel', als antwoord op de vraag: 'Zou u, als de omstandigheden zouden verbeteren, vaker met het openbaar vervoer willen reizen?'

8.8 Belangrijkste bevindingen

Het openbaar vervoer wordt met name gebruikt in de steden en de aangrenzende (forenzen)gemeenten. Tevens zien we dat gebruik hier samengaat met belang: hoe vaker men het ov gebruikt, hoe belangrijker men het ov vindt.

Het gebruik van het openbaar vervoer hangt samen met enkele persoonlijke kenmerken: hoger opgeleiden en werkenden maken relatief veel gebruik van het openbaar vervoer. Samenwonende of gehuwde stellen, 35-plussers en rijbewijsbezitters maken er doorgaans minder gebruik van.

Het gebruik van het ov wordt tevens beïnvloed door sociaal-culturele factoren. Mensen die meer afhankelijk zijn van anderen en vaker een beroep op hen moeten doen, maken frequenter gebruik van het ov. Uit een nadere analyse blijkt dat er complexe relaties bestaan tussen leeftijd, gezondheid, afhankelijkheid (van anderen) en het ov-gebruik. Zo is het verband tussen de mate van afhankelijkheid en het gebruik van het ov vooral zichtbaar onder 18-49 jarigen en – in mindere mate – 75-plussers. Voor deze groepen geldt dat zij vaker gebruikmaken van het ov, naarmate zij afhankelijker zijn van anderen. Bij ouderen is juist de ervaren gezondheid een bepalende factor: hoe gezonder zij zich voelen, des te vaker zij met het ov reizen.

Het ov-gebruik kan volgens inwoners met name worden gestimuleerd door de bereikbaarheid met het ov te verbeteren, zowel bij het opstappen als op de bestemming. De redenen waarom men niet met het ov reist, zijn doorgaans niet sociaal-cultureel van aard, maar hebben veel meer te maken met de reisbeleving en feitelijke factoren als de prijs, reisduur en bereikbaarheid. Veruit de belangrijkste reden om niet met het ov te reizen is het comfort en reisgemak van de auto. Daarnaast zijn de lange reisduur, de hoge prijs en slechte bereikbaarheid met het ov belangrijke redenen waarom men voor een alternatieve vervoerswijze kiest.

BIJLAGE

Respons

Bijlage 1. Respons

Tabel B1.1

Netto-respons op regioniveau (aantal en %)

REGIO	AANTAL	%
A12 Gouwe	400	8%
Alblasserwaard	148	3%
Drechtsteden	387	8%
Duin- en Bollenstreek	359	7%
Goeree-Overflakkee	96	2%
Hoeksche Waard	210	4%
Krimpenerwaard	163	3%
Leidse regio	430	9%
Metropoolregio Rotterdam-Den Haag (excl. Rotterdam / Den Haag)	1.512	30%
Rotterdam / Den Haag	840	17%
Rijn- en Veenstreek	202	4%
Voorne-Putten	297	6%
TOTAAL	5.044	100%

Tabel B1.2

Netto-respons op gemeenteniveau (aantal en %)

GEMEENTE	AANTAL	%
Alblasserdam*	42	1%
Albrandswaard*	43	1%
Alphen aan den Rijn	124	2%
Barendrecht	69	1%
Bodegraven-Reeuwijk	103	2%
Brielle	68	1%
Capelle aan den IJssel	68	1%
Delft	130	3%
Dordrecht	91	2%
Goeree-Overflakkee	96	2%
Gorinchem	59	1%
Gouda	104	2%
Hardinxveld-Giessendam*	39	1%
Hellevoetsluis	74	1%
Hendrik-Ido-Ambacht	52	1%
Hillegom	54	1%
Hoeksche Waard	210	4%
Kaag en Braassem	52	1%
Katwijk	76	2%
Krimpen aan den IJssel	81	2%
Krimpenervwaard	163	3%
Lansingerland	99	2%
Leiden	151	3%
Leiderdorp	78	2%
Leidschendam-Voorburg	112	2%
Lisse	58	1%
Maassluis	51	1%
Midden-Delfland*	36	1%
Molenlanden	89	2%
Nieuwkoop*	47	1%
Nissewaard	119	2%
Noordwijk	96	2%

GEMEENTE	AANTAL	%
Oegstgeest	91	2%
Papendrecht	58	1%
Pijnacker-Nootdorp	65	1%
Ridderkerk	73	1%
Rijswijk	85	2%
Rotterdam	409	8%
Schiedam	68	1%
's-Gravenhage	431	9%
Sliedrecht*	40	1%
Teylingen	75	1%
Vlaardingen	139	3%
Voorschoten	75	1%
Waddinxveen	84	2%
Wassenaar*	40	1%
Westland	145	3%
Westvoorne*	36	1%
Zoetermeer	208	4%
Zoeterwoude*	35	1%
Zuidplas	88	2%
Zwijndrecht	65	1%
TOTAAL	5.044	100%

* Uitkomsten van gemeenten met minder dan 50 respondenten zijn indicatief.

BIJLAGE

Overzichtskaart regio's

Bijlage 2. Overzichtskaart regio's

Figuur B2.1

Overzichtskaart regio's

BIJLAGE

Overzicht expertinterviews

Bijlage 3. Overzicht expertinterviews

Tabel B3.1

Overzicht van expertinterviews

NR.	NAAM GEÏNTERVIEWDE(N)	FUNCTIE	DATUM	WIJZE VAN INTERVIEWEN
1	Dr. Evelien Eggink en drs. Ingrid Ooms	Senior wetenschappelijk medewerker en wetenschappelijk medewerker bij het SCP	17 januari 2019	Face-to-face
2	Diana Vermeulen	Beleidsmedewerker Cultuur en Vrije Tijd bij de provincie Zuid-Holland	17 januari 2019	Face-to-face
3	Ron Brans	Beleidsmedewerker Onderwijs en Arbeidsmarkt bij de provincie Zuid-Holland	17 januari 2019	Face-to-face
4	Eric Terlien	Beleidsmedewerker Ruimte bij de provincie Zuid-Holland	23 januari 2019	Telefonisch

BIJLAGE

Overzicht schaalconstructen

Bijlage 4. Overzicht schaalconstructen

Tabel B4.1

Overzicht schaalconstructen*

CONSTRUCT	RANGE	ITEM(S)	CRONBACHS ALFA
Afhankelijkheid	Schaal 1-10** 1=helemaal niet afhankelijk 10=volledig afhankelijk	- Afhankelijk van hulp instellingen/overheid - Afhankelijk van naasten (buren, vrienden, kennissen of familie)	0,79
Belang mening van anderen voor eigen doen en laten	Schaal 1-5 1=heel onbelangrijk 5=heel belangrijk	Belang van de mening van anderen voor eigen doen en laten	N.v.t.
Belang sociale normen en waarden	Schaal 1-5 1=heel onbelangrijk 5=heel belangrijk	Belang van sociale normen en waarden in de omgang met anderen (thuis, in het verkeer, op het werk, etc.)	N.v.t.
Beroep op iemand anders / netwerk	Schaal 1-6** 1=nooit 6=altijd	Hulp bij: - Het lezen van brieven of e-mails - Het invullen van formulieren - Het huishouden - Boodschappen - Klusjes in of rondom het huis	0,80
Digitale vaardigheid	Percentage Niet zo vaardig (1-5) Redelijk vaardig (6-7) (zeer) vaardig (8-10)	Digitale vaardigheid	N.v.t.
Frequentie gebruik openbaar vervoer	Schaal 1-7 1=nooit 7=dagelijks	- Trein - Bus - Metro - Tram	0,83
Gebruik traditionele media	Schaal 1-6 1=(vrijwel) nooit 6=dagelijks	- Landelijke of internationale media - Regionale of lokale media - Publieke omroepen op tv	0,62
Gevoel controle over eigen leven	Schaal 1-5 1=helemaal mee oneens 5=helemaal mee eens	Ik heb het gevoel dat ik controle over mijn eigen leven heb	N.v.t.
Gezondheid	Rapportcijfer 1-10 1=zeer slecht 10=zeer goed	Rapportcijfer voor eigen gezondheid	N.v.t.
Sociale cohesie	Schaal 1-5 1=zeer laag 5=zeer hoog	- Ik voel me thuis in deze buurt - Ik zou niet zo snel weggaan uit deze buurt - Buurtbewoners gaan op een prettige manier met elkaar om - Buurtbewoners staan altijd voor elkaar klaar	0,85
Sociale contacten	Schaal 1-5 1=(vrijwel) nooit 5=dagelijks	Frequentie contact met ouders, kind(eren), kleinkind(eren), andere familieleden, vrienden of kennissen, burens, collega's, anderen	***
Vertrouwen	Schaal 1-5 1=zeer laag 5=zeer hoog	Vertrouwen in: - Andere mensen - Overheid (ministeries, gemeenten) - Grote bedrijven (o.a. banken, verzekeringsmaatschappijen en oliebedrijven) - Media (dagbladen, radiozenders, tv-kanalen) - Technologiebedrijven (o.a. Google, Facebook, Amazon)	0,77
Zelfbeeld	Schaal 1-5 1=helemaal mee oneens 5=helemaal mee eens	- Ik vind dat ik een persoon ben die waardering verdient, minstens net zoveel als anderen - Ik heb het gevoel dat ik positieve kwaliteiten heb	0,71
Zelfredzaamheid	Percentage zelfredzaam (4 of hoger op schaal 1-5)	- Ik ben goed in staat om voor mezelf te zorgen - Ik kan mezelf goed redden	0,96

* Statistieken op basis van ongewogen data. Ter controle zijn factoranalyses uitgevoerd om vast te stellen of er sprake is van één dimensie per construct. ** Vanwege de rechtsscheve verdeling is een natuurlijke logaritme gebruikt in de regressieanalyse.

*** Vanwege het wisselende aantal geldige waarnemingen kan de schaalbaarheid d.m.v. Cronbachs alfa niet goed worden beoordeeld.